

LASTEKAITSE JUHTUMIKORRALDUSE MUDELITE VÕRDLEV ANALÜÜS 2024

LÕPPARUANNE

Tellija:

Sotsiaalministeerium

Lastekaitse juhtumiskorralduse mudelite võrdlev analüüs: LÕPPARUANNE

Analüüs on valminud Sotsiaalministeeriumi tellimusel. Analüüsi on kaasrahanud Euroopa Liit.

SOTSIAALMINISTEERIUM

Rahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

Analüüsi autorid: Ly Lõhmus, Maarja Roon, Age Toomla, Laura Kalda.

Kontaktandmed: www.haap.ee

Analüüsi oli eksperdina kaasatud Elise Ojasoo.

Analüüsi autorid tänavad küsitlusele vastanud ja intervjuudes ning fookusgruppides osalenud spetsialiste erinevatest valdkonnaga seotud asutustest ja kohalikest omavalitsustest. Uuringu erinevates etappides olid suureks abiks Sotsiaalministeeriumi ekspertide sisulised kommentaarid ja abi teabe hankimisel, mida pakkusid eelkõige Helen Alton, Helen Jõks, Mari Sarv ja Maarja Kärson.

Sisukord

Kasutatud lühendite ja mõistete selgitus	4
Sissejuhatus.....	5
1. Metoodika.....	7
1.1. I uurimisülesanne: Eestis kasutusel olevate lastekaitse juhtumikorralduse mudelite ülevaade	7
1.2. II uurimisülesanne: Välisriikide juhtumiskorralduse mudelite võrdlev analüüs	9
1.3. III uurimisülesanne: „Turvalisuse märgid“ Eestisse kohandatavuse analüüs	10
2. Eestis kasutatavate mudelite ülevaade.....	12
2.1. Lapse heaolu kolmnurk ja lapse heaolu hindamise käsiraamat	12
2.2. Pere Lahendusring	23
2.3. Avatud Dialoog	29
2.4. Ringist välja.....	37
2.5. Noortegarantii tugisüsteem.....	45
2.6. Valitud juhtumikorralduse mudelite kasutamine ja raskuskohad Eestis	54
3. Välisriikide mudelite võrdlev analüüs	59
3.1. „Turvalisuse märgid“	59
3.2. „Lahenduskeskne juhtumitöö“.....	68
3.3. Hinnangud rahvusvaheliste mudelite tugevustele, nõrkustele ja sobivusele Eestis rakendamiseks.....	77
3.4. Põhjalikumalt analüüsitava välismaise mudeli valimine	81
4. „Turvalisuse märgid“ mudeli Eestisse kohandatavuse hinnang.....	87
5. Soovitused „Turvalisuse märkide“ kasutuselevõtuks.....	98
Viidatud allikad.....	101
Uuringu autorite intervjuud mudelite haldajatega	105

Kasutatud lühendite ja mõistete selgitus

MÕISTE / LÜHEND	Ingliskeelne vaste	SELGITUS
Lapse heaolu spetsialist	-	Ka lastekaitse spetsialist, on kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja, kelle ülesanne on tagada lapse õiguste kaitse ja heaolu lastekaitseseaduse alusel
LAEH	-	Lapse abivajaduse eelhindamise arendus uues STARis
LasteKS	-	Lastekaitseseadus
Rakendustäpsus	fidelity	Mudeli ja selle elementide kasutamine praktikas tõepärasel, selle väljatöötajate poolt ettenähtud viisil
SAAF	Safeguarding Children Assessment and Analysis Framework	Suurbritannias välja töötatud lapse heaolu hindamise raamistik, millel põhinevad osaliselt lapse heaolu kolmnurk ja lapse heaolu hindamise käsiraamat
SoM	-	Sotsiaalministeerium
STAR	-	Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister on riigi keskne andmekogu ehk infosüsteem, mis on välja töötatud sotsiaaltöökäitumiskorralduse põhimõtete alusel

Sissejuhatus

Viimastel aastatel on jõudsalt tõusnud nende laste arv, kellele kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajad juhtumimenetluse kaudu abi pakuvad. Ühelt poolt võib see viidata positiivsetele muutustele, nagu näiteks abivajaduse märkamise tõusule, aga teisalt ka vajakajäämistele ennetustöös ja abi tulemuslikkuses. („Lastekaitseaduse ja...” 2023) Järgnevatel aastatel on kavas Eesti lastekaitse süsteemi uuendada, et tagada abivajaduse kiirem märkamine ja tõhus abi. Lastekaitsekorralduse uuendamine on seatud eesmärgiks Heaolu arengukavas 2023–2030 ning ette on nähtud Euroopa Sotsiaalfondi vahendid valdkondade ülese lastekaitse korraldusmudeli väljatöötamiseks ja käivitamiseks, tööprotsesside digitaliseerimiseks ja andmevahetuse parandamiseks.

Laste heaolu paremaks tagamiseks valmis 2023. aastal lastekaitsekorralduse täiendamise eelnõu väljatöötamiskavatsus („Lastekaitseaduse ja...” 2023). Dokument tõstatab ühe kitsaskohana lastekaitse korralduses laste ja perede ebapiisava kaasatuse lastekaitsejuhtumite lahendamisse. Ka on mureks ebaühtlane juhtumikorralduse protsess, sest puuduvad ühtsed sisulist tööd abistavad ja tulemuslikkust mõõtvad vahendid. See tingib erineva tõlgendamise laste abivajaduse osas, aga ka struktuurituse juhtumikorralduses ja võrgustikutöös. Nõnda ei jõuta sageli abivajaduse hindamise etapist edasi tegevusplaani koostamise ja kinnitamiseni ning ainult 35 % juhtumitest lõpetatakse lapse abivajaduse lahendamise tõttu.

Seepärast on Lastekaitseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsusega võetud siht neid murekohti laste heaolu suurendamiseks lahendada. Lastekaitse valdkond on tähtis, kuna tegeleb ühiskonna kõige haavatavamate liikmete – laste – kaitsmise ja heaolu tagamisega. Tõhus lastekaitse süsteem suudab ennetada ja vähendada laste väärkohtlemist, hooletusse jätmist ning muid riske, mis ohustavad laste arengut ja heaolu. Oluline on, et lastekaitsetöötajatel oleks kasutada tõhusad ja teaduspõhised tööriistad ja meetodid, mis aitavad neil teha oma tööd parimal võimalikul viisil. Siinne analüüs aitab välja selgitada, kas juba kasutusel olevad mudelid ja nende kasutamise ulatus on selleks piisavad ning mil moel uue juhtumikorralduse mudeli Eestisse toomine võiks aidata lahendada eelnimetatud kitsaskohti.

Laste ja perede aitamiseks on Eestis kasutusel mitmeid juhtumikorralduse ja võrgustikutöö mudeleid ja meetodeid, mille eesmärk on toetada spetsialiste nende töös erinevate komplekssete muredega peredega. Käesoleva analüüsi eesmärk on välja selgitada nende kasutamise ulatus lastekaitsetöös Eesti kohalikes omavalitsustes. Selle analüüsi raames käsitletakse järgnevaid juhtumikorralduse mudeleid: lapse heaolu kolmnurk, lapse heaolu hindamise käsiraamat, noortegarantii tugisüsteem (NGTS), Pere Lahendusring (PRL), Ringist Välja (RV) ja Avatud Dialoog (AD). Teine eesmärk on võrrelda kaht rahvusvahelist lastekaitse juhtumikorralduse mudelit – „Turvalisuse märgid” (*Signs of Safety*) ja „Lahenduskeskne juhtumitöö” (*Solution Based Casework*). Ning viimaseks analüüsida ühe välismudeli rakendatavust Eesti lastekaitsetöös ja selleks vajalikke kohandusi.

Aruande esimene osa tutvustab analüüsis kasutatud metoodikat. Teine osa annab ülevaate kuuest Eestis lastekaitsetöös kasutatavast juhtumikorralduse mudelist ja meetodist ning

nende rakendamise ulatusest. Kolmas peatükk käsitleb kahte rahvusvaheliselt tuntud perekesket lastekaitsetöö mudelit ning pakub mudelite tugevusi ja nõrkusi ning käsitleb nende Eestis rakendamise sobivust. Kahe mudeli kõrvutamise tulemusel on neljandas osas põhjalikumalt analüüsitud „Turvalisuse märkide“ Eesti lastekaitsetööle kohandamise üksikasju, mille tulemusena on viiendasse peatükki koondatud soovitud mudeli Eestis kasutuselevõtmise kohta.

1. Metoodika

1.1. Uurimisülesanne: Eestis kasutusel olevate lastekaitse juhtumikorralduse mudelite ülevaade

Analüüsi I uurimisülesanne võtab vaatluse alla kuus Eestis kasutatavat juhtumikorralduse ja võrgustikutöö mudelit, kirjeldades nende toimimisloogikat ja Eestis kasutamist. Nendeks mudeliteks on „Lapse heaolu kolmnurk“, „Lapse heaolu hindamise käsiraamat“, „Pere lahendusring“, „Avatud Dialoog“, „Ringist välja“ ja „Noortegarantii tugisüsteem“. Tellija soovitud 12 analüüsikriteeriumil põhinev käsitlus tugineb suunatud sisuanalüüsi meetodil, andmekorje dokumendianalüüsil, individuaalintervjuudel mudeli haldajatega, küsitlusuuringul kohalike omavalitsuste seas ning fookusgrupi intervjuudel kohalike omavalitsuste lastekaitse valdkonna esindajatega.

Analüüsikriteeriumid, mille alusel teavet koguti ja mudelite ülevaated koostati, on järgmised.

1. Mudeli üldkirjeldus (mudeli väljatöötaja/ omanik (sh Eestis haldaja), loogika ja üldine spetsiifika, käivitumine ja rakendamine jne
2. Mudeli teadus- ja tõenduspõhisus
3. Mudeli rakendamise valdkond/valdkonnad ja sihtrühmade ülesus/erisus
4. Käsitletud juhtumikorralduse protsessi terviklikkus alates abivajavast lapsest teate saamisest ning juhtumikorralduse alustamisest kuni vajaliku abi ja teenuste pakkumiseni ning juhtumi lahendamise või lõpetamiseni
5. Hinnang mudeli lapse- ja perekesksusele (nii lapse kui vanema/pere kaasamine, ärakuulamine, suhtlemine, usaldussuhte loomine jms)
6. Hinnang, kuidas mudel toetab selle rakendajaid (lastekaitsetöötajad, võrgustikuliikmed) protsessis, otsuste tegemises ja supervisioonis
7. Hinnang, kuidas mudel toetab selle rakendajaid sh lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust
8. Mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad
9. Mudeli rakendamise õppevõimalused ja -viisid (eelkõige Eestis või ka mujal, kui Eesti lastekaitsetöötajad seda on praktiseerinud)
10. Hinnang mudeli kasulikkusele ja vajalikkusele (mudeli plussid)
11. Hinnang mudeli puudustele ja riskidele (miinused)
12. Mudeli rakendamise seire, tõhususe hindamine ja järjepidev mudeli parendamine (mudeli rakendamise mõõtevahendid ja lastekaitsetöö kvaliteedi või tulemuslikkuse hindamine)

1.1.1. Dokumendianalüüs

Mõistmaks ja kirjeldamiseks mudelite üldist toimimise loogikat ja Eestis kasutamise tausta, viisime läbi dokumendianalüüsi (lauaanalüüsi). Andmeallikateks kasutati eeskätt mudelite kohalike haldajate avaldatud mudeleid ja nende rakendamist tutvustavaid ametlikke materjale veebilehtedel, veebiajakirjades, dokumentides ja võimalusel mudelite kasutusjuhendeid.

1.1.2. Intervjuud mudelite haldajatega

Dokumendianalüüsi täiendamiseks ning hinnanguliste analüüsikategooriate sisustamiseks viisime läbi intervjuud iga mudeli haldajaga Eestis (Tabel 1). Mudeli haldajatelt kogusime eeskätt praktilist teavet mudeli sisu ja kasutuselevõtu praktilise poole avamiseks, kui avalikest allikatest kogutud info põhjal tekkis küsimusi või lünki uurimisküsimustele vastamisel. Eeskätt toetusime mudelite ülevaates mudeli haldajate vaatele hinnangute andmisel mudeli kasulikkusest ja tugevustest ning kitsaskohtadest. Samuti küsisime intervjuudes mudelite tehtud või kavas olevate tulemuslikkuse uuringute kohta Eestis.

Tabel 1. Ekspertintervjuud (6) mudelite haldajatega.

Mudel	Intervjueeritav	Viide tekstis
Lapse heaolu kolmnurk	Sotsiaalkindlustusameti esindaja	Intervjuu 5
Lapse heaolu hindamise käsiraamat	Sotsiaalkindlustusameti esindaja	Intervjuu 5
Pere Lahendusring	MTÜ Ennetustegevuse Keskuse esindaja	Intervjuu 1
Avatud Dialog	Sotsiaalkindlustusameti esindaja	Intervjuu 4
Ringist välja	Sotsiaalkindlustusameti esindaja	Intervjuu 2
Noortegarantii tugisüsteem	Sotsiaalkindlustusameti esindaja	Intervjuu 3

1.1.3. Küsitlus kohalike omavalitsuste lastekaitse valdkonna juhtide seas

Kogusime analüüsiks täiendavaid andmeid ka ankeetküsitluse abil, mis oli suunatud kõigi kohalike omavalitsuste lastekaitsevaldkonna eest vastutajale. Sõltuvalt omavalitsusest võis vastajaks olla eraldi lastekaitse valdkonna juht (suuremad omavalitsused) või kogu sotsiaalvaldkonna juht (väiksemad omavalitsused). Küsitluse eesmärgiks oli saada ülevaade, milliseid selles analüüsis vaatluse all olevaid tööriistu või mudelid omavalitsustes kasutatakse; kuid võrd soodustavad need lapse/noore arvamuse kuulamist ja sellega arvestamist; kuid võrd vanemate ja pere kaasamist juhtumikorraldusse ja lahenduste leidmisse ning kuid võrd toetavad need rakendajaid juhtumi lahendamisel. Uurisime ka, milliste sihtrühmadega töötamiseks tuntakse puudust täiendavatest tööriistadest ja mudelitest.

Küsitlusele vastamine oli anonüümne ning analüüsis ei ole võimalik kokku viia vastuseid ja vastaja täpset ametikohta ega kohalikku omavalitsust. Seega ei erista me tulemusi analüüsis ühegi tausttunnuse alusel.

Küsitlusankeet saadeti välja 86 kontaktile, mis on suurem omavalitsuste koguarvust (79), sest suunasime küsitluse eraldi ka Tallinna linnaosavalitsustele. Lõpetatud ankeete on analüüsis 32, kuid kasutasime analüüsis nii palju ka pooleli jäetud ankeete, kui neis oli täisvastuseid küsimustele. Seega võib mõne küsimuse puhul olla vastajate arv suurem või väiksem kui 32. Sel juhul toome selle eraldi välja.

1.1.4. Fookusgruupiintervjuud

Küsitluses kogutud ülevaate (milliseid mudelid kasutatakse ja milliste sihtrühmade puhul) laiendamiseks ehk vastamaks miks-küsimustele ning selleks et mõista, milliste sihtrühmadega töötamiseks võiks vajalik olla ka täiendavate mudelite või elementide kasutusel võtmine, viisime kohalike omavalitsuste lastekaitse valdkonna töötajatega läbi kaks fookusgruupi intervjuud. Nende eesmärk oli mõista omavalitsuste lastekaitsetöös juhtumikorralduses esinevaid raskuskohti ning saada sissevaade, kuidas lapsed ja pereseks peavad valdkonna spetsialistid juhtumikorralduses kasutatavaid lähenemisi.

Ühes fookusgruupiintervjuus osalesid lastekaitse valdkonna juhid ja teises valdkonna spetsialistid. Valimi moodustamise aluseks võtsime laste heaolu valdkonna teenustasemed (0–9) Minuomavalitsus.ee rakendusest. Jaotasime teenustasemed gruppidesse 1–2; 3–4; 5–6; 7–8 ning jälgisime, et esindatud oleks omavalitsusi kõigist teenustaseme gruppidest. Lisaks neile palusime intervjuudel osalema ka Tallinna kahe linnaosavalitsuse spetsialistid. Intervjuudes osalemine oli vabatahtlik ning ka nende tulemuste kajastamisel ei viidata konkreetsetele osalenud omavalitsustele. Eesmärk oli tagada vaba ja vahetu õhkkond, kus intervjuueeritavad on valmis jagama töös ettetulevaid raskuskohti. Intervjuud salvestati, transkribeeriti ja pseudonüümiti enne analüüsi.

Fookusgruppides arutletud on läbivalt põimitud Eestis kasutatavate mudelite hinnangulistesse alapeatükkidesse – nii palju kui intervjuudes osalenutel mudelitega kokkupuudet oli ja oma arvamusi nende osas väljendati – ning nende põhjal täiendatud küsimustiku tulemusi ja raskuskohtade kirjeldust.

1.2. II uurimisülesanne: Välisriikide juhtumikorralduse mudelite võrdlev analüüs

Uuringu II uurimisülesanne käsitleb kahte peresekset ja rahvusvaheliselt võrdlemisi laialt tuntud lastekaitsetöö mudelit, „Turvalisuse märgid“ ja „Lahenduskeskne juhtumitöö“, kirjeldades nende toimimisloogikat ja senist rahvusvahelist kasutuspraktikat. Sellele järgneb võrdlev analüüs, mis püüab anda esialgse hinnangu mudelite tugevustele ja nõrkustele ning sobivusele Eestis rakendamiseks, lähtuvalt kohaliku lastekaitseüsteemi vajadustest ja võimalustest.

Tellijal soovitud 16 analüüsikriteeriumil põhinev käsitlus tugineb suunatud sisuanalüüsi meetodile ja dokumendianalüüsile. I uurimisülesandes loetletud 12 analüüsikriteeriumit täiendavad rahvusvaheliste mudelite analüüsis veel 4 täiendavat kriteeriumi:

- Mudeli kasutamine juhtumikorralduse mudelina teistes riikides, sh Eesti lähiriikides, ning sealse rakendamise ulatus (üleriigiline või regionaalne/kohalik tasand)
- Teistes riikides viimasel 5 aastal läbi viidud mudeli mõju või tulemuslikkuse hindamiste kokkuvõtted ja viited
- Üldine sobivushinnang Eestis rakendamiseks, sh rakendamise paindlikkus ja kohaliku konteksti arvestamine ning sobivus Eestis juba kasutusel olevate hindamisvahendite ja juhtumikorralduse meetodite kontekstis

- Rakendatavus (sh kohandatavus) ka täisealiste juhtumikorraldusele (riikides, kus mudelit kasutatakse).

Mõlema mudeli analüüsimisel on 16 kriteeriumi käsitletus jaotatud kaheks osaks. Mudelite toimimisloogikat ja senist rakendamispätkat puudutavate kriteeriumite käsitus kirjeldab kumbagi mudelit eraldi, hinnangute andmist eeldava viie kriteeriumi analüüs käsitleb aga kahte mudelit võrdlevalt.

Rahvusvaheliste mudelite dokumendianalüüs kombineerib mitut tüüpi allikad:

1. Mudelite haldajate koostatud tutvustavad infomaterjalid
2. Mudeli haldajate või mudelit rakendavate haldusüksuste tellimisel tehtud tulemuslikkuse ja rakendamise uuringud
3. Teadusajakirjades avaldatud uuringud, ülevaateartiklid ja meta-analüüsid
4. Rahvusvaheliste lastekaitsetöö sekkumiste tõenduspõhisust koondavate organisatsioonide ülevaated (näiteks California Evidence-based Clearinghouse for Child Welfare)
5. Mudeleid kasutavate lastekaitseasutuste info- või juhendmaterjalid mudelite kohta

1.3. III uurimisülesanne: „Turvalisuse märgid“ Eestisse kohandatavuse analüüs

Uuringu III etapp toob kokku I ja II uurimisülesande tulemused ning analüüsib II etapis sõelale jäänud mudeli – „Turvalisuse märgid“ – kohandatavust Eestisse Tellija toodud 11 kriteeriumi alusel. Hinnangute andmiseks viisime läbi viis intervjuud, et veel täpsemalt mõista mudeli rakendamise üksikasju ning Eestis kasutuselevõtu nüansse; vestlesime:

- „Turvalisuse märkide“ kasutuselevõtu võimalustest ja võimalikest takistustest mudeli omaniku, Elia International Ltd esindajaga (mudeli koolitaja ja konsultant),
- mudeli kasutuselevõtu kogemusest ühe Rootsi omavalitsuse töötajaga,
- mudeli lõimimisest õppekavadesse Tallinna Ülikooli ja Tallinna Tehnikakõrgkooli sotsiaaltöö õppekavade ekspertidega,
- mudeli sobitamisest olemasolevate mudelitega ühises arutelus lapse heaolu kolmnurga ja käsiraamatu haldajatega Eestis ning Tellija esindajaga.

Komponendid, mille alusel intervjuud läbi viidi ning millest mudeli kohandamise hinnang koosneb, on järgmised.

- a. Üldine hinnang Eestisse kohandatavusele – kas mudel on kohaldatav tervikuna või on kohaldatavad selle osad, millega tuleks kohaldamisel arvestada.
- b. Kuivõrd lapse- ja peresekne mudel on ning kuidas vastab mudeli lapse- ja pereseksus Eesti vajadustele.
- c. Hinnang, kuidas toetab mudel selle rakendajaid juhtumikorralduse protsessis, otsuste tegemises ja supervisioonis – millisel määral ja millistes küsimustes mudel enim tuge pakub ning kui lihtne või keerukas oleks neid elemente rakendada ka Eestis.
- d. Hinnang, kuidas mudel toetab selle rakendajaid, sh lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust – millised mudeli osad ja milliste tingimuste

täitmisel oleks rakendatavad ka Eestis; mil määral lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust toetatakse.

- e. Hinnang sellele, kui asjakohased on mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad Eesti süsteemi silmas pidades ning kuivõrd lihtne oleks neid tervikuna või üksikute elementidena Eesti süsteemi üle võtta.
- f. Hinnang sellele, kui lihtne või keerukas oleks integreerida mudeli rakendamise ja kasutusõpe Eestis sotsiaal- ja lastekaitsetöö baasväljaõppesse.
- g. Hinnang, millised mudeli positiivsed aspektid võivad Eestisse kohandamisel võimenduda.
- h. Hinnang, millised riskid võivad mudeli Eestisse kohandamisel ilmnedada ning soovitusel toodud riskide maandamiseks.
- i. Hinnang, kui lihtne või keerukas oleks mudeli rakendamist ja tõhusust Eesti oludes seirata ning millised tingimused edukaks seireks täidetud peavad olema; kuidas mudeli tõhusust parendada.
- j. Hinnang, milliseid seireid ja millise intervalliga oleks mõju ja tulemuslikkuse hindamisel Eestis asjakohane läbi viia, kui mudelit rakendatakse.
- k. Hinnang, millistel tingimustel saaks mudelit rakendada ka täisealiste juhtumikorraldusele Eestis.

Kohandatavuse hinnangute (ptk 4) põhjal koostasime koostöös projekti meeskonda kaasatud lastekaitse eksperdiga soovitusel mudeli kasutuselevõtuks Eestis, sh võimalike riskide maandamiseks. Soovitusel on toodud peatükis 5.

2. Eestis kasutatavate mudelite ülevaade

Käesolev peatükk annab ülevaate Eestis kohaliku omavalitsuse üksustes lastekaitsetöö tegemisel kasutusel olevatest mudelitest. Kuue mudeli hulka kuuluvad nii laiema kui ka kitsama sihtrühma toetamiseks kasutatavad juhtumikorralduslikud ja võrgustikutöö mudelid ja meetodid. Mudelite kirjeldamisel on võetud aluseks 12 kriteeriumi, mis on toodud meetodite peatükis. Mudelid ei ole tingimata samadel alustel võrreldavad ega pruugi üksteist asendada, kuivõrd mõni mudel on välja töötatud konkreetse sihtrühma toetamiseks („Ringist välja“) ja mõni on kasutusele võetud konkreetse teenuse pakkumiseks kindlale sihtrühmale, ehkki sobiks rakendamiseks ka laiemalt („Avatud Dialoog“). Mõni mudel on üldises mõttes juhtumikorralduslik („Lapse heaolu hindamise käsiraamat“, „Noortegarantii tugisüsteem“), mõni juhtumikorralduse raames kasutatav töövahend („Lapse heaolu kolmnurk“) või -meetod („Pere lahendusring“). Ülevaatlikud tabelid, mis kajastavad muuhulgas mudelite erisusi, tugevusi ja kitsaskohti, on toodud mudelite kirjelduste järel (Tabel 2 ja Tabel 3).

2.1. Lapse heaolu kolmnurk ja lapse heaolu hindamise käsiraamat

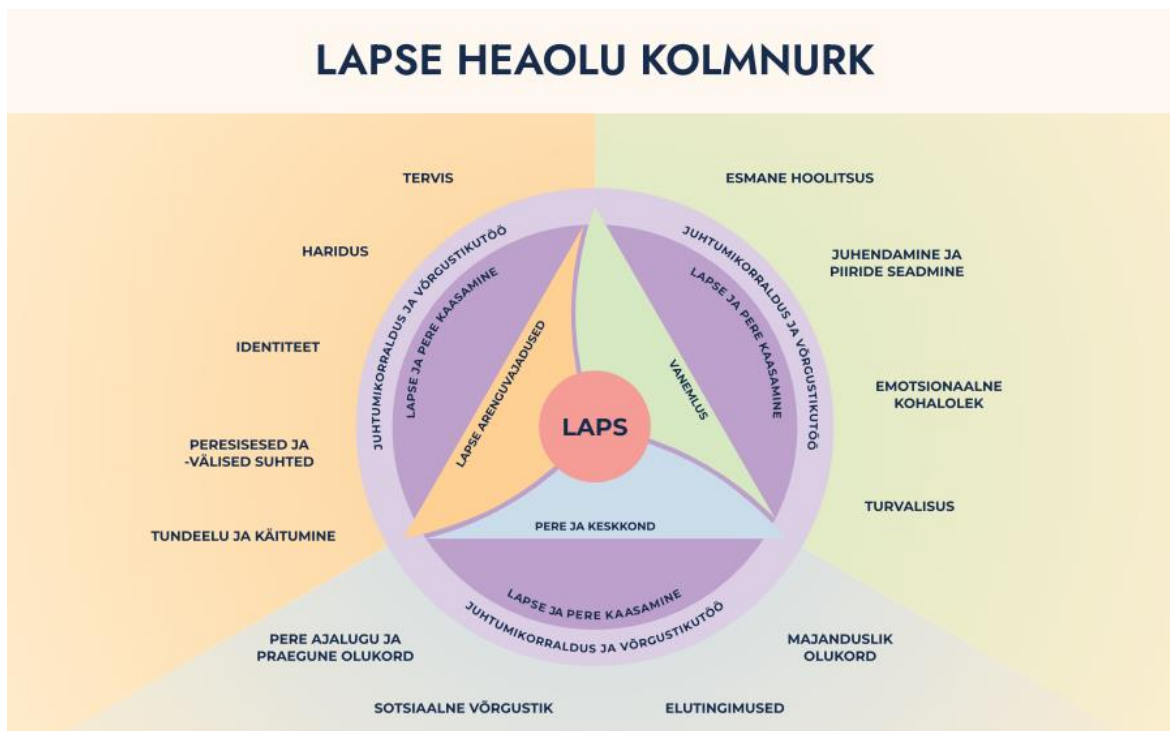
Mudeli kirjeldus

Lapse heaolu kolmnurk on lapse abivajaduse hindamise tööriist, mis aitab kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajal hinnata lapse heaolu kolmes põhivaldkonnas. Need valdkonnad hõlmavad lapse arenguvajadusi (tervis, haridus, identiteet, pere- ja perevälised suhted, tundeelu ja käitumine), vanemate suutlikkust (esmane hoolitsus, juhendamine ja piiride seadmine, emotsionaalne kohalolek, turvalisus) ning pere ja keskkonda (pere ajalugu ja praegune olukord, sotsiaalne võrgustik, elutingimused, majanduslik olukord). Kolmnurga mudel on peamine töövahend lastekaitsetöötajatele laste abivajaduse hindamisel. Kolmnurga kasutamist kirjeldab põhjalikult „Lapse heaolu hindamise käsiraamat“.

Lapse heaolu hindamise käsiraamat on koostatud selleks, et toetada kohaliku omavalitsuse töötajaid lapse abistamisel. Käsiraamat kirjeldab lastekaitsetöö ühte olulisemat osa – juhtumimenetlust. See sisaldab üldisi suuniseid lapsi puudutavate küsimuste menetlemiseks ning annab juhiseid lastekaitsetöö tegijatele, aga ka teistele laste ja peredega tegelevatele spetsialistidele ja ametnikele. (SKA 2023a) Käsiraamat on ainus riiklik (ehkki soovituslik) juhendmaterjal lapse abivajaduse hindamiseks lastekaitsetöös¹ ja see tugineb lapse heaolu kolmnurgale.

---

¹ Lapse abivajaduse hindamine (ja lapse abistamiseks meetmete pakkumine) on kohaliku omavalitsuse üksuse lastekaitseseadusest tulenev kohustus (LasteKS §17 lg 1 p 3).

Joonis 1. Lapse heaolu kolmnurk. Allikas: Lapse heaolu hindamise käsiraamat (2023).

Lapse heaolu kolmnurk ja lapse heaolu hindamise käsiraamat koostati 2017. aastal suuresti Rootsi juhendmaterjali (BBIC, Barns Behöv i Centrum²) põhjal. BBIC oli omakorda Rootside kohandatud Inglismaal väljatöötatud [lapse heaolu kolmnurga põhinev laste ja perede heaolu hindamisraamistik](#) (Framework for the Assessment of Children in Need and their Families, edaspidi Assessment Framework³). (SKA 2024a) Samuti toetub käsiraamat Eesti seadusandlusele, STARi juhendmaterjalile, muudele SKA juhendmaterjalidele ning 2006. a „Juhtumikorralduse käsiraamatule“ (SKA 2023a). Lähtudes lastekaitseaduses määratletud üheksast valdkonnast (LasteKS §28 lg 2), mida lastekaitse spetsialist peab lapse abivajadust hinnates kindlasti silmas pidama, peeti lapse heaolu kolmnurka Eestile hästi sobivaks. Leiti, et just kolmnurk koos käsiraamatuga võiks Eestis kohandamiseks sobida, et spetsialiste lapse abivajaduse hindamisel toetada. (Intervjuu 5)

2023. aastal uuendati Eesti käsiraamatut nii, et see sisaldab nüüd ka teist Inglismaal loodud laste heaolu hindamise ja analüüsi raamistikku [SAAF](#) (Safeguarding Children Assessment and Analysis Framework). Samuti muudeti käsiraamat käepärasemaks ja värskendati sisu, võttes arvesse lastekaitsetöötajate ettepanekuid. Valmis ka veebiarendus⁴, kus saab käsiraamatust otsingusõnade abil vajalikku otsida ning peatükkide kaupa käsiraamatu sisu kuvada. Veeb sisaldab ka allalaadimiseks lapse heaolu kolmnurga plakateid ja käsiraamatut tervikuna, aga ka muid spetsialistile vajaminevad tööriistu. (SKA 2024a, Intervjuu 5)

² Socialstyrelsen (2023).

³ Department of Health (2000).

⁴ www.lasteabi.ee/spetsialistile.

Lapse heaolu hindamise käsiraamatut ja kolmnurka arendab ja haldab Eestis Sotsiaalkindlustusamet.

Käsitletud juhtumikorralduse protsessi terviklikkus

Lapse heaolu hindamise käsiraamat on mõeldud lastekaitse spetsialistile juhiseks, kuidas juhtumikorralduse protsessis liikuda, alates abivajavast lapsest teate saamisest ja lapse abivajaduse hindamisest kuni juhtumi lõpetamiseni. Käsiraamat algab juhtumikorralduse aluspõhimõtete kirjeldusega, sisaldades sissevaadet laste õigustesse, lapse huvidest lähtumisse, lapse ja pere võrgustikutöösse kaasamise olulisusse jm. Juhtumikorraldus saab alguse teatega⁵ abivajavast või hädaohus olevast lapsest⁶, mis on lahti seletatud teises peatükis. Kolmas peatükk kirjeldab abivajaduse eelhindamise protsessi, mis põhineb lapse heaolu kolmnurgal. Kolmnurga mudel ja käsiraamat aitavad kasutajal teha otsuse, kas algatada juhtumikorraldus või mitte. (SKA 2023a)

Abivajaduse eelhindamine aitab lapse heaolu spetsialistil otsustada, kas tuleb algatada juhtumimenetlus või on last võimalik abistada mõnda meetet rakendades (lihtmenetlus). Kuna eelhindamine peaks seaduse järgi aset leidma 10 tööpäeva jooksul abivajavast lapsest teada saamisest, siis selles etapis ei toimu põhjalikku analüüsi; eesmärk on välja selgitada, kui kompleksne on lapse abivajadus. Spetsialist kasutab eelhindamisel STARi (sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister) lapse abivajaduse eelhindamise (LAEH) funktsiooni, mis põhineb lapse heaolu kolmnurgal (Laur 2022). Mudeli haldaja hinnangul on kolmnurga mudeli kasutamine andnud eelhindamise protsessile varasemast selgema struktuuri ja aluse juhtumimenetluse alustamise või menetlusest loobumise põhistamiseks – ka lapsevanema ja lapse jaoks (Intervjuu 5).

Eelhindamisel annab spetsialist esmase hinnangu lapse arenguvajadustele, vanemlusele ning lapse perele ja ümbritsevale keskkonnale. Igas kategoorias on alateemad (kõige välimine sfäär joonisel 1), mida tuleb eelhindamisel käsitleda, kusjuures iga teema juures on käsiraamatus lühidalt kirjeldatud, millele on oluline esialgset hinnangut andes mõelda. Hinnang antakse igale alateemale järgmisel skaalal: Jah – valdkonnas esineb probleeme, Ei tea – puudub informatsioon, Ei – valdkonnas ei esine probleeme. (SKA 2023a)

Esmase hinnangu andmiseks kasutab lapse heaolu spetsialist abivajava lapse teate sisu ja kogub teavet juurde teatajalt, lapselt, perelt, koolilt ja/või teistelt spetsialistidelt, kes lapsega igapäevaselt kokku puutuvad. Eelhindamisel toimub tihti kas kodukülustus või kohtumine perega. Vajadusel korraldatakse efektiivsuse mõttes ka võrgustikukohtumine erinevate lapse ja perega kokkupuutuvate spetsialistidega. Eelhindamise eesmärk on abivajavast lapsest teate saamise järel tagada kohe lapse vajadustest ja huvidest lähtuv eesmärgipärane tegevus, mis toetaks lapse ja tema pere igakülgset toimetulekut. (SKA 2023a)

---

⁵ „Teade abivajavast lapsest võib kohalikule omavalitsuse lastekaitsetöötajani jõuda vabas ja suulises vormis, ametliku teatena või muul viisil“ (SKA 2023, 12).

⁶ Hädaohus oleva lapse puhul tuleb esmalt likvideerida lapse ja teiste elu ja tervist ohustav olukord, seejärel saab hädaohus olevast lapses abivajav laps (SKA 2023).

Eelhindamise tulemusel kuvab STAR esialgsete sisestatud hinnangute põhjal ülevaate, millest nähtub, millistes valdkondades võib probleeme esineda. Kui juhtumimenetlust ei algatata, tuleb seda otsust samuti põhjendada, ja seda toetab lapse heaolu kolmnurga alusel struktureeritud eelhindamine. Kui eelhindamisel selgub, et laps vajab põhjalikumalt abivajaduse hindamist ja abi, siis algatatakse STARis juhtumimenetlus – see on lapse heaolu spetsialisti kaalutusotsus, mis tugineb eelkõige abivajaduse ulatusele. Samas ei eelda eelhindamine kogutud teabe põhjalikumalt analüüsi või analüüsile tuginedes hinnangu koostamist. (SKA 2023a)

Juhtumimenetluse algatamise korral (STARis) on järgmine samm **hinnata lapse abivajadust veelgi põhjalikumalt**, kasutades samuti lapse heaolu kolmnurka, et tagada otsuse tegemiseks ja tegevuskava koostamiseks vajalik struktuur. Käsiraamat kirjeldab samm-sammult lapse abivajaduse hindamise ja kaitse- ja riskitegurite analüüsi etappe (peatükid 4–8). Lapse heaolu hindamine tähendab erinevalt eelhindamisest põhjalikku analüüsiprotsessi, et koondada ja mõista juhtumi üksikasju tervikuna. Eesmärk on selgitada välja juhtumiplaani koostamise vajadus ja sisu ehk jõuda abivajadusest lähtuvate sekkumismeetoditeni. Lapse heaolu käsiraamat kirjeldab, milliseid ettevalmistusi tuleb teha lapse abivajaduse hindamiseks: vaadata läbi varasemad materjalid, koguda seatud eesmärkidest lähtudes informatsiooni, asetada see kronoloogilisse järjekorda, teha koostööd lastevanematega, fikseerida lapse arvamus ja hoida last kursis, korraldada kodukülastus, kaasata ainult vajalikke spetsialiste jm. Iga tegevuse juures tuleb spetsialistil kaaluda, kuidas oleks kõige mõistlikum kellelegi läheneda, et tagada lapse heaolu ja saada kätte vajalik teave. (SKA 2023a)

Ka abivajaduse hindamise etapis hinnatakse lapse heaolu lapse arenguvajaduste, vanemluse ning pere ja keskkonna tegurite kaudu, **alustades arenguvajadustest**. Lapse heaolu hindamise keskmes on laps ja tema heaolu. Igas valdkonnas tuuakse välja kaitse- ja riskitegurid. Kaitsetegurid on need positiivsed tegurid, mis soodustavad ja toetavad lapse heaolu ja arengut; riskitegurid on lapse heaolu ja arengut negatiivselt mõjutavad või ohustavad tegurid. Samuti tuleb analüüsida nende tegurite esinemise ulatust ja mõju lapse elule ja igapäevasele toimetulekule. Selle protsessi eesmärk on selgitada välja need positiivsed tegurid, millele saab üles ehitada soovitud muutusi, ja need tegurid, mille mõjutamisega saab vähendada lapse abivajadust. Lapse heaolu kolmnurk annab tegurite kaardistamiseks ja kogutud teabe korrastamiseks konkreetse struktuuri – oluline on liigitada kogutud teave õige valdkonna ja alavaldkonna alla, et kooruks terviklik ülevaade lapse olukorrast⁷. Abivajaduse hindamise faasis fikseeritakse samuti kogutud teave STARis. (SKA 2023a)

Lapse heaolu hindamise käsiraamatu (SKA 2023a) 7. peatükis on põhjalikult kirjeldatud lapse heaolu kolmnurga ülesehitus/kasutusviis – iga alavaldkonna juures on toodud **vanusegrupiti riski- ja kaitsetegurid** ning teabe kogumist abistavad küsimused. Alles seejärel hakatakse

---

⁷ Lapse arenguvajaduste valdkonda liigitatakse asjad, mida laps ütleb, teeb ja mida ta väidetavalt teeb ja mida on märgatud, et laps teeb. Vanemluse valdkonda alla liigitatakse asjad, mida vanemad/hooldajad ütlevad, et nad teevad ja mida nad väidetavalt teevad ja mida on täheldatud, et nad teevad. Pere ja keskkonna valdkonda liigitatakse teave pere ajaloo, vanemate vaimse tervise, suhete ning füüsilise ja sotsiaalse keskkonna kohta. (SKA 2023, 34)

teavet analüüsima. Käsiraamat annab hüpoteeside loomiseks ja mustrite tuvastamiseks kuus küsimust.

1. Kuidas lapse arenguvajaduse kaitse- ja riskitegurid teineteist mõjutavad?
2. Kuidas mõjutavad lapse arenguvajadused vanemlust?
3. Kuidas vanemluse kaitse- ja riskitegurid teineteist mõjutavad?
4. Kuidas pere ja keskkonna tegurid teineteist mõjutavad?
5. Kuidas mõjutavad vanemluse valdkonnad lapse arenguvajadusi?
6. Kuidas mõjutavad pere ja keskkonna tegurid vanemlust? (SKA 2023a, 58)

Abivajaduse väljaselgitamiseks tuleb hinnata lapse arengut ja tervist mõjutavaid riskusi ning luua pilt lapse võimalikest tulevikuväljavaadetest, kui senine olukord jätkub. Sealjuures tuleb keskenduda tuvastatud mustritele ja kaardistatud tegurite omavahelisele mõjule. (SKA 2023a) Lapse abivajaduse hindamine suunab lastekaitsetöötajat mõtestama ja aru saama, mis probleemid lapsel on ehk missugune on tema abivajadus ning millist osa tema abivajadusest tuleks mõjutada selleks, et positiivne mõju oleks võimalikult ulatuslik ja püsiv (Intervjuu 5). Kaitse- ja riskitegurite analüüsi põhjal hindab lapse heaolu spetsialist võimalikku kahju [lapse tervisele ja arengule](#) ning annab ülevaate sellest, [millises valdkonnas on sekkumisi vaja](#). (SKA 2023a)

Kui lapse abivajadus on hinnatud, juhendab käsiraamat spetsialisti lapse abivajaduse ulatusest ja esilekerkinud probleemidest lähtuva [tegevuskava](#) koostamisel, ehkki ei nimeta teenuseid või meetodeid, mida võiks või peaks erinevate vajaduste korral rakendama. Mudeli haldaja sõnul ja ka fookusgruppides osalenud laste heaolu spetsialistide hinnangul ei ole otstarbekas sellist juhust koostada, sest konkreetsed sobivad meetodid ja sekkumised selguvad hindamise tulemusel ja neid kombinatsioone võib olla lõpmatu hulk, vastavalt lapse olukorrale, aga ka abivõimaluste olemasolule ja kättesaadavusele. Lõppeks sisaldab käsiraamat juhiseid tegevuste elluviimise regulaarseks [vahehindamiseks](#) ja [tulemusliikkuse hindamiseks](#) ning [juhtumimenetluse lõpetamise](#) tingimusi. (SKA 2023a)

Mudeli teadus- ja tõenduspõhisus

Lapse heaolu kolmnurga meetod põhineb Inglismaa originaalallikal, s.o laste ja perede heaolu hindamisraamistikul (Assessment Framework³) ja SAAF (Safeguarding Children Assessment and Analysis Framework) raamistikul. Kui hindamisraamistik sisaldab põhjalikku ülevaadet üldtunnustatud ja parimatest teadmistest lapse arengut mõjutavate tegurite kohta ja praktikutele kasutamiseks kättesaadavat ja terviklikku kontspetsiooni, siis [SAAF](#) raamistik on sisuliselt [vahend hindamisraamistikust tulenevate põhimõtete rakendamiseks lapse abivajaduse hindamisel](#) (Macdonald jt 2017).

Inglismaal vaadati 2012. aastal haridusministeeriumi tellimusel süstemaatilise ülevaate koostamise käigus läbi ulatuslik valik analüütilisi lapse abivajaduse hindamise vahendeid. Kuigi ükski vaadeldud tööriist ei täitnud kõiki seatud kriteeriume, siis oli SAAF ainuke uurijate tuvastatud perekonna hindamise vahenditest, mis „sisaldas hinnangut tulevaste muutuste võimaluste kohta ja selle kohta, kuidas saaks hinnata muutuste positiivset mõju lapse olukorrale ehk hinnangut perekonna „muutumisvõime“ kohta (Barlow, Fisher ja Jones 2012).

Et hinnata SAAFi tulemuslikkust, tehti Inglismaal 2017. aastal haridusministeeriumi tellimisel randomiseeritud kontrolluuring, millesse kaasati sotsiaaltöö meeskonnad ja 12 899 last kuuest kohalikust omavalitsusest. Kuigi kokkuvõttes ei tõendanud uuring laste olukorra parandamisel kontrollgrupiga võrreldes SAAFi tulemuslikkust, leiti, et esmase lastekaitse suunamise järel oli SAAFi rühma (st lapsed, kelle abivajadust hindas SAAFi koolituse läbinud sotsiaaltöö meeskond) kuuluvate laste puhul kontrollrühma kuuluvate lastega võrreldes väiksem tõenäosus, et neile koostati lastekaitsekava (CPP, *child protection plan*). Samuti oli võrreldes kontrollgrupiga nende laste puhul, kellel sotsiaaltöötajad tuvastasid SAAFi alusel mõne väärkohtlemise vormi ja koostasid seejärel lapsele lastekaitsekava, väiksem tõenäosus, et neil registreeriti hiljem mõni teine väärkohtlemise vorm. (Macdonald jt 2017)

Eestis ei ole uuritud kolmnurga ega käsiraamatu kasutamise tulemuslikkust. (Intervjuu 5)

Mudeli rakendamise valdkond/valdkonnad ja sihtrühmade ülesus/erisus

Käsiraamat on universaalne juhend lapse heaolu spetsialistile, andes ülevaate juhtumimenetluse käigust alates abivajavast lapsest teada saamisest kuni juhtumimenetluse lõpetamiseni. Käsiraamatut saab kasutada iga juhtumitüübi puhul – sh nt erivajadusega laste ja lähisuhtevägivalla juhtumite korral (Intervjuu 5). Käsiraamat keskendub suuresti lapse hindamise kolmnurgale, kuivõrd kolmnurk on mõeldud kohaliku omavalitsuse spetsialistile kasutamiseks iga abivajava lapse teate korral. Seega põhiline osa käsiraamatust on pühendatud lapse abivajaduse eelhindamise (juhtumimenetluse alustamise või mitteamustamise otsuse tegemisel ja põhistamiseks) ja juhtumimenetluse raames lapse abivajaduse hindamise läbiviimise põhjalikule juhendile.

Samuti on kolmnurk ja käsiraamat kasulikud vahendid teistele lapsega kokku puutuvatele spetsialistidele, et mõista nii lastekaitsetöö sisu kui ka erinevaid valdkondi ning kaitse- ja riskitegureid, mis lapse heaolu võivad mõjutada. Näiteks pakub käsiraamat lastega töötavatele spetsialistidele teavet lapse arenguvajadustest, aidates neil mõista, kuidas perekonna ajalugu või vanemate suutlikkus ja käitumine mõjutab lapse heaolu ja lapse arenguvajadusi. Käsiraamat annab spetsialistile teadlikkuse protsessist, mis abivajava lapse teate korral edasi juhtuma hakkab. (SKA 2023a, Intervjuu 5)

Hinnang mudeli lapse- ja perekesksusele

Käsiraamat kirjeldab läbivalt lapse keskset kohta juhtumikorralduses; põhimõte on alati last aktiivselt kaasata ja tema arvamust võimalikult suurel määral kuulda võtta. Samuti suunab käsiraamat kaasama vanemat, nii lapse kohta informatsiooni saamiseks kui ka lapse abivajaduse hindamise plaanis vanemluse ning pere ja keskkonna hindamiseks. Käsiraamatus rõhutatakse vajadust hoida igal juhul lapsevanematega kontakti ja teha nendega koostööd, isegi kui lastekaitse spetsialisti ja vanema arvamused lahku lähevad. (SKA 2023a)

Lapse abivajaduse hindamise keskmes on alati lapse heaolu – hinnatakse lapse arengut, vanemate suutlikkust, pere ja keskkonda lapsest lähtuvalt. Sealjuures rõhutatakse, kui tähtis on kogu protsessis last võimalikult palju aktiivselt kaasata ja lapse arvamusega arvestada. Seega näitab käsiraamat, et tuleb ära kuulata laps ja kaasata teda iga otsuse juures, nii lapse

huvide väljaselgitamiseks kui ka lapsega koostöö tagamiseks. Samamoodi peab käsiraamatu järgi kaasama kogu pere lapse abivajaduse hindamisse (ja juhtumikorraldusse), kuna üldjuhul on vanematel lapse kohta kõige rohkem teavet ning sujuv koostöö lapsevanematega tagab paremad võimalused last aidata. (SKA 2023a)

Mudeli haldaja hinnangul keskendub lapse heaolu kolmnurk – kui seda õigesti kasutada – vägagi lapse ja pere kaasamisele: lapse soovidele ja tema mõtetele, kui ka sellele, milline on vanemlus ja mida vanemad räägivad. Lapse heaolu kolmnurga ja käsiraamatu kontekstis on lapse ja pere kaasamisel suur rõhk – seda toonitatakse juba aluspõhimõtetes. Mudeli haldaja leiab lastekaitsealase nõustamise teenuse kogemusele tuginedes, et praktikas jääb kaasamine paratamatult tagaplaanile ning juhtumit ei lahendata koos perega – pigem on otsused lastekaitsetöötaja tehtud, mitte koos perega läbi arutatud. Kuigi mudeli haldaja on veendunud, et lapse ja perega mingis etapis suheldakse, jääb vajaka just perele otsustes vastutuse andmisest. Mudeli haldaja leiab, et lastekaitse spetsialistid kipuvad võtma vastutust juhtum ise lahendada, mis võib paradoksaalselt tulla suurest töökoormusest ja ajapuudusest. Lapse ja pere kaasamine sõltub suuresti lastekaitsetöötajast ja tema motivatsioonist. Mudelit ei kasutata mudeli haldaja hinnangul ilmselt alati nii, nagu mudel ette näeb, sest aja jooksul võib see olla praktilise töö käigus palju teisenenud ja mugavdatud. Seepärast uuendati nii kolmnurga visuaali kui ka käsiraamatu sisu. (Intervjuu 5)

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitsetöötajaid ja võrgustikuliikmeid protsessis, otsuste tegemises ja supervisioonis

Kolmnurga ja käsiraamatu mudeli haldaja hinnangul aitab erinevate lapse arengut toetavate valdkondade hindamine spetsialistil teha otsuse, kuidas abivajava lapse korral sekkuda – milliseid tööriistu või meetodeid rakendada. Kolmnurga mudel annab eelhindamisele selge ülesehituse ja aluse juhtumimenetluse alustamise või menetlusest loobumise otsusele. Samuti toetab käsiraamat selle kasutajaid – kui spetsialist tahab teada, millal, mida, kuidas teha, siis käsiraamatust leiab ta vastused. Käsiraamatu digitaalne versioon on teinud selle veel kasutajasõbralikumaks, kuivõrd spetsialist saab märksõnade abil teavet otsida. Samas spekuleerib mudeli haldaja, et võib-olla ei sisalda kolmnurk ja käsiraamat (veel) piisavalt Eesti oludele vastavaid spetsiifilisi tööriistu, näiteks juhendeid ja töölehti (nt küsimustikud) kodukülastuseks. (Intervjuu 5)

Lapse heaolu valdkonna juhtide fookusgrupis arvati, et käsiraamatut on toetav kogu kollektiivile läbi töötada, aga eriti alustavale töötajale, ehkki kõigil juhtidel siiski pole käsiraamatuga kokkupuudet. Leiti, et käsiraamat on terviklik ja seega kasutatav igale olukorrale vastavalt. Ühe kogenud lastekaitsevaldkonna juhi arvates on kolmnurk ja käsiraamat oma detailsuses liiga laialivalguvad, ehkki kolmnurk annab hindamiseks suunad hästi kätte. Ta leiab, et nende kasutamisel saab valida oma kogemusest lähtudes olulisemad punktid, küsimused või mudelid, mis tunduvad mõistlikud kasutada – sest „lastekaitsetöötajad ei jõua (iga juhtumi puhul) viitteist lehekülge täita ja see ei ole ka mõistlik“. Teisalt hindavad juhid, et käsiraamat on hea alus, millele toetuda, kui on vaja millestki lähtuda näiteks emotsionaalses olukorras või konkreetse probleemi korral. Seda ka olukordades, kui on vaja oma otsuseid kellelegi põhjendada, sh isiklike rünnakute vastu paremini valmistumiseks.

Kolmnurka peavad paljud valdkonnajuhid väga tähtsaks tööriistaks, sest see lihtsustab abivajaduse hindamist ja aitab n-ö pildi selgeks saada; kolmnurk annab konkreetsed raamid ja aluse, millele abivajaduse hindamisel toetuda. Samuti hindavad juhid, et STARis lähtub juhtumiplaani täitmine kolmurgast, seega lähevad STARi küsimused ja kolmnurga valdkonnad (eeskätt eelhindamisel) hästi kokku. Fookusgrupis lapse heaolu spetsialistidega aga selgus, et abivajaduse hindamisel STARis võiksid lahtrite kirjeldused (ehk ootused sisule) olla paremini sõnastatud, nii et kordusi esineks vähem ning et oleks vähem ruumi tõlgendusteks – nt mitmes kohas kordub „identiteet“, mida spetsialistide hinnangul võivad töötajad erinevalt mõista.

Lapse heaolu spetsialistid leidsid, et käsiraamat on kasulik nii uuele töötajale kui ka kogenumale – käsiraamat aitab spetsialistidel mõtteid koondada ja fookust leida. Kes on üles leidnud uuendatud interaktiivse käsiraamatu, kasutab seda meelsasti, sest seal saab teemade lõikes juhust sirvida, et kindlaks teha, kas kõik olulised küsimused said läbi mõeldud ja kirja. Kolmnurka kasutatakse iga lapse puhul ja hinnatakse just seda, et kolmnurk aitab hästi visualiseerida, kus ja kui ulatuslikult tõsisemad probleemid asuvad. Ehkki hindamise tulemused pannakse kirja otse STARi, kasutab nii mõnigi lapse abivajadustest endale parema pildi loomiseks prinditud kolmnurga töölehte (mõnel juhul SKA konsultandi soovitusel kiletatud varianti), kuhu märkida igas valdkonnas probleemi olemasolu erinevate värvidega (nt värviliste kleepsudega) roheline-kollane-punane skaalal. Kusjuures sellist värvidega skeemi (Wordi failis) on kasutatud ka kohtule probleemistiku illustreerimiseks. Spetsialist juurdles, et silmnähtavalt punane tööleht alarmeeris ka kohut kiiresti otsustama. Kui STAR ei löö häirekella juhul, kui paljud valdkonnad on n-ö punased, siis tööleht võib seda teha, andes hea ülevaate, kui punane kolmnurk on ehk kui suur on lapse abivajadus ja millistes valdkondades.

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust

Mudeli haldaja leiab, et seda, kuivõrd hästi toetab mudel lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust, on keeruline hinnata, sest lastekaitse või sotsiaalhoolekande ülesehitus on iga omavalitsuse enda otsustada. Samas võiks kolmnurk ja käsiraamat anda juhile hea pildi sellest, mida lastekaitsetöötaja ühe juhtumi raames tegema peab. Seega võiksid need olla juhile hea indikaator, hindamaks, mitu lastekaitse spetsialisti peaks juhtumite arvu arvestades KOVis olema või kui palju ressursi oleks juurde vaja, et saaks hinnata lapse abivajadust kolmnurga meetodikat kasutades. Teisalt kahtleb ta, et käsiraamat on sellise ressursina sotsiaalhoolekande juhtide seas rakendunud. (Intervjuu 5)

Mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad

Käsiraamat kirjeldab sisuliselt lapse heaolu kolmnurga mudeli rakendamist lapse abivajaduse (eel)hindamisel, s.h kaitse- ja riskitegurite analüüsi. Käsiraamat sisaldab linke veel mõningatele tööriistadele või dokumendipõhjadele, kasutamiseks erinevates juhtumikorralduse etappides, nt aluspõhi lapse arvamuse fikseerimiseks, Sensoa lipusüsteem aktsepteeritava seksuaalkäitumise hindamiseks jm. Lasteabi veebis⁴, kust saab käsiraamatu endale alla laadida või interaktiivset versiooni sirvida, on ka pidevalt täienev tööriistakast lapsega kokkupuutuval spetsialistile, mis sisaldab erinevaid töövahendeid, sh nt seksiooni erivajadusega ja puudega lastega töötamiseks tarvilikest materjalidest, lapse küsitlemise käsiraamatut, töövihikut vanematele jpm. (SKA 2023a)

Mudeli haldaja tõstis käsiraamatus sisalduva olulise tööriistana esile ka vahehindamises kasutatavat muutuse mõõtmise juhist (Ibid., 64–65). Samuti koostati käsiraamatu eestindamisega põhjalik lisatabel, mis aitaks lastekaitsetöötajatel üksikasjalikumalt erinevate osapoolte (laps, spetsialist, lapsevanem jt) arvamusi erinevates valdkondades talletada. Tagantjärele oletab mudeli haldaja, et ilmselt tekitab see lisatööd, sest lastekaitse spetsialist kohustub täitma STARi, ent tabelist ei saa süsteemi üks ühele teavet üle kanda, sest need omavahel ei ühildu. Kuna käsiraamatu järgimine on vaid soovituslik, siis lisatabelit kasutasid vaid üksikud; pigem lähtutakse info talletamisel STARi lahtritest. (Intervjuu 5)

Mudeli haldaja selgitas, et juhendis (BBIC²), mille baasil lapse heaolu hindamise käsiraamat Eestile kohandati, ei olnud esialgu väga palju tööriistu. 2023. aastal uuendati-täiendati käsiraamatut SAAFi raamistiku põhjal; SAAFi koolitusega käib aga kaasas mitmeid meetodikaid ja tööriistu, kuidas erinevaid etappe praktiliselt läbida. Mõned sellised tööriistad on mõeldud näiteks perede ja lapse kaasamiseks – ökokaart, „Kolme maja tööriist“, imeküsimused – või ka kodukülastuse toetamiseks. Neid vahendeid on mudeli haldajal plaanis siinsetele oludele kohandada ja järjepanu käsiraamatule lisada. Kuivõrd seni pole tööriistade Eesti oludele kohandamiseks olnud ressursi, siis see protsess on veel suures osas ees. Oluline on seejuures arvestada Eesti lastekaitse süsteemi ja teenusesaajate eripäradega (sh asjaoluga, „et enamuse Eesti lastekaitse süsteemi lapsevanemaid on n-ö sundkliendid“ (Intervjuu 5)). Näiteks tuleb selgeks teha, kas keskmine lastekaitse süsteemi lapsevanem on valmis küsimustikke ja ankeete täitma või ega skaalaküsimused neile liiga rasked pole ning kuidas motiveerida lapsevanemaid koostööks jne. (Intervjuu 5)

Mudeli rakendamise õppevõimalused ja -viisid

Üheksa SKA laste heaolu osakonna spetsialisti läbisid 2023. aastal põhjaliku lapse heaolu kolmnurga originaalmudeli (SAAF) koolituse, millega nad said mudeli koolitamise sertifikaadi ehk õiguse korraldada mudeli kasutamise koolitusi. Nüüd pakubki SKA lastekaitsetöötajatele kahepäevast juhtumikorralduse ja lapse abivajaduse hindamise täiendkoolitust, mille raames selgitatakse käsiraamatu alusel juhtumikorralduse protsessi ja praktiliste näidete najal kolmnurga mudelit. Kutse koolitustele saadetakse kõigile lastekaitsetöötajatele ja osalevad need, kes soovivad, ehkki koolitustele on järjekorrad. Lastekaitsetöötajate eesmärk koolitusel osalemiseks võib veidi vastavalt ametis oldud ajale erineda – alles alustanud spetsialiste huvitab kogu juhtumimenetluse protsessist arusaamine, pikema staažiga spetsialistid soovivad aga kutse taotlemiseks oma teadmisi värskendada ja mõista abivajaduse hindamist konkreetsete juhtumite kontekstis. (SKA 2024a, Intervjuu 5)

Kuigi lapse heaolu kolmnurga ja lapse heaolu hindamise käsiraamatu kasutamine on Eestis soovituslik, on SKA eesmärk, et kõik lapse heaolu spetsialistid oleksid koolituse läbinud ja rakendaksid kolmnurka nii nagu meetodika ette näeb ja käsiraamat suunab. Mudeli haldaja leiab, et koolituste pakkumisel tuleb arvestada asjaoluga, et lastekaitse valdkonna tööjõu voolavus on suhteliselt suur ehk koolitusi tuleks pakkuda regulaarselt, et uutel töötajatel oleks võimalik see läbida. (Intervjuu 5)

Hinnang mudeli kasulikkusele ja vajalikkusele (mudeli tugevused)

Lapse heaolu kolmnurga ja lapse heaolu hindamise käsiraamatu mudeli haldaja hinnangul on kolmnurgal põhineva käsiraamatu tugevused järgmised.

Lapse heaolu kolmnurk ja käsiraamat on kooskõlas lastekaitseseadusega ja laiendavad seda – seadus ütleb, mida teha (hinnata lapse abivajadust), ning kolmnurk ja käsiraamat annavad meetodika, kuidas seda teha. Seepärast on lapse heaolu spetsialistil mudeleid turvaline kasutada. (Intervjuu 5)

Lapse heaolu kolmnurk ja käsiraamat on lapsekesksed – need juhendavad ja õpetavad vaatama lapse arenguvajadusi kõige olulisema aspektina. Ökoloogilisust peabki mudeli haldaja kolmnurga suurimaks plussiks – laps on keskmes ning vaadatakse, kuidas last ümbritsev tema heaolu mõjutab, lapse lähiringist kuni laiema keskkonnani välja. Selle põhjal saab lapse heaolu spetsialist otsustada, millist abi on lapsel ja perel tarvis. Võib öelda, et kolmnurk toetabki lastekaitsetöö põhiolemust. (Intervjuu 5)

Kolmnurk on analüütiline mudel, mis juhendab lastekaitse spetsialisti tegema otsust faktidele, mitte hinnangutele tuginedes. Käsiraamat juhendab kolmnurka rakendama, andes ette põhjalikud seletused nii valdkondadest, mida tuleb hinnata, kui ka vanuseti kaitse- ja riskiteguritest ning küsimustest, millest iga valdkonna hindamisel lähtuda. Ka paljud fookusgruppides osalenud lapse heaolu valdkonnajuhid ja spetsialistid pidasid käsiraamatu tugevuseks kompaktsust ja detailsust, sh asjaolu, et iga teema juures on toodud olulised küsimused ja seeläbi võimalikud vaatenurgad. Sealjuures peab mudeli haldaja oluliseks, et mudel suunab põhjalikult analüüsima vanemlust – kui lapsekesksed ja kui suutlikud on vanemad, milline on nende motivatsioon ja koostöö. Teisisõnu analüüsib mudel, kas vanemlus vastab lapse arenguvajadustele, näiteks kas vanemal on potentsiaali erivajadusega lapse arengut toetada. Mudeli õigel kasutamisel võiks see kiirendada juhtumimenetlust, sest spetsialistile peaks tänu hindamisele abivajadused selgeks saama, nii et on võimalik kohe lapsele ja perele õiget abi pakkuda. (Intervjuu 5)

Mudeli haldaja leiab, et käsiraamat on väga vajalik, kuivõrd lastekaitseesse võib tööle tulla sisuliselt igasuguse kõrgharidusega (ja erialase ettevalmistusega) inimene. Ka fookusgruppides osalenud valdkonnajuhid ja spetsialistid leidsid, et eelkõige uuele töötajale on käsiraamat hea abivahend juhtumikorralduse protsessi ja abivajaduse hindamisega lähemalt tutvumiseks ning toetav tööriist. Käsiraamat annab alustuseks hea ülevaate, mida lastekaitsetöö endast igapäevaselt kujutab. Muud sellist ülevaatlikku dokumenti peale lastekaitseseaduse ja ametijuhendi, mis on pigem üldsõnalised, Eestis ei ole. Käsiraamat kirjeldab põhjalikult kolmnurga mudelil põhinevat lapse abivajaduse hindamist, mis on lastekaitseseaduse järgi lastekaitse spetsialisti tööülesanne (vt § 7 lg 1 p 3) – seda ülesannet pole sisuliselt mujal, ka mitte seaduses, lahti seletatud. (Intervjuu 5)

Mudeli haldaja hinnangul on käsiraamatu juures hea veel see, et see suunab lastekaitsetöötajat hindama oma tehtud töö tulemuslikkust muutuse mõõtmise abil. Käsiraamat annab juhised tegevuskava vahehindamiseks, mis näitab ära, kas mingid määratud tegevused või teenused on lapse olukorda parandanud. Kuivõrd riiklikul tasandil lastekaitsetöö tulemuslikkust kvalitatiivselt ei hinnata – küll seiratakse statistikat, nagu

juhtumite arv, uute juhtumite arv, perest eraldamiste arv, kus perest eraldatud lapsed viibivad, mis teenuseid nad saavad jms –, siis on see käsiraamatu suur pluss. (Intervjuu 5)

Hinnang mudeli puudustele ja riskidele (kitsaskohad)

Lapse heaolu kolmnurga ja lapse heaolu hindamise käsiraamatu haldaja hinnangul on puudused järgmised.

Eestis puudub mudeli kasutamise järelevalve. Kuna mudeli rakendamine ei ole kohustuslik, siis on keeruline riiklikult üles ehitada ka seiresüsteemi. Rootsis näiteks on järelevalvesüsteem, mille raames teeb kohalik sotsiaalkindlustusamet kohaliku omavalitsusega metoodika kasutamiseks lepingu, millega kaasneb kontroll, kas metoodikat kasutatakse nii, nagu ette nähtud. Mudeli haldaja leiab, et see jõustab mudeli õiget kasutamist. (Intervjuu 5)

Kolmnurk ja käsiraamat ei ole veel täielikult kooskõlas STARiga, mis on lapse heaolu spetsialisti töövahend, mida ta peab täitma abivajaduse eelhindamisel ja juhtumimenetluse käigus. Ühelt poolt palutakse abivajaduse hindamisel ja juhtumimenetluses järgida käsiraamatut ja kasutada kolmnurga mudelit ning täita STARi sellest lähtuvalt, teisalt need omavahel ei ühildu. Eesti lastekaitsetöötaja on aga väga STARis kinni ja koolitustel küsitakse alati „Kus ma selle STARis panen?“. Mudel on abivahend töö tegemiseks lapse ja perega, mis ütleb, kuidas midagi teha võiks; samas on spetsialistil kohustus täita STARi. (Dokumenteerimine on ka oluline, eriti kui vahetub töötaja või laps kolib teise omavalitsusse.) (Intervjuu 5)

Suur risk on see, et kolmnurga mudeli ja käsiraamatu kasutamise koolitajaid on Eestis vähe – 2023. a lõpuni polnud ühtegi koolitatud koolitajat, ehkki käsiraamat eestindati ja võeti kasutusele juba 2018. aastal. Koolitusi küll tehti, ent eelmise aastani ei olnud ressursi koolitajaid koolitada. (Intervjuu 5)

Veel üks riskitegur on see, et kolmnurk ega käsiraamat ei määra ajaraami, kui kaua peaks juhtumimenetluses teabe kogumise ja abivajaduse hindamise etapp kestma. (Eelhindamisel on seadusest tulenev ajaraam 10 päeva, ent mudel ei anna ka seda ette.) See võib põhjustada segadust ning võib tunduda, et abivajaduse hindamine toimub kogu juhtumimenetluse kestel. Tegelikult on mudeli haldaja sõnul abivajaduse hindamine juhtumimenetluse esimene etapp, mida saab vahehindamistel üle vaadata – käsiraamatust tulenevalt kuue kuu möödudes ning keeruliste juhtumite puhul sagedamini (riskinoorte puhul kolme kuu tagant). (Intervjuu 5)

Vestluses mudeli haldajaga selgus, et käsiraamat võiks sisaldada eesmärgipärase ja tulemusliku võrgustikutöö juhendmaterjale, aga ka muid tööriistu, mida plaanitakse järjepanu eestindada ja käsiraamatule lisada. (Intervjuu 5) Samuti mainis üks spetsialist fookusgrupis, et käsiraamatu võiks anda välja ka raamatuversioonina, mida oleks hea sirvida või uuele kolleegile esimesel päeval näppu pista.

Mudeli rakendamise seire, tõhususe hindamine ja mudeli järjepidev parendamine

Lapse heaolu kolmnurga ega käsiraamatu kasutamise seiret või järelevalvet ei tehta, kuna nende kasutamine on soovituslik. Küll on käsiraamat läbinud 2023. aastal uuenduskuuri ja

interaktiivse veebiversiooni, mille loomisel võeti arvesse ka omavalitsuste töögruppide tagasisidet. Samuti sai uuenduse käigus värske ilme lapse heaolu kolmnurk. Lisaks on plaanis SAAFis sisalduvate erinevate tööriistade eestindamine ja käsiraamatule järjepanu lisamine. (Intervjuu 5)

2.2. Pere Lahendusring

Mudeli kirjeldus

Pere Lahendusring (PLR) on taastaval õigusel põhinev võrgustikutöö mudel, mis annab perekondadele ja nende võrgustikele (sugulased, sõbrad ja head tuttavad) võimaluse tulla kokku ja arutada laste heaolu puudutavaid küsimusi. Partnerlus spetsialistidega võimestab peresid, et nad võtaksid keskse rolli oma laste tuleviku kavandamisel ja lastele turvalise ja hoolitseva elukeskkonna võimaldamisel. Praktikaks on PRL otsuste tegemise koosolek, kus lapse laiem perevõrgustik tuleb kokku, et koostada tegevusplaan lapse elu edasiseks korraldamiseks ja tema heaolu suurendamiseks. Tegevusplaanis sisalduvad pereliikmete kokkulepped ja tegevused, millega tagatakse lapse turvalisus ja heaolu. (Ennetustegevuse Keskus, „Pere lahendusring“, „PRL meetodist lähemalt“)

Pere Lahendusringi mudeli arendamist koordineerib Eestis alates 2020. a MTÜ Ennetustegevuse Keskus. Esmakordselt tutvustas Eestis mudelit 2019. aastal Lapse Heaolu Arengukeskuse korraldatud Perepesade pilootprojekti raames Viljandi linnas, Põltsamaa ja Türi vallas. Projekti käigus koolitati välja esimesed PLRi praktikud (11 koordinaatorit) ja alustati tööd peredega. (Ennetustegevuse Keskus, „Pere lahendusring“) Tänapäevaks on MTÜ Ennetustegevuse Keskuse kaudu kokku läbinud PLRi baasväljaõppe üle 60 koordinaatori üle Eesti, ehkki akrediteeritud koordinaatoreid on umbes 10 ja aktiivseid rakendajaid veel vähem (Intervjuu 1, Kiilaspä 2022).

2024. aasta lõpuni on Ennetustegevuse Keskusel käsil Sotsiaalministeeriumi rahastatud projekt, mille eesmärk on kohandada mudelit Eestis edukalt toimivaks. Projekti käigus on kavas eestindada PLRi käsiraamatut, töötatakse välja kvaliteedisüsteem, kaasatakse mudeli kohandamisse erinevaid osapooli, uuritakse, kuidas integreerida mudelit Eesti sotsiaalsüsteemi, töötatakse välja rahastusmudel jm. (Intervjuu 1)

Käsitletud juhtumikorralduse protsessi terviklikkus

Pere Lahendusringi eesmärk on anda peredele tagasi vastutus. Mudelit rakendatakse väga konkreetse struktuuri alusel ning see on kindla alguse ja lõpuga, kestes kaks kuni neli kuud. Protsess võib erinevatel asjaoludel kesta ka kauem, näiteks kui on raske veenda pereliikmeid osalema. Üldjuhul suunab lapse PRL-i lastekaitse spetsialist. Mudeli kasutusala on lai ja indikaatorid, mis näitavad vajadust selle⁸ järele, võivad olla väga erinevad – alates lapse raskustest koolikohustuse täitmisel, riskikäitumisest, sõltuvusainete tarvitamisest kuni vanemliku hoolega seotud muredeni, nagu vanemliku vastutuse eiramine, keerulised suhted

---

⁸ Eestis kasutatakse mudelit praegu ainult laste heaolu tagamiseks, aga mujal maailmas on see kasutusel ka täiskasvanute puhul.

pereliikmete vahel jt (Ennetustegevuse Keskus, „Millistel juhtudel). Kui pere on nõus teenusel osalema, koostatakse suunamise alusel pere olukorrast ülevaade, kus on küsimused, millele hakatakse koosolekul lahendusi, sh kokkuleppeid või otsuseid otsima. (Intervjuu 1)

Seejärel tuvastab vastava koolituse läbinud PLRi koordinaator lapsele olulised tugi- ja perevõrgustiku liikmed – lapsele lähedased ja olulised inimesed – ja kutsub kokku koosoleku. Koordinaator peab olema pere suhtes neutraalne isik ehk keegi, kes ei puutu perega kokku üheski teises ametialases rollis. Esmalt suhtleb koordinaator kõigi võrgustiku liikmetega, et selgitada välja pere tugevused ja ressursid ning valmistada nad ette pere lahendusringi koosolekuks. Koosolekul osaleb alguses ka teenusele suunaja, kes seletab veelkord, miks ta pere PLRi suunas. Pere Lahendusringi koosolekule rohkem spetsialiste ei kaasata, vaid seal osaleb ainult perevõrgustik. Ka ei ole ette nähtud, et koordinaator ise koosolekul osaleks⁹. See tagabki, et keegi teine ei tee pere eest otsuseid ära, vaid otsused võetakse vastu perevõrgustikus nende endi poolt. Omavahel lepitakse kokku tegevustes, mis tagaksid lapse ja pere heaolu, ja pannakse need kirja. Tegevuskava kooskõlastatakse suunajaga, see saab osaks lapse juhtumiplaanist. Samuti lepitakse kokku tegevusplaani läbivaatamise kuupäev, mis on tavapäraselt umbes kuu aega hiljem. Läbivaatamisel osalevad perevõrgustik, koordinaator ja suunaja. Vajadusel vaadatakse tegevusplaan läbi ka teist korda. (Intervjuu 1, Ennetustegevuse Keskus, „PLR meetodi protsess“)

Koosolekul valitakse üks fookus – näiteks, et laps ei käi koolis – ja mõeldakse, mida teha, et laps jõuaks kooli. Sellest võivad omakorda hakata kooruma muud mured ja tagamaad – näiteks õpiraskused või ema suur koormus, nii et ta ei saa lapse toetamisega hakkama. Seejuures rõhutab mudeli haldaja, et lapse hääl on protsessis kõige tähtsam. Tema hinnangul ei ole see töös lastega mitte alati nii. Lapse hääl on oluline nii võrgustiku kujunemisel kui ka probleemi tuumani jõudmisel. Kui tegemist on väiksema, näiteks algklassis käiva lapsega, siis kaasatakse võrgustikku isik – teine koordinaator, tugiisik või lapse enda valitud usaldusisik –, kes talle pidevalt selgitab, mida räägitakse ja mis toimub. Ka beebi häält saab arvesse võtta, jälgides, kuidas ta emale reageerib, kas ja kui palju ema beebile tähelepanu pöörab jne. Tihti toimuvad vestlused pereliikmetega kodudes, nii et ka seal on võimalik last ja tema häält jälgida. (Intervjuu 1)

Mudeli koordinaator rõhutab, et PLRis on otsustaja justnimelt perevõrgustik, sest neil on üldjuhul ühine ajalugu, ühised väärtused ja soovid; nad oskavad mõelda ja saavad vastutuse võtmisega väga hästi hakkama. Spetsialistid on välistatud seepärast, et keegi ei mõtleks pere eest ega ütleks ette, mis perele õige on. Perel aidatakse ise jõuda lahendusteni. Selliselt on nad ka ise rohkem valmis neid lahendusi ellu viima. Mudeli haldaja kogemusel peavad eelkõige võrgustiku täiskasvanud oma käitumist ja suhtumist muutma, mis on tegelikult ka mudeli eesmärk. See tähendab, et lapse koolist puudumise põhjused võivad peituda muudes kodustes tegurites, mitte lihtsalt lapse tahtmatuses vms. (Intervjuu 1)

---

⁹ Kuna pered on erineva võimekusega, on mudeli haldaja (kes on ka koolitatud PLRi koordinaator) siiski koosolekutel viibinud, et aidata peredel fookust hoida (Intervjuu 1).

Mudeli teadus- ja tõenduspõhisus

Pere Lahendusring on tõenduspõhine mudel. Esimene Suurbritannias tehtud randomiseeritud kontrolluuring (Foundations 2023) Pere Lahendusringi mudelist leidis, et võrreldes peredega, keda ei suunatud PLRi teenusele, vähendas mudeli kasutamine laste hooldusasutusse elama sattumise juhtumite arvu, laste hoolduse küsimustes kohtusse pöördumisi ning laste hooldusasutuses veedetud aega. Sama uuring näitas, et 76% uuringusse kaasatud kohalikest omavalitsustest leidis, et PLRi mudel on muutnud nende peredega töötamise viisi. Vaatamata koroonapandeemiast tingitud plaanitud suurematele kuludele selgus uuringu kuluanalüüsist, et pere lahendusringi kasutamine säästab lapse kohta 15% juhtumi lahendamise kulusid aastas (Ibid).

Sotsiaaltöö ajakirjas Pere Lahendusringi tutvustava artikli andmetel on välisriikides mudeli tulemuslikkust uuritud mitmest aspektist (Lättemägi 2021). Näiteks on PLR vähendanud noorte toime pandud korduvaid õigusrikkumisi (Hipple jt 2014). Samuti on mitmed uuringud näidanud osalenud perede suurt rahulolu mudeliga, mis tuleneb sellest, et mudel lähendab pereliikmeid ja tugevdab positiivseid peresidemeid ning tagab turvaplaani kaudu laste turvalisuse ja parema koostöö perekondade ja spetsialistide vahel. (Lättemägi 2021).

Ka Eestis on tehtud üks uuring, mille eesmärk oli saada ülevaade PLRi mudeli mõjust ringis osalejatele. Viie pere kogemuse põhjal uuriti, kuidas on pered PLRist kasu saanud ning kas selles seatud eesmärgid on täidetud. Uuringus osalenud pered pidasid positiivseks, et koordinaatorite roll on suunata, mitte survestada, ning hindasid kõrgelt lapse võimalust koosolekul kaasa rääkida ja oma arvamust avaldada. Ka lapsed ja noored leidsid, et neil oli võrdselt võimalus ettepanekuid teha ja nende arvamusega arvestati. Lisaks näitas uuring, et PLR parandas pereliikmete suhteid, koostööd, elukeskkonda, kodukorda ja lapse enesekindlust. Nõrkusena töid uuringus osalenud pered esile, et kuidas laps ootab mõne pereliikme osalemist PLRis, siis peljati nende puudumise mõju lapsele. Samuti tundsid mõned inimesed survet osaleda, arvestades et neil puudus varem lapsega side. Veel kardeti pikalt kestnud probleemide puhul, et PLRis osalemine on raske ega too tulemust. (Kiilaspä 2022)

Mudeli rakendamise valdkond/valdkonnad ja sihtrühmade ülesus/erisus

Pere Lahendusringi kasutusala on üsna lai ja mudel võib leida rakendust erinevate lapse ja vanemlusega seotud probleemide lahendamisel, näiteks

- lapsel on raskused koolikohustuse täitmisega,
- lapsel esineb riskikäitumist,
- laps tarvitab sõltuvusaineid,
- lapse perest eraldamisel hooldaja või eestkostja leidmine lapse perekonna lähivõrgustikust,
- lapse sünni ja väikelaste hooldamisega seotud riskiolukorrad (sihtrühmaks probleemsed või väga noored sünnitajad),
- raskused lapse kohanemisel asendusesperes,
- perekonfliktid ja -vägivald,
- last kasvatavatel isikutel on raskusi järjepidevusega reeglite kehtestamisel ja kokkulepetest kinnipidamisel; last kasvatavad isikud ei kannu vanemlikku vastutust;

- lapsevanematel on raskused peresiseste konfliktsete olukordadega toime tulemisel jpm. (Ennetustegevuse Keskus, „Millistel juhtudel...“, „PLR meetodist lähemalt“)

Väljastatud on mudeli rakendamine, kui

- last kasvatavad isikud ei ole nõus PLRis osalema,
- pere on hõivatud muu(de) sotsiaal- või nõustamisteenus(t)ega,
- peres esineb vägivalda ja pole võimalik osalejate turvalisust tagada,
- peres on akuutsed probleemid, mis vajavad kohest sekkumist,
- laps on hädaohus,
- laps ja/või pere on äsja üle elanud rakse trauma või lähedase kaotuse. (Ennetustegevuse Keskus, „Millistel juhtudel...“)

Teises riikides rakendatakse mudelit ka täiskasvanutele, nii et mudeli kasutamise potentsiaal on veelgi laiem. (Intervjuu 1)

Hinnang mudeli lapse- ja perekesksusele (nii lapse kui ka vanema/pere kaasamine, ärakuulamine, suhtlemine, usaldussuhte loomine jms)

Pere Lahendusring on väga perekeskne – kogu otsuste tegemise ja tegevuskava koostamise protsess antakse pere hoolde. Kui pere on nõus PLRi teenusel osalema, selgitab koordinaator esmalt välja lapsele ja perele olulised inimesed, kes PLRi koosolekul osaleda võiksid. Kuivõrd protsess lähtub lapse huvidest, kohtub koordinaator enne koosolekut lapsega talle sobivas kohas, et selgitada välja lapse arvamus, kirjeldada talle lapsesõbralikul viisil PLRi protsessi ning küsida lapselt nii talle oluliste inimeste kohta, kes koosolekul osalema peaksid, kui ka mõista lapse muresid ja ootusi lahenduste leidmisel. Kõik osalejad valmistatakse koosolekuks ette. Koosoleku põhiosa on pere privaataeg tegevusplaani koostamiseks, kusjuures koosoleku alguses selgitatakse neile tegevusplaani koostamise ja kokkuleppe sõnastamise viisi. (Ennetustegevuse Keskus, „PLR meetodi protsess“)

Perekesksust peegeldavad kõik PLRi korralduse viis põhimõtet (Ennetustegevuse Keskus, „PLR meetodist lähemalt“):

- Sõltumatu koordinaatori ülesanne on luua perega dialoogi pidamiseks avatuse, austuse ja lugupidamise atmosfäär ning mitte survestada perekonda tegema midagi, milleks nad pole valmis.
- Spetsialistid (KOV-i ametnikud, lapse juhtumikorraldajad) tunnustavad pereliikmeid kui koostööpartnereid ja võimaldavad perele otsuste tegemiseks piisavat aega ning PLR koordinaatori kaudu ka tuge.
- Perele antakse privaatne aeg oma tegevusplaani koostamiseks, mis võimaldab neil teha otsuseid pereliikmete teadmiste ja kogemuste tuginedes.
- Pereliikmete koostatud tegevusplaani on eelistatud spetsialistide koostatud juhtumiplaanidele või vähemalt nendega võrdne.
- Kohalik omavalitsus (või muu asutus, mis on suunanud perekonna PLR-i) toetab pereliikmeid, pakkudes neile vajalikke teenuseid ja ressursse, et pereliikmete ja spetsialistide heakskiidu saanud tegevusplaani ellu viia.

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitsetöötajaid, võrgustikuliikmeid

Pere lahendusringi haldaja leiab, et kuna mudeli üks põhieesmärke on teha kuuldavaks lapse hääl ja anda perele vastutus, siis tõenäoliselt on tehtud otsused rohkem lapse huvides ja tulemuslikumad. Samuti arvab mudeli haldaja, et kuna mudel on perele justkui koolituse eest, siis tõstab see perede üleüldist teadlikkust lapse ja üksteise kuulamisest ja probleemide lahendamisest. Edaspidi võiks see kergendada laste heaolu spetsialistide tööd näiteks vanemate kaasamisel. Ka spetsialistid saavad tänud PLRi protsessile uusi mõtteid ja teistsuguse, seadusega võrreldes inimlikuma vaatenurga. Samuti aitab mudel kujundada spetsialistide mõtlemist ja töökorraldust vaimse tervise probleemide ennetamisel, kuna PLRi on vaimse tervise probleeme ennetav teenus. Kuivõrd PLRi korraldab koordinaator ja lastekaitse spetsialisti roll selle kestel on väike, siis vähendab see lastekaitse spetsialistide töökoormust. Kuna PLR paneb rõhku väikestele sammudele olukorra muutmisel (sh peredünaamikas), siis võiks see mõtteviis ka spetsialistidele üle kanduda – et kõike ei saa ühes peres korraga lahendada. (Intervjuu 1)

Fookusgruppides osalenute seas oli Pere Lahendusringiga kokkupuudet vähestel. Nende seas, kes mudelit teadsid („meile on pakutud“), leiti, et mudeli järele pole nende KOVis vajadust tuntud. Avaldati arvamust, et mudel sobib väga lihtsate olukordade puhul, seega enamasti mitte. Samuti arvati, et PLR eeldab väga motiveeritud ja analüüsivat peret – aga kui pered saaksid omavahel kõik selgeks arutatud, siis ei olekski lastekaitsetööd vaja. Küsimus on pigem selles, kuidas motiveerida peresid teenusele minema. Ühes omavalitsuses, kus PLRi on paaril korral kasutatud, on juhile jäänud segaseks, mis on mudeli erinevus lastekaitsetöötaja tavalisest juhtumikorralduse tööst.

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust

Mudeli haldaja hinnangul võivad Pere Lahendusringis kasutatavad tööriistad mõjutada spetsialistide otsuseid teenuste või tegevuste määramisel juhtumikorralduses. Kuivõrd PLR on teenus, mis ennetab ja vähendab vaimse tervise probleeme, siis võiks see olla esimene alternatiiv vaimse tervise spetsialistide vastuvõtule suunamisele ja vähendada seeläbi nõudlust psühholoogide ja psühhiaatrite järele. Teatud juhtumite puhul saaks spetsialist pere kohe PLR-teenusele suunata; see vabastaks ka lastekaitse spetsialisti enda ressursi muudeks ülesanneteks. Mudeli haldaja näeb, et ideaalis võiks mudeli ulatuslikum kasutuselevõtt seega kogu lastekaitsetöö protsessi muuta ja seeläbi omakorda ressurside jaotamise otsuseid juhtimistasandil. (Intervjuu 1)

Mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad

Pere Lahendusringi tutvustus kirjeldab koordinaatorile mudeli kasutamise ja võrgustikukohtumise struktuuri, ent mingeid muid hindamisvahendeid või standardeid mudel ei sisalda. Hetkel koostab mudeli haldaja kvaliteedijuhist, millega hakatakse hindama selliseid kasutamise aspekte nagu pere rahulolu mudeliga, etappide järgimine, lapse hääl lapse arvamuse väljaselgitamine, lapse kaasamine jm. Töös on ka mudeli käsiraamatu eestindamine ning plaanis on välja töötada lastele ja noortele mõeldud versioon käsiraamatust. (Intervjuu 1)

Mudeli rakendamise õppevõimalused ja -viisid

Praegu ei pakuta Pere Lahendusringi väljaõpet Eestis, kuna mudel ei ole laialdaselt rakendunud, seega pole olnud alust koolitust pakkuda. Samas on Eestis olemas väljaõppinud mudeli koolitajad. Kui käimasolev Sotsiaalministeeriumi mudeli eestindamise projekt edukalt läbi saab, loodab mudeli haldaja, et PLRi koordinaatorite koolitusi hakatakse jälle korraldama. (Intervjuu 1)

PLRi koordinaatori koolitus kestab nädal aega. Seejärel tuleb tulevasel koordinaatoril läbi viia vähemalt kaks lahendusringi kahe erineva juhtumiga, mille raames saavad nad supervisiooni. Supervisioone pakub mudeli haldaja, aga ka partner Inglismaalt. Selle protsessi läbinud teenivad koordinaatori akrediteeringu (selleks tuleb esitada taotlus). (Intervjuu 1) Ka mudeli kasutamisel on koordinaatoritele ette nähtud regulaarsed supervisioonid ja täiendkoolitused (Lättemägi 2021). Supervisioon aitab koordinaatoril hoida ettenähtud fookust ja neutraalset seisukohta. (Intervjuu 1)

Hinnang mudeli kasulikkusele ja vajalikkusele (mudeli plussid)

Mudeli haldaja hinnangul on Pere Lahendusringi tugevused järgmised.

Pere Lahendusringi üks põhimõtteid on, et tehakse kuuldavaks lapse hääl ja arvamus. PLR annab probleemidele lahenduste leidmisel ja elluviimisel vastutuse perele. See võiks suurendada tõenäosust, et pere on kogu protsessi aktiivselt kaasatud, saab aru probleemist ja lahendustest ning enda rollist lapse heaolu tagamisel. (Intervjuu 1)

Mudeli eesmärk on võtta fookusse üks probleem, et hakata seda praktiliste sammude abil lahendama. See võiks süvendada pereliikmete arusaama, et nad on suutelised neid samme tegema, ja suurendada eduelamuse tõenäosust, kuna kõiki pere probleeme ei üritata lahendada korraga. Väikestele võitudele keskendumine võiks mudeli haldaja hinnangul hästi mõjuda ka lastekaitse spetsialistide vaimsele heaolule. (Intervjuu 1)

Mudel on peredele õpetlik ja tõstab nende teadlikkust lapse heaolust, enda ülesannetest, võimalustest probleeme lahendada jne. Seega võib mudel valmistada ette järgmisi samme ja lahendusi tõsisematele probleemidele. (Intervjuu 1)

Kuna tegemist on vaimse tervise probleeme ennetava või leevendava mudeliga, võiks mudeli kasutamine vähendada vaimse tervise spetsialistide koormust. (Intervjuu 1)

Hinnang mudeli puudustele ja riskidele (miinused)

Mudeli haldaja hinnangul on PLRi Eestis rakendamisel ilmnunud seni järgmised nõrkused.

Mudelit kasutatakse suhteliselt vähe, peamiselt seetõttu et KOVid eelistavad riigi rahastatud mudeleid ja teenuseid või juba harjumuspäraseid lahendusi. Põhjus võib peituda ka muus, sest kuigi 2023. aastal sai Ennetustegevuse Keskus PLRi pakkumiseks sõjapõgenike vaimse tervise teenuste ja kogukondliku toe toetust, mis võimaldas mudelit KOVidel tasuta kasutada, siis Ukraina perede PLRi suunamisi eriti arvukalt ei järgnenud. (Intervjuu 1)

Kuna PLRis seatakse üks fookus, näiteks, et laps ei käi koolis, siis ei pruugi protsessi tulemusel toimuvad muutused olla nii märkimisväärsed, kui oodatakse. Võimalikku kasu ei pruugita tajuda piisavalt suurena ning see võib samuti olla põhjuseks, miks lapse heaolu spetsialistid teenust rohkem ei kasuta. (Intervjuu 1)

KOVid eelistavad teenust kasutada Ennetustegevuse Keskuse kaudu, kuigi on inimesi üle Eesti, kes on koordinaatori koolituse läbinud ja võiksid teenust isiklikult osutada. Samas pole enamik neist pärast koolitust aktiivselt koordinaatorina tegutsenud, mistõttu pole neil tekkinud ulatuslikku kogemust või harjumust teenust pakkuda. Kuna põhitöökohana pole PLR koordinaatori ametit loodud ei mudeli arendaja juures, KOVides ega mujal, siis teevad koordinaatorid seda tööd oma vabast ajast. Ehkki mudeli koolituse on saanud üle 60 inimese, kelle seas on ka palju lastega kokkupuutuvaid spetsialiste, siis rakendamise kogemust on vähestel. Üks põhjustest on koordinaatori neutraalsuse nõue – koordinaatoril ei tohiks olla teavet pere tausta kohta, tihti aga on kohaliku tasandi spetsialistil sealsete peredega mingi kokkupuude. (Intervjuu 1)

Neutraalsuse nõue tähendab ka seda, et üks koordinaator ei saa enamasti samale perele mitme probleemi lahendamisel teenust pakkuda, sest muidu on oht, et koordinaator muutub perele otsekui tugiisikuks ega suuda säilitada mudelis ette nähtud rolli. (Intervjuu 1)

Veel üks riskitegur on litsentsi puudumine (Eestis). Litsents annaks konkreetse raamistiku, kuidas koolitatakse ja kes seda teeb, ja mudeli haldajale õiguse sekkuda, kui mudelit valesti kasutatakse. Litsentsi puudumine kujutab ohtu mudeli tulemuslikkusele ja laialdasemale kasutuselevõtule. (Intervjuu 1)

Lapse heaolu valdkonnajuhtide fookusgrupis leidis üks juht, kelle meeskonnas on mudelit kasutatud, et sellega kaasnes palju paberimajandust – tuli täita mahukaid ankeete ja selgitada, miks seda teenust vaja on. Lõpuks oli vastutus ikkagi lastekaitsetöötajal ehk koordinaatori roll ei olevat spetsialisti tööd kuidagi lihtsustanud või muutnud.

Mudeli rakendamise seire, tõhususe hindamine ja mudeli järjepidev parendamine

Hetkel kasutamise seiret ega tulemuslikkuse hindamist ei tehta. Parasjagu koostab mudeli haldaja kvaliteedijuhist, millega hakatakse hindama selliseid kasutamise aspekte nagu pere rahulolu mudeliga, etappide järgimine, lapse arvamuse väljaselgitamine ja lapse kaasamine jm.

2.3. Avatud Dialoog

Mudeli kirjeldus

Avatud Dialoog (AD) on võrgustikutöö meetod, mille keskmes on inimese kogemuse konteksti ja selle tähenduse mõistmine. AD seab fookuse probleemi(de) asemel inimesele tervikuna ning tema suhete kontekstidele, milles ta elab. AD põhises võrgustikutöös tuuakse kokku inimese elus olulised inimesed – pereliikmed, sõbrad, spetsialistid – ja toetatakse nendevahelist dialoogi. *Avatud* dialoog tähendab vestlust kõigi asjaosaliste juuresolekul ja läbipaistvalt. AD meetodi kasutamine eeldab pika treeningu läbimist, milles antakse edasi

meetodi väärtused ja maailmavaade, mis põhineb inimeste ja inimsuhete väärtustamisel, ning põhimõtted ja oskused tööks klientide ja võrgustikega. Võrgustikukohtumise korraldamise kompetentside hulgas on muuhulgas oluline roll spetsialisti hoiakutel, mida koolituse käigus kujundatakse. (Narusson 2022)

Avatud Dialoogi väärtused loovad pinnase meetodil põhineva võrgustikutöö toimimiseks:

- Iga inimest tuleb tingimusteta austada, st spetsialistidel tuleb tingimusteta aktsepteerida teise inimese häält ja austada teda sellisena nagu ta on.
- Horisontaalne ekspertsus ehk spetsialist väärtustab klientide teadmisi, kogemusi ja vaatenurki. See tähendab, et ekspert ei positsioneeriks end klientide suhtes eksperdi ja sekkujana, vaid avatud (n-ö algaja) meelega süvitsi kuulaja, reflekteerija ja vastaja (mitte oma plaaniga suunaja).
- Lähtutakse põhimõttest, et pigem tuleb muuta enda tegevust, kui katsuda muuta teisi.
- Muutustele pinnase loomiseks on spetsialistil oluline suuta viibida praeguses hetkes ja aidata kohtumisel osalejatel samuti kohalolusse tulla. (Narusson 2022)

Avatud Dialoogi meetodis on välja töötatud juhised organisatsioonidele, kus tahetakse AD meetodit kasutada, mis kirjeldavad, milline on AD rakendamiseks vajalik süsteem ja organisatsiooni taristu. (Narusson 2022)

AD spetsialistide meeskond („reflekteeriv tiim“) koosneb vähemalt kahest treeningu läbinud spetsialistist, kes korraldavad võrgustikukohtumisi ja tuginevad oma töös meetodi võrgustikutöö alustele, seitsmele aluspõhimõttele ja 12 dialoogilise praktika tingimusele (Tuul jt 2023, Narusson 2022).

Koostöö spetsialistide meeskonnaga on järjepidev ja kestab, kuni klient ja võrgustik on kindlad, et saavad ise hakkama. Avatud Dialoog on paindlik ja lähtub tegelikust olukorrast, võrgustikutööd korraldav meeskond võtab vastutuse ega suuna probleemi edasi ning kõigest räägitakse võrgustikukohtumisel kõigi osalejate juuresolekul. Sageli on AD võrgustikukohtumine esimene kord, kui laps või pereliikmed saavad välja öelda oma kogetut, milleks varem pole võimalust olnud. Spetsialistide roll on kohaneda iga suhtluse ja suhtluskorraga, kõigega, mida iga osaline vestlusse toob, võimaldades kõigile võrdselt sõna ja toetades seda/neid, kelle sõnum ei kostu teisteni. Samuti on spetsialistide ülesanne kasutada meetodi kindlaid ja süsteemseid suhtlustegevusi, et vestluse voogu ja kestmist kujundada, et võimaldada mure keskmes inimesel ja tema võrgustikul ressursse koondada. Võrgustikukohtumise peamine eesmärk on dialoogi saavutamine, mitte olukorra või inimeste muutmine. (Tuul jt 2023, Narusson 2022, Intervjuu 4)

Avatud Dialoogi seitse aluspõhimõtet on järgmised.

1. Kohene abi: AD võrgustik kutsutakse kokku esimesel võimalusel, kui inimene on suure mure tõttu ühendust võtnud, et luua kohtumisel olukord, kus saab murest ja sellega seotud kogemistest avatult kohe rääkida.
2. Võrgustiku perspektiiv: kohe alguses kaasatakse mure keskmes inimene, tema pereliikmed ja teised tema jaoks olulised inimesed, nt avaliku sektori organisatsioonide esindajad, muud spetsialistid, kooli- või töökaaslased jt, et

koondada kokku kogu toetus inimese ja tema pere jaoks. Probleem on probleem alles siis, kui see on defineeritud kliendi ja kliendi kõige lähedasemate inimeste poolt ehk üheselt sõnastatud ja mõistetud kõigi kohtumisel osalejate poolt.

3. Paindlikkus ja mobiilsus: kõiki kliente koheldakse neile kõige sobivamal viisil ehk arvestatakse nende keelekasutust, terapeutilisi meetodeid, kohtumise kestust ja hetke probleeme; kohtumise koht otsustatakse ühiselt.
4. Vastutus: Vastutuse võtab see, kelle poole pöörduti. Ta korraldab esimese kohtumise ja kaasab Avatud Dialoogi meeskonnaliikmed. Seda järgides ei ole õigust probleemi edasi suunata (aga see eeldab, et organisatsiooniüleselt on Avatud Dialoogi põhimõtted omaks võetud). Esimese kohtumise meeskond võtab vastutuse probleemiga ka edaspidi tegeleda.
5. Psühholoogiline järjepidevus: meeskond võtab vastutuse AD kohtumiste korraldamise eest nii kauaks, kui vaja, nii et protsessi katkematus on tagatud. Samuti tagatakse, et kasutusele võetavad terapeutilised tegevused või meetodid toetavad üksteist.
6. Ebakindluse sallimine: Turvatunne tuleb luua keerulises ja kriisi olukorras, kus kõigil võib olla ebakindlus probleemide lahenduste ja vastuste osas. Ebakindluse sallimine tähendab mõistmist, et olukord on liiga raske, et inimesed suudaks seda kohe lahendada. Sallivast suhtlusest saab kerkida teadmine.
7. Polüfoonia: Kohtumiste fookus on dialoogi edendamisel, mitte dialoogi abil kuhugi jõudmisel. Avatud Dialoogi põhimõte on, et kõigest räägitakse kliendi ja pere juureolekul; klientidest ei räägita, kui neid ei ole kohal. Responsiivne kuulamine AD meeskonna poolt tähendab inimeste sõnade põimimist vastusesse, luues turvatunde jagada kogemusi, mida muidu ei jagataks. (Narusson 2022)

Lisaks on meetodil 12 põhimõtet (mis osaliselt eelnevaga kattuvad).

1. Igal kohtumisel osaleb vähemalt kahest Avatud Dialoogi spetsialistist koosnev meeskond, kes järjepidevalt loob, kujundab ja hoiab kohtumist (n-ö psühholoogilist ruumi) ja õhkkonda, kus on võimalik ka kõige äärmuslikumaid kogemusi jagada.
2. Esimesest hetkest ja kogu protsessi vältel väärtustatakse klienti ja tema pere- ja võrgustikuliikmeid väga oluliste partneritena. Spetsialist uurib kohe välja, kes on veel olukorra pärast mures, et nemad ka esimesele kohtumisele kutsuda (või kohtub nendega mingil põhjusel eraldi, nt kui klient ei soovi mõne inimese kohalolu või väärkohtlemise tõttu ei ole kohalolu võimalik). Kohtumisel osalemine tähendab, et kõiki kuulatakse meeskonna poolt ja seeläbi tekitatakse ka teistes huvi kõigi seisukohti ja kogemusi koolata. Selles peitub sügavam põhjus võrgustiku kohtumiseks – et tekiks mõistmise ühisala ja ühine keel (sh konkreetsed sõnad) olukorrast rääkimisel.
3. Avatud küsimuste esitamiseks annab meetod ette kolm kategooriat (ja küsimused): esimese kohtumise alguses esitatavad küsimused; teise ja järgmiste kohtumise alguses esitatavad küsimused ja kohtumise ajal esitatavad küsimused. Need kutsuvad iga osalejat algusest peale rääkima reflekteerivalt oma eesmärkidest, kavatsustest, soovide tagamaadest.
4. Turvalisus võrgustikukohtumistel avatult vestlema luuakse läbi reflekteerimisel põhineva responsiivse kuulamise ehk iga inimese öeldut päriselt kuulatakse, sh öeldus

ilmseid emotsioone, kehakeelt, lausungeid jm, ja kuuldule vastatakse (dialoogis). Vastuses väljendatakse teise poolt öeldu kuulmist.

5. Kohalolu hetkel toimivas dialoogis, sh kohene reageerimine vestlusele ja emotsioonide lubamine, ka rahulikkus, pauside ja vaikuse lubamine.
6. Polüfoonia ehk kõikide häälte austamine ja paljude vaatepunktide esiletoomine (vt eespool aluspõhimõte 7).
7. Fookust hoitakse suhtel ja esilekerkivaid teemasid vaadatakse suhete raamistikus – refleksioonid suunavad tähelepanu suhetele.
8. Ollakse tähelepanelikud kuulama inimeste jutust mõtestatud ja loogilisi aspekte, jutu arusaadavust ja tähenduslikkust kindlas kontekstis (mitte tõlgendada juttu vale või hullumeelsena). Kasutatakse normaliseerivat kõne.
9. Dialoogis kutsutakse inimest jagama oma kogemusi, mõtteid ja tundeid, mitte sümptomeid. Inimestele antakse võimalus leida oma viis, kuidas nendest asjadest rääkida.
10. Refleksioon toimub ka spetsialiste vahel võrgustikukohtumise ajal – see tähendab, et kuulatakse ka üksteise poolt öeldut ja vastavad ka sellele reflekteerivalt. Avatud Dialoog juhendab, kuidas reflekteerimist kohtumisel rakendada.
11. Sallitakse ebakindlust (vt eelnevalt kirjeldatud aluspõhimõte 6). (Narusson 2022)

Avatud Dialoogi kohtumistel on ette nähtud struktuur, nii et igal kohtumisel on äratuntav algus, keskpaik ja lõpp. Alguses palutakse kõigil, sh AD meeskonnal midagi enda kohta jagada. Pärast tutvumist kirjeldavad spetsialistid lühidalt ja inimkeeli, mis neil probleemi kohta teada on. Seejärel alustatakse avatud küsimusega, millest oleks täna kõige olulisem rääkida. Kohtumise käigus esitatavad küsimused ei ole ette planeeritud, vaid lähtuvad toimuvast dialoogist ja konkreetset iga kõneleja poolt öeldust, korrates seda osaliselt sõna-sõnalt. Kohtumisel rakendatakse reflekteerimist, selleks võidakse teiste nõusolekut küsida. Kohtumise lõpetades meenutatakse põgusalt tänases dialoogis räägitut ning ühiselt tehtud otsuseid (kui neid tehti, ent see ei ole eesmärk). Ohutegurite korral tehakse kindlaks, kas tuntakse end piisavalt turvaliselt järgmise kohtumiseni hakkama saada, ning vajadusel tehakse kokkulepped ohutuse tagamiseks. Lõppeks lepatakse huvi korral kokku järgmine kohtumine ja kohtumisel osalejad. (Narusson 2022, Intervjuu 4)

Avatud Dialoogi meetodit on kasutatud juba mitukümmend aastat tänaseks rohkem kui 30 riigis. Avatud Dialoogi põhimõtted kujunesid välja Soomes ning meetod on levinud nii Põhjamaades ja paljudes riikides Lääne- ja Kesk-Euroopas, USA-s, Austraalias, Uus-Meremaal, Suurbritannias, Jaapanis, Iisraelis jne. Soomes kujunes meetod välja 1980ndatel Tornios¹⁰ Keropudase psühhiaatriaiglas (esmasest psühhosiga haiglasse sattuvate inimeste puhul), kus otsustati tööprotsessi muuta ja hakati näiteks intervjuerimise juhiste kasutamise asemel rakendada reflekteerimist ning hoolikat kuulamist. Samuti hakati kaasama pereliikmeid kohtumistele ja raviprotsessi, katsudes luua kliendile ja pereliikmetele võimalikult turvalise õhkkonna. Eesmärk oli kokku tuua ja võimestada perevõrgustikku, kes klienti väljaspool haiglat toetaks. Erinevate sammude tulemusena kujunesid välja Avatud Dialoogi seitse aluspõhimõtet. Tänapäeval rakendatakse Avatud Dialoogi põhiseid võrgustikutööd Soomes

---

¹⁰ Tornio piirkonnas diagnoositi 1980ndatel palju psüühikahäireid ja seal oli keskmisest suurem töötuse määr (Narusson 2022).

paljudes valdkondades, nt kogukonnapõhises vaimse tervise valdkonnas, ennetamaks haiglaravi vajadust. (Narusson 2022)

Eestis on meetodit rakendatud alates 2021. aasta lõpust kuni 15-aastastele lastele suunatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse raames. 2021. aastal alustasid Sotsiaalkindlustusamet ja Tartu Ülikool koostöös otsima viisi, kuidas laste sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust Eestis klientide vajadustele vastavamaks, ajakohaseks ja jätkusuutlikuks kujundada. Selle tulemusena alustati Eestis esmakordselt Avatud Dialoogi koolitusprogrammi läbiviimist laste mobiilse sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse osutajatele ja korraldajatele ning ühtlasi viidi läbi Avatud Dialoogi uurimisprojekt (2021–2022). Koolitusprogrammi läbisid kolm meeskonda 4–5 spetsialistiga¹¹, sh kogemusnõustaja (ja SKAst paar inimest). Avatud Dialoogi meetodist ja uurimusest annab ülevaate Avatud Dialoogi uurimisprojekti meeskonna Dagmar Narussoni (2022) juhtimisel koostatud põhjalik kogumik. (Narusson 2022)

Käsitletud juhtumikorralduse protsessi terviklikkus

Meetodi haldaja hinnangul võib Avatud Dialoogi meetodi rakendamine võrgustikutööks olla platvorm lapse või perega edasi töötamiseks. Meetod kaasab pereringi ja muidu kliendile olulisi inimesi ning aitab avatud dialoogi käigus sõnastada või välja selgitada igaühe nägemuse probleemist. Sageli saavad asjaosalised esimest korda välja öelda, mida nad kogevad, mida näiteks kodus või koolis pole saadud (turvaliselt) väljendada. Seeläbi saab nihutada arusaamu ja väärtusi, kuivõrd tihti võib erinevate osapoolte nägemus olukorrast või probleemist erineda ja teiste vaatenurki ei osata kuulata või mõista. Kolme võrgustikukohtumisega võidakse jõuda sellisesse kohta, et laps saab edasi spetsialistiga töötada, sest võrgustikus on jõutud mõistmiseni probleemist ja järgmistest sammudest ehk kuidas mure keskmes inimest toetada. Meetodi väljaõppes on soovitatud Avatud Dialoogil põhinevad võrgustikukohtumisi kolm kuni kümme (kuigi maksimaalset kordade arvu ei ole ette antud). (Intervjuu 4)

Seega on meetodi eesmärk esiteks saada selgeks, mis on juurprobleem. Teiseks saab laps (ja teised) dialoogi käigus õiguse kõneleda ja seeläbi jõudu öelda oma seisukohti välja, aga ka abi küsida. Kolmandaks aitab meetod kaasa sellise olukorra tekkimisele, et klient (laps) saab tänu mudelile perevõrgustiku näol toetusmeeskonna. Lastekaitse juhtumikorralduse protsessist võib see olla üks samm, kui Avatud Dialoogi kasutada näiteks koolikohustust mittetäitva lapse korral. Samas võib see olla ka probleemi lastekaitсени jõudmist ennetav meetod, lahendamaks näiteks keerulisi peresuhteid kärgperes, mis väljenduvad lapse agressiivsuses. Kõikide kohalolu dialoogis võib muuta osapoolte perspektiive, omavahelisi suhteid ja dünaamikaid. Kuivõrd meetod eeldab, et võrgustikku koordineerivatel spetsialistidel on teatav neutraalne positsioon, siis võib mudeli haldaja hinnangul olla raskendatud, et lastekaitse spetsialist ise perega Avatud Dialoogil põhinevat meetodit rakendab. (Intervjuu 4)

---

¹¹ Projektis osalesid Põhja-Eestist Papaver MTÜ, Kesk-Eestist Akersoni OÜ ja Lõuna-Eestist ProVida Kliinik OÜ (Tuul jt 2023).

Mudeli teadus- ja tõenduspõhisus

Projekti (Narusson 2022, 76–78) raames kaardistati mudeli uuringuid teistes riikides. Mitmed uuringud on näidanud AD tulemuslikkust vaimse tervise valdkonnas, vähendades haiglaravi vajadust. Näiteks Soomes tehtud kuus aastat kestnud võrdlev uuring psühhosiga klientide seas näitas, et 10 aasta vältel pärast AD kasutamist vajasid AD kliendid võrreldes AD-d mitte saanud klientidega vähem teenuseid, toetusi, haiglaravi (Bergström jt, 2022). Teisedki uuringud, sh registriuuritud, on näidanud, et AD kasutamine on vähendanud klientide toevajadust, sh täiendava haiglaravi, antipsühhootikumide ja sotsiaaltoe vajadust. Samas on tõdetud, et uuringuid AD tulemuslikust kasutamisest sotsiaalvaldkonnas ei ole hetkel piisavalt. (Narusson 2022)

Mudeli rakendamise valdkond/valdkonnad ja sihtrühmade ülesus/erisus

„Avatud dialoogi“ meetodil läbiviidavaid võrgustikukohtumisi kasutatakse nii laste ja noorukite kui ka täiskasvanutega töötades ning paljudes valdkondades, sageli vaimse tervise teenustes. Soomes sai mudel alguse töös psühhiaatrikliiniku klientidega ning täna kasutatakse AD meetodit näiteks kogukonnapõhises vaimse tervise valdkonnas. Ka Suurbritannias ja Saksamaal kasutatakse meetodit laialdaselt kogukonnapõhistes teenustes, sotsiaalvaldkonnas ja tervishoius. Kusjuures Saksamaal toimub Avatud Dialoogil põhinev töö kolmes valdkonnas: kogukonna vaimse tervise keskustes; lõimitud keskustes (kogukonna psühhiaatria osutajad) lausa 12 piirkonnas (16st) ja 80 maakonnas; Berliini haiglas. Avatud dialoogi rakendatakse veel väga paljudes teistes riikides ja tihti süsteemselt. (Narusson 2022)

Lastega töötades tuleb võtta arvesse teatud aspekte, nt nendega tuleb suhelda muidu samasugusel viisil, ent vanusele kohaselt, sh arvestada nende tähelepanu hoidmise oskust ja võimet. Samuti tuleb tähelepanu pöörata lapse käitumisele, et mõista lapse käitumist võimaliku reaktsioonina eelnenud dialoogile. Vajadusel tuleb võtta ühendust lastekaitsega ja seda ka võrgustikukohtumisel arutada. (Narusson 2022)

Eestis rakendatakse AD meetodit kuni 15-aastaste laste sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusel. Koolituse läbinud rehabilitatsioonimeeskonnad praktiseerivad seda nii Eesti eri paigus ja kodudes (koolides) teenust osutades kui ka rehabilitatsiooniasutustes peredega kohtudes (Tuul jt 2023). Meetodit pakutakse vastava asutuse, kus väljaõppe saanud meeskond töötab, kliendile, kui esmase hindamisvestluse käigus selgub, et teenus võiks sobida. Mudeli haldaja sõnul võidakse AD meetodit pakkuda juhtumites, kus olukord näib spetsialisti(de)le ja/või perele ebaselge või on keerukas, näiteks hõlmab paljusid osapooli. Meetodi eesmärk on olukorda või probleemi kõigi jaoks lahti mõtestada ja selle osas samale arusaamale jõuda (ka osapoolte vastupanu n-ö murda, näiteks lastekaitse spetsialistiga koostöö tegemise suhtes) ning anda spetsialistidele tervikpilt erinevatest olulistest osapooltest ja nende rollidest lapse elus. (Intervjuu 4)

Hinnang mudeli lapse- ja perekesksusele (nii lapse kui vanema/pere kaasamine, ärakuulamine, suhtlemine, usaldussuhte loomine jms)

Avatud Dialoogis koheldakse perevõrgustiku liikmeid ja teisi olulisi inimesi, sh mure keskmes inimest võrdsete partneritena. Võrgustiku kokkukutsumisel arvestatakse mure keskmes

inimese tahtega. Kui ta ei ole valmis ega soovi mõne sugulase kohalolu, siis tema taht arvestatakse. Samuti võib ta avaldada soovi mõne spetsialisti – nt kooli esindaja või meditsiinitöötaja – võrgustikukohtumisele kutsumiseks. Tiim või tiimiliige saab kohtuda mõne pereliikme ja võrgustikuliikmega eraldi, kui kõigi kohalolu ei ole võimalik näiteks vägivalla või väärkohtlemise tõttu. Eelkõige lähtutakse kohtumisel probleemist ja selle keskmes inimesest (näiteks lapsest), vajadusel tuletatakse seda meelde. (Narusson 2022, Intervjuu 4)

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitsetöötajaid, võrgustikuliikmeid

Avatud Dialoogi meetodi haldaja hinnangul võiks keerukamate probleemide korral lastekaitse spetsialist suunata Avatud Dialoogi teenusele, kusjuures spetsialist viiks läbi esmase hindamise ning teenust pakuks AD meeskond. Vähemalt kolme AD meetodil võrgustikukohtumise järel jõuab spetsialisti n-ö lauale tagasi juba muutunud, rohkem paika nihkunud probleem. Lastekaitse spetsialist võib sel juhul tunda suuremat kvaliteeti oma töös – et tegeletakse õige probleemiga ning laps on ette valmistatud ja motiveeritud tegutsema. AD kohtumistel tehtud otsuste põhjal – näiteks tugiisiku vajadus – tuleb KOVi spetsialistil juhtumit ja abivajaduse hindamist kohendada. (Intervjuu 4)

Kui mõni lapsega kokku puutuv spetsialist kohtumistel osaleb, saab ta tõenäoliselt lapse olukorrast ja pere dünaamikast terviklikuma pildi ning sageli võib spetsialist hakata last paremini mõistma. Avarama vaate põhjal õnnestub spetsialistil last ka õigemini toetada. Samas võib olla kasulik, et spetsialist (vahel pereõde, psühholoog, lapse heaolu spetsialist vm) perevõrgustikule oma teadmisi ja arusaamu jagab. (Intervjuu 4)

Meetodi haldaja jagab oma kogemusest mudeliga, et inimesed võivad oma arusaama või tõlgendust olukorrast päris oluliselt muuta, kuna erinevad süsteemi osad annavad siis teada enda sellise probleemikujunduse, aga ka enda nägemuse, kuhu võiks jõuda. Kohtumised võivad sageli inimestele anda uue vaatenurga ja suhtumise, nii et lastekaitsetöötajal võib olla edasine koostöö perega hõlpsam. (Intervjuu 4)

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust

Avatud Dialoogi meetodi haldaja hinnangul võiks AD olla selline väline abivahend, mida juhid võiksid osata oma töötajatele pakkuda, sest võib keeruliste juhtumite puhul spetsialistile anda suuna ja toe. Samuti võib AD meeskonna n-ö väljastvaade anda juhile kindluse, et tema töötaja teeb hea tasemega ja kvaliteetset tööd. (Intervjuu 4)

Mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad

Avatud Dialoogi meetodis arvestatakse, et kliendi, pere ja võrgustiku olukorda kirjeldava info saavad kohtumisel osalejad teada mitme võrgustikukohtumise vältel. Arvestatakse, et kõik osalised on kohal ja omavad seetõttu infot. Kogu suhtlus võrgustikus on läbipaistev. Sel põhjusel ei tehta AD kohtumistel traditsioonilisi hindamisi, ehkki näiteks sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse puhul tehakse enne suunamist esmahindamine ning lastekaitstes on ka olemas arusaam lapse või pere abivajadusest. (Narusson 2022, Intervjuu 4)

Avatud Dialoogil põhinevas võrgustikutöös kasutatakse näiteks süsteemsest pereteraapiast pärit võtteid: etendatakse midagi, kasutatakse „tühja tooli võtet“ (nt küsitakse, „kui vanaema siin oleks, kuidas tema teie seisukohast seda näeks?“), ringküsimusi, ka turvalise ruumi loomist (uksed kinni, keegi ruumist läbi ei jookse) ning ringis istumist. (Intervjuu 4)

Mudeli rakendamise õppevõimalused ja -viisid

Avatud Dialoogi projekti koolituse raames toimus välistreeneritega treening Tartu Ülikoolis kolmele sotsiaalse rehabilitatsiooni meeskonnale (igas 4–5 liiget) ja paarile osalejale SKAst. Koolitajateks olid hanke võitnud Open Dialogue Approach UK Ltd ja Tartu Ülikool. Samasuguse programmi alusel korraldatakse treeninguid kogu maailmas. Treeningule lisandus juhendatud praktika, auditoorne supervisioon ning individuaalõpe. Kokku oli koolitusprogrammi maht 352 tundi. (Tuul jt 2023) Mudeli haldajale teadaolevalt võtavad praegu mõned inimesed osa Avatud Dialoogi koolitusgruppidest Soomes ja Inglismaal. (Intervjuu 4)

Hinnang mudeli kasulikkusele ja vajalikkusele (mudeli plussid)

Mudeli haldaja hinnangul on Avatud Dialoogi meetodi tugevused järgmised.

Kõige olulisem on lapse enda hääle kuulmine, millest on abi nendes punktides, kus lapse valulikkuse momendid on.

Kaalutletud sihtrühmade puhul tõuseb kasu tervele peresüsteemile või leibkonnale, kuivõrd meetod jõustab peret, andes julguse ja teadmise sellest, et nad saavad ise oma olukorda parendada.

Lastekaitse spetsialistile võib kasulik olla, et kogu asjasse puutuv inimeste grupp on meetodisse kaasatud, korraga probleemist teavitatud ning vähemasti püütud partneri tasandile tuua. See lahendab ühe suure murekoha, millega lastekaitse spetsialistid silmitsi seisavad – sagedasti vastanduvad vanemad lastekaitsele ja suur osa tööst läheb selleks, et veenda vanemaid koostööle.

AD meetodi muudab kättesaadavaks mobiilse teenuse võimalus, kui meeskonnad sõidavad kohapeale kohtumist läbi viima. (Intervjuu 4)

Hinnang mudeli puudustele ja riskidele (miinused)

Mudeli haldaja hinnangul on Avatud Dialoogi meetodi nõrkused järgmised.

ADI põhineva võrgustikukohtumise puhul ei sobi üle veebi või hübriidvormis kohtumine, vaid tuleks AD meeskonnal ja teistel kaugematel paiknevatel võrgustiku liikmetel kasvõi kohapeale sõita.

Kuivõrd tegemist on verbaalse meetodiga, ei pruugi see kõigile sihtrühmadele sobida – mudeli haldaja arutles, et voodihaige puhul võib kerkida ruumi turvalisuse küsimus või vaimupuude puhul võib tekitada vajaduste ja arvamuse väljendamine/mõistmine keerukusi.

Nagu ka teiste selgeid väärtushinnanguid ja meetodeid eeldavate mudeliga, on ka AD puhul risk, et väljaõppe läbinud inimene ei suhestu lõpuni meetodiga või saa heaks grupijuhuks.

Üheks riskiks on inimeste madal koostöövalmidus – kui osad võrgustikuliikmed ei tule kohtumisele kohale, siis ei saa nende osalust vajavat lahendit töösse panna.

Kuigi võrgustikus võib olla loodud turvaline õhkkond, siis keskkondlikke tegureid ei saa alati kontrollida ja need võivad põhjustada protsessis tagasilangusi.

Selliste meetodite kasutamisel on väljakutseks veel kvaliteetse väljaõppe tagamine, teenuse kättesaadavaks tegemine kõigile, kellel sellest kasu võiks olla, ning lastekaitse spetsialistide teadlikkus ja oskus teenusele suunata.

Samuti võib miinuseks lugeda asjaolu, et hetkel Eestis kehtivat litsentsi ega tegevusluba (st esindusühingut) ei ole, et koolitada ja järelevalvet teha. (Intervjuu 4)

Mudeli rakendamise seire, tõhususe hindamine ja järjepidev mudeli parendamine

Hetkel seiret ei tehta. AD uurimisprojekti (Narusson 2022) raames uuriti teenusel osalenud puudega laste vanemate (21) kogemusi ja hinnanguid, AD koolituse läbinud spetsialistide ja SKA ekspertide kogemusi ja hinnanguid ning sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse korraldajate ja meeskonnajuhtide vaadet AD rakendamise korralduse kohta (Tuul jt 2023, Vilgats ja Vilgats 2023). Uurimisprojekti põhjal koostati järeldused ja soovitusel AD kasutamise vajadusest ja võimalustest Eestis (Narusson 2022).

2.4. Ringist välja

Mudeli kirjeldus

„Ringist välja“ (RV) on võrgustikutöö mudel riskikäitumisega noorte toetamiseks. Mudel on mõeldud kasutamiseks noore korduvate õigusrikkumiste korral, kuid ka ennetava meetmena. RV-mudelit kasutatakse kinnisele lasteasutuse teenusele sattumise ennetamiseks. RV-mudeli rakendamisel lähtutakse taastava õiguse põhimõtetest¹², mh eeldab RV kasutamine noore valmisolekut ja soovi osaleda ning intensiivset koostööd noore ja tema perega. Võrgustikutöö keskmes on noor, keda toetab tema poolt valitud usaldusisik; lisaks kaasatakse võrgustikku järgnevaid liikmed, kes noorega kokku on puutunud ja võiksid panustada:

- lapsevanemad/hooldaja/eestkostja/asenduskodu esindaja,
- KOV lastekaitsetöötaja,
- KOV sotsiaaltöötaja,
- NGTS töötaja,
- Piirkonnapolitseinik,
- noorsootöötaja,

---

¹² Taastava õiguse põhimõtted: vabatahtlikkus, turvalisus, tulevikku suunatus, konfidentsiaalsus, vastutuse võtmine, mõjutatute kaasamine, kahjude heastamine, taasühiskonnastamine, korduvõigusrikkumiste vähendamine (SKA 2023b).

- kriminaalhooldaja,
- prokurör,
- terapeut,
- psühholoog,
- tugispetsialist jne. (SKA 2023b)

„Ringist välja“ mudel annab selge tegevusraamistiku võrgustikule, eesmärgiga noore probleem lahendada, ning konkreetsed tööriistad ühiselt tegevuskava loomiseks. Intensiivne võrgustikutöö RV alusel kestab noorega vähemalt kuus kuud. Samuti on olulisel kohal noore riskikäitumise hindamine PACT riskihindamise vormi kasutades võrgustikutöö alguses, vahehindamine, lõpuhindamine ja järelhindamine kuu kuus kuud pärast lõpetamist. Võrgustikus on kõigil selged rollid ja võrdne vastutus tegevuste elluviimisel – iga võrgustikuliige oma erialase pädevusega on ressurss, mida noore toetamisel kasutada. Võrgustikukohtumistel järgitakse selget struktuuri ja kindlat eesmärki, kohtumised protokollitakse ja sisestatakse olulise teabe talletamiseks STARI. (SKA 2023b)

„Ringist välja“ mudel tugineb eri riikide juhtumikorraldusmodelitele (*MARAC, MAPPA, Youth Offending Teams, Circles of Support*), aga eeskätt Soome „*Pasila-toiminta*“ mudelile, mida koordineerib ja arendab Soomes Aseman Lapset RY (SKA 2023b, Intervjuu 2). Mudelit on Eestis alates 2020. aastast piloteeritud (alguses Pärnus) ja Soome partner on siiani mudeli Eestis kohandamisel ja arendamisel abiks. Mudeli maaletooja oli justiitsministeerium, kuid 2021. aastal anti selle arendamine ja rakendustugi üle sotsiaalkindlustusameti ohvriabi ennetustalitusele. Mudeli haldaja eesmärk on viia RV-mudeli rakendamise püsikompetents kohalikule tasandile – kuni 2023. a detsembrini toimus mudeli rakendamine pilootjuhtumitega pilootpiirkondades¹³. Mudeli haldaja tagab keeruliste juhtumite puhul lühiajalise ja intensiivse protsessijuhtimise toe kohalikele võrgustikele. (SKA 2023b, 2024b)

Käsitletud juhtumikorralduse protsessi terviklikkus

„Ringist välja“ on võrgustikutööl põhinev juhtumikorralduse mudel, mida kasutatakse intensiivsemat sekkumist vajavate juhtumite puhul, toetamaks noort, kellel esineb keskmise või kõrge tasemega riski käitumist, sh korduvad õigusrikkumised.

„Ringist välja“ kasutamiseks võtab noore pärast mures olev spetsialist või võrgustik, kelleni selline juhtum on jõudnud, ühendust RV-meeskonnaga SKAs, Sellele järgneb esmane konsultatsioon. Seejärel tuleb juhtumikorraldajal¹⁴ esitada SKAle RV rakendustoe taotlus ja täidetud riskitaseme hindamise (PACT-i) eeltest. Nende põhjal annab SKA vastuse noore riskitaseme kohta koos soovitusena ja tehakse SKAga kokkulepe edaspidiseks. SKA pakub

---

¹³ RV-mudeli rakendamise piirkonnad: Tartu linnavalitsus, Tartu vallavalitsus, Keila linnavalitsus, Pärnu linnavalitsus, Räpina vallavalitsus, Valga vallavalitsus, Rae vallavalitsus, Viru-Nigula vallavalitsus, Narva linnavalitsus ja Põltsamaa, Tapa vallavalitsus, Rakvere linnavalitsus, Rakvere vallavalitsus, Türi vallavalitsus, Põhja-Pärnumaa vallavalitsus, Häädemeeste vallavalitsus, Tori vallavalitsus, Viljandi linnavalitsus, Saaremaa vallavalitsus, Väike-Maarja vallavalitsus. Ka kasutatakse mudelit piirkondades, kus on võrgustikus juba (varasemast) olemas selleks kompetents, ning juhtumite, kus kogu võrgustik on valmis läbima juhtumipõhise RV õppepäeva. (SKA 2023b)

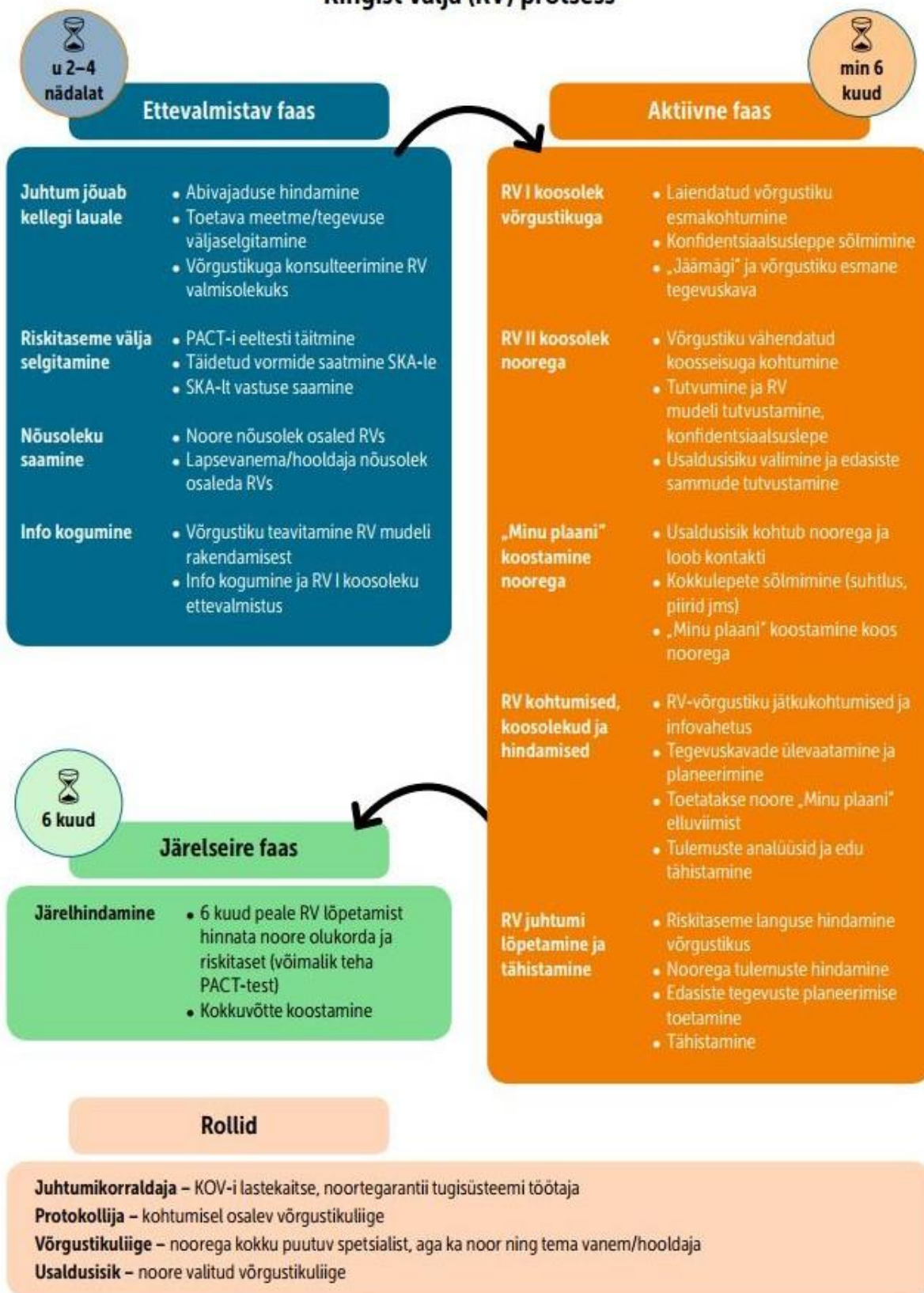
¹⁴ Juhtumikorraldaja on RV puhul lastekaitsetöötaja või NGTS-i töötaja, aga saab olla ka sotsiaaltöötaja (SKA 2023b, Intervjuu RV mudeli haldajaga 13.02.2024).

RV rakendamisel juhtumikorraldajale mentorlust, nõustamist ja kovichioone. RV-mudelil põhineva võrgustikutöö kasutamiseks on vaja noore nõusolekut ja tahet osaleda (sõlmitakse kirjalik nõusolek). Samuti on nõutud, et kogu võrgustik (v.a noor ja tema vanemad) läbiksid vähemalt RV õppepäeva (võimaldatakse ka juhtumispõhiselt) või oleksid läbinud RV baaskoolituse. (SKA 2023b)

Esimene kohtumine toimub laiendatud ringis ilma nooreta, mille käigus koostatakse võrgustiku esmane töökava, millega pannakse paika võrgustiku eesmärk ja ülesanded. Oluline on jagatud vastutus ehk kõigil võrgustikuliikmetel on oma roll ja ülesanded. Seejärel luuakse noorega kontakt ning kohtutakse turvalise ja koostööd soodustava õhkkonna loomiseks vähendatud koosseisus. Noor valib endale usaldusisiku, kes teda kogu protsessi vältel toetab (ja kellel on ka asjakohane ettevalmistus tööks noorega). Tegevusplaan noorele („Minu plaan“) koostatakse koos noorega, et ta tunneks, et tegemist on tema plaaniga, mis põhineb tema tugevustel ja on talle jõukohane. Protsess jätkubki tegevuskava elluviimisega, jätkukohtumistega, vahehindamisega, edusammude tähistamisega kuni juhtumi lõpetamiseni. Kuus kuud pärast juhtumi lõpetamist hinnatakse uuesti noore riskitaset ja vajadusel rakendatakse RV-d uuesti või mõnd muud toetavat meetet. (Reile ja Kruus 2023, SKA 2023b, Intervjuu 2)

Hea ülevaate Ringist välja protsessist annab Joonis 2.

Ringist välja (RV) protsess

Joonis 2. „Ringist välja“ mudel praktikas. Allikas: Reile ja Kruus 2023.

Mudeli teadus- ja tõenduspõhisus

Eestis ei ole veel tulemuslikkuse uuringuid tehtud, ehkki mudeli haldaja sõnul valmistatakse seda ette, et rahalise võimaluse tekkides uuring läbi viia. Samas on mudeli alustalad – traumateadlik lähenemine, taastav õigus, noorekeskne lähenemine, usaldusisiku kaasamine – teaduspõhised lähenemised. (Intervjuu 2)

Mudeli rakendamise valdkond/valdkonnad ja sihtrühmade ülesus/erisus

„Ringist välja“ mudel on mõeldud keskmise ja kõrge riskikäitumisega 12–18-aastaste noorte, sh korduvate õigusrikkumistega noorte toetamiseks ning ka õigusrikkumiste ja kinniste lasteasutuste teenusele sattumise ennetuseks.

Hinnang mudeli lapse- ja perekesksusele (nii lapse kui vanema/pere kaasamine, ärakuulamine, suhtlemine, usaldussuhte loomine jms)

„Ringist välja“ mudel on isikupõhine ehk lähtub konkreetsest noorest; noort kaasatakse igatepidi protsessi, jälgitakse, milleks ta võimeline on, millega nõustub, millega mitte. Tegevusi, milleks noor valmis ei ole, ei tehta. Samuti on noorel õigus öelda, keda ta võrgustikukohtumisele soovib ja ei soovi. (Intervjuu 2)

Mudel loodi eesmärgiga lahendada kõige keerulisemaid juhtumeid. Kõigis mudeli kasutamise juhtumites on alati oluline koht ja roll traumal ehk trauma ongi põhjuseks, miks noored nii käituvad. Seepärast on aluseks traumateadlik lähenemine – kõik võrgustiku tegevused arvestavad noore traumast taastumise astmega. Teine põhimõte on taastaval õigusel põhinev lähenemine – muuhulgas noorega vestlustes, et noor õpiks ise analüüsima, mis on tema vajadused ja tunded. Mudeli eesmärk on otsida üles noore tugevused ja ressursid, et ehitada neile tema tuleviku oskused. Noorele antakse vastutust läbi tegevuskavasse ülesmääratud tegevuste, mis on temale täitmiseks, samamoodi nagu teistel võrgustikuliikmetel. Noor valib endale võrgustikust (et ta jagaks RV mõttelaadi ja põhimõtteid ning omaks kompetentse noorega toimetamiseks) usaldusisiku, kes noort tema teekonnal RV protsessis toetab. Kui noor tahab lisaks veel mõne enda jaoks turvalise isiku kaasata, siis tal on selleks õigus; tehakse kindlaks, et see isik noort kuidagi ei ohusta. (Intervjuu 2)

Noore edusamme märgatakse ja tähistatakse. Tagasilanguste korral reflekteeritakse toetavas ja turvalises õhkkonnas noorega juhtunut ning vajadusel viiakse tegevustesse sisse muudatused. (SKA 2023b)

Noore vanemaid, hooldajaid või eestkostjaid kaastakse, kui nad on ressursid ja kui noor soovib. Vahel on neid vaja toetada. (Intervjuu 2)

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitsetöötajaid, võrgustikuliikmeid

Mudeli haldaja sõnul hindavad „Ringist välja“ mudeli rakendajad selle struktuursust ja tööraamatut, sh erinevad blanketid, mida saab järjepanu juhtumi vältel lapata ja kasutada. Eriti on kiidetud „jäämäe“ tööriista, sest see visualiseerib hästi noore mured ja ressursid. Samuti hinnatakse mudeli haldaja meeskonna rakendustuge (selleks peab olema tehtud rakendustoe taotlus) – tänu sellele tuntakse, et ei olda ükski, ja on, kellele vajadusel toetuda. (Intervjuu 2)

Lastekaitsetöötajad on positiivsena veel välja toonud, et võrgustik saab täna mudelile aru, et tema lastekaitsetöötaja ei pea kõike tegema, kuivõrd baaskoolitusel arutatakse palju erinevate võrgustikuliikmete ülesannete üle ja võrgustikutöös on igal liikmel oma roll ja vastutus. Jagatud vastutus kergendab võrgustikuliikmete vastutust ja koormust – näiteks võib lastekaitse spetsialist võtta kodukülastusele noorsootöötaja kaasa. Ka teised võrgustikuliikmed hindavad, et nad on lastekaitsetöötaja partnerid, mitte infoallikad – rohkem kaasatud ja saavad panustada. (Intervjuu 2)

Samuti tõstab mudel võrgustikuliikmete kompetentsi riskinoortega töötamisel (näiteks noorsootöötajatel, kellel muidu seda kompetentsi ei ole) ja märkamisoskust (näiteks noortekeskustes). (Intervjuu 2)

Fookusgrupi intervjuus lastekaitse valdkonna juhtidega tõsteti mudeli tugevusena esile vastutuse jagamist mitme spetsialisti vahel, nii et lapse heaolu spetsialist ei ole üksi – tal on hingamisruumi. Samas ei erinevat töö RV mudeliga tavapärasest lastekaitsetööst, kuivõrd meetmed, millega last toetada, on ikka samad. Samad on suurimad murekohad – eeskätt asjaolu, et noored ei tule sellega kaasa. Teiseks vanemate kaasamine – kui pole teadlikkust ega soovi, siis ka vanemaid ei õnnestu vabatahtlikult kuhugi kaasata. Kolmandaks teenuste kvaliteet ja kättesaadavus. Võrgustikutöö ei lahendavat pikki järjekordi ega teisi kirjeldatud takistusi.

Ka lapse heaolu spetsialistid viitasid fookusgrupis, et nende töömeetodid on juba sarnased „Ringist välja“ mudeli tööle – näiteks kaasatakse võrgustikke. Kirjeldati, et mudel ei anna spetsialistile midagi juurde, vaid hoopis tuleb kord-kaks kuus suurema seltskonnaga kokku saada ja aru anda. Samuti kirjeldati, et ülesanded tulevad enamasti ikka lastekaitsejale – lastekaitsejate teeb päringu, kodukülastuse, vestleb. Kokkuvõttes tuntakse pigem, et võrgustikukohtumisel saadakse tööülesandeid – neid, mida lastekaitse spetsialist niikuinii juba teeb.

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust

Mudeli haldaja hinnangul erineb juhtimistasand omavalitsuseti küllaltki palju. Juhist võib sõltuda, milliseid mudeleid või teenuseid kasutatakse, sh otsus, et keeruliste juhtumite puhul rakendatakse RV mudelit. See kätkeb endas ka toetust laste heaolu spetsialistile mudeli rakendamisel, näiteks ressursside eraldamist noorega kontakti loomiseks või noore edusammude ühiselt tähistamiseks, mis on oluline osa mudelist, aga ka supervisooni võimaldamiseks. Kuivõrd mudeli võrgustikku kuuluvad spetsialistid erinevatelt ametialadelt – politsei, lastekaitse, noorsootöötaja –, võib mudel edendada erinevate instantside omavahelist koostööd ja parendada ennetustööd kogu piirkonnas. Mudeli jätkusuutlikuks kasutamiseks (ja üldse tööks riskinoortega) tuleb kohalikul omavalitsusel (sh lastekaitsetöö juhil) läbi mõelda võrgustiku kompetentsid ja pidevalt erinevate osapoolte hetke töökoormus, et ka inimeste ressursse oskuslikult planeerida ja ära kasutada. Kusjuures siiani on „Ringist välja“ mudeli koolitused ja rakendustugi KOVidele tasuta (finantseeritud projektirahadest), v.a täiesti uutele piirkondadele, kes pole projektiperioodil mudeliga liitunud. (Intervjuu 2)

Mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad

Mudeli alguses kasutatakse PACT-i riskihindamise vormi. Jooksvalt viikase läbi vahehindamist (vähemalt kuue kuu vältel). RV lõpufaasis hinnatakse uuesti riskitaset ja tegevuste tulemuslikkust. Kuus kuud peale RV lõpetamist viiakse läbi noore olukorra järelseire (rohkem kvalitatiivne, aga võib ka PACT-i kasutada).

Mudelis on palju muid tööriistu, mis sisalduvad kõik võrgustikule mõeldud „Ringist välja tööraamatus“ (tööraamat on iseenesest ka tööriist), sh:

- taastava õiguse tööleht ja vestluse mudel,
- „lapse heaolu kolmnurk“ noore abivajaduse hindamiseks,
- tööleht „jäämägi“ noore olukorra – käitumise ja põhjustavate tegurite, hüpoteeside ning noore tugevuste ja ressursside – väljaselgitamiseks,
- tööleht „probleemid või väljakutsed“ noort toetavate tegevuste plaanimiseks ja jaotamiseks teostatavuse keerukuse järgi,
- tööleht „minu plaan“ noorele tulevikule mõtlema suunamiseks, eesmärkide ja sammude ülestähendamiseks,
- tööleht „minu unistus“ nooremale vasuseastmele koos usaldusisikuga täitmiseks (sama eesmärk, mis eelmisel),
- traumast taastumise mudel („traumapüramiid“),
- traumateadliku lähenemise analüüsi tööleht,
- enesehoiu tööleht. (Intervjuu 2)

Mudeli rakendamise õppevõimalused ja -viisid

Pilootprojekti raames töötati välja kohalikes omavalitsustes võrgustikele kinnitatud õppekavaga kolmepäevane baaskoolitus¹⁵. Selle raames antakse edasi taastava õiguse põhimõtted, et kõigil oleks sama lähtepunkt, ning teadmised mudeli struktuurist, põhimõtetest ja arusaamadest, sh traumateadlikkusest, noorega kontakti loomisest, usaldusisiku rollist, enesehoiust ja mudeli tööriistade kasutamisest jm. Mudeli rakendamiseks peab RV-d kasutav võrgustik olema läbinud kirjeldatud baaskoolituse või RV õppepäeva või olema valmis läbima juhtumipõhiselt RV õppepäeva. Koolitusi ja juhtumikorralduslikku tuge pakub SKA „Ringist välja“ projekti meeskond. (Intervjuu 2, SKA 2023b)

Hinnang mudeli kasulikkusele ja vajalikkusele (mudeli plussid)

„Ringist välja“ mudeli haldaja hindab mudeli kasulikkust ja vajalikkust väga kõrgeks – kui mudelit õigesti rakendada. Seepärast ei ole tehtud mudeli materjale kõigile kättesaadavaks, vaid mudeli õigeks kasutamiseks viiakse läbi baaskoolitused, mille raames ka materjale jagatakse (ja kasutama õpetatakse). Eesmärk on tagada „Ringist välja“ mudeli kasutamise kompetents kohalikes omavalitsustes, et mudel kinnituks üle Eesti püsitenusena. (Intervjuu 2)

---

¹⁵ Seda saab KOV ka projektiväliselt n-ö tellimise peale nõutada, kui ta on valmis selle tasuma (Intervjuu RV mudeli haldajaga 13.02.2024).

Mudeli haldaja hinnangul on mudeli tugevused järgmised.

Võrgustik käib tihti koos, alguses üle nädala, muidu vähemalt kord kuus, kriitilises orukorras tuleb kohe reageerida, ja vahetab teavet – see annab võimaluse tegevuskava vastavalt vajadusele ja uuenenud olukorrale pidevalt korrigeerida. Suheldakse vajadusel ka võrgustikukohtumiste väliselt – mudeli haldaja soovib võrgustikuliikmetel omavahel suhelda otspunktkrüpteeritud suhtlusrakenduses Signal¹⁶. Seda tuleb ette ja võib kiireks reageerimiseks tarvis olla, kui on teada, et noor võib endale või teistele ohtlik olla. (Intervjuu 2)

Kuivõrd võrgustiku juhtimise valmisolek on lastekaitsetöötajate seas väga varieeruv, siis „Ringist välja“ mudel jaotab vastutuse ja ülesanded võrgustikuliikmete vahel ära, kergendades lastekaitse spetsialisti koormust. Samuti pakub mudeli haldaja (meeskond) vajadusel juhtumiskorralduslikku tuge ja kooisiooni. Samuti on meeskonnal valmisolek võtta mingiks perioodiks protsessijuhtimine vajadusel lausa enda peale (näiteks kui lastekaitse spetsialist hakkab läbi põlema või on võrgustikus tekkinud omavahelised pinged). (Intervjuu 2)

Hinnang mudeli puudustele ja riskidele (miinused)

„Ringist välja“ mudeli haldaja hinnangul on mudeli kitsaskohad järgmised.

Hetkel on RV mudeli koolitamine ja kasutamine projektipõhine (kuni 2027). Kuivõrd personali liikuvus on pidev, siis see tähendab, et mudeli õigeks ja jätkupidevaks rakendamiseks tuleb koolitust regulaarselt pakkuda. Mudeli rakendamist võib takistada ka pikaajaliste töötajate vanad mustrid ja tõrksus uusi mudeleid ja meetodeid vastu võtta, katsetada, kasutama hakata. (Intervjuu 2)

Võrgustikuliikmetel võib olla ametist tulenev konfidentsiaalsuskohustus, mille tõttu ei pruugita saada noore kohta mingeid juhtumi mõttes olulisi andmeid võrgustikuga jagada. Sellisteks andmeteks võivad olla terviseandmed, näiteks mingi diagnoos, vaimse tervise häire vm. Andmete avaldamiseks võrgustikule on vaja vanemalt nõusolekut delikaatsete isikuandmete jagamiseks. Mudeli haldaja teada on selles osas tulemas seadusemuudatus, et võrgustikus oleks infovahetuse õigus suurem. Ka erinevad andmesüsteemid peaksid mudeli haldaja hinnangul paremini ühilduma ja koiks last puudutav olema lühem ja lihtsam – PACTi vorm, abivajaduse hindamine jne. (Intervjuu 2)

Üheks kitsaskohaks tunnetab mudeli haldaja olevat haridusasutusi, kus ei olda tihti riskinoore suhtes toetav ja see tekitab uusi traumasid, tagasilangusi. Ka laiemalt võrgustikus on mentaliteet riskinoorte osas, et parem saata ta kinnise lasteasutuse teenusele või otsitakse muid väliseid teenuseid, selle asemel, et hakata tema probleemide juurpõhjustega tegelema. Samas on Eesti lastekaitsetöötaja töökoormus liiga suur. Samuti hindab ta, et lastekaitsetöötaja ettevalmistus peaks olema parem – näiteks peaks õppekavades olema sees võrgustikutöö juhtimine, kõrge riskitasemega noorte toetamine. (Intervjuu 2)

---

¹⁶ Soovitavalt pannakse enne suhtlusreeglid paika.

Mudelit rakendatakse 12–18-aastaste laste ja noorte toetamiseks ja tihti on juhtumikorraldaja lastekaitse spetsialist. Kui noor saab mudeli rakendamise ajal 18, siis võib tekkida küsimus, kas spetsialist peaks juhtumi kellelegi üle andma (nt NGTS-i töötajale või sotsiaaltöötajale). Kuivõrd lastekaitse spetsialistid KOVis võivad olla ülekoormatud, võib juht spetsialisti selle noore juhtumi juures ära kutsuda. Sellisel juhul peab võrgustik leidma endi seast uue juhtumikorraldaja. On ka teisi ebakõlasid seadusega – kui juhtumikorraldaja on noorsootöötaja, siis noorsootöö seadus ei maini võrgustikutöö tegemist. Nendes aspektides jõutakse tavaliselt omavahel kokkuleppele. 18-aastaseks saamisega kaasnevad noorel ka uued väljakutsed – nüüd ta võib seaduse järgi alkoholi tarbida. Sel hetkel võrgustikutöö ära lõpetada oleks väga keeruline. (Intervjuu 2)

Mudeli haldajale on võrgustikuliikmed kurtnud, et kuivõrd „Ringist välja mudel“ näeb riskinoortega ette intensiivset võrgustikutööd, siis nende töökoormus suureneb selle võrra. Samuti laidetakse, et PACT-i vormi on raske täita. (Intervjuu 2)

Mudeli rakendamise seire, tõhususe hindamine ja järjepidev mudeli parendamine

Mudeli rakendamise seiret tehakse – see on projektist tulenev nõue. Hinnatakse rakendustaotluste arvu, ja kuivõrd mõõdetakse noore riskitaset alguses ja lõpus, siis on mudeli haldajal ka riskitaseme muutuse andmed. Aastani 2027 (praeguse projekti kestus) tuleb projekti järgi 420 noort ära toetada (mis on mudeli haldaja hinnangul liiga palju). Samuti küsitakse mudeli kasutajatel küsimustiku ja intervjuu raames, kuidas mudel neid toetab, ja juhtumi lõppedes, kas nad oleksid vajanud veel teistmoodi tuge, näiteks lisakoolitusi. Eelmise projektiperioodi (2020–2024) rakendusraportis avaldatakse seni kogutud andmed (Intervjuu hetkel oli raport veel valmimisel). Tagasiside põhjal arendatakse mudeli kasutamise aspekte (nt lisati delikaatsete isikuandmete võrgustikus jagamiseks nõusoleku vorm lapsevanemale). Valmistatakse ette ka mõju hindamist Eestis. (Intervjuu 2)

2.5. Noortegarantii tugisüsteem

Mudeli kirjeldus

Noortegarantii tugisüsteem (NGTS) on 16–29-aastaste noorte haridusteele naasmise või tööturule sisenemise toetus, millega on liitunud 76 kohalikku omavalitsust. NGTS koosneb infosüsteemi lahendusest ja juhtumikorraldusest. (SKA 2024c) Sisuliselt on NGTS KOVide tööriist, mille abil selgitatakse välja mitteõppivad ja -töötavad noored (NEET-noored), et pakkuda neile tuge eelkõige haridustee jätkamiseks ja tööle suundumiseks (SoM 2022).

Süsteem koosneb IT-lahendusest (STARis) ja juhtumikorraldusest. IT-lahendus (omavalitsuse vastava seiretaotluse alusel kaks korda aastas) tuvastab teiste riiklike registrite päringu kaudu mitteõppivad ja -töötavad 16–26-aastased noored¹⁷. Nimekiri noortest saadetakse STARis

---

¹⁷ Nimekirja kogutakse noored, kes vastavad kõigile üheksale tingimusele: (1) ei õpi, (2) ei tööta, (3) ei ole töötuna arvel, (4) ei ole tuvastatud puuduvat töövõimet või üle 80-protsendilist töövõime kaotust, (5) ei saa töötamise toetamise teenust, (6) ei tegele ettevõtlusega, (7) ei saa hüvitist alla pooleteiseaastase lapse kasvatamise eest, (8) ei kanna vangistust või eelvangistust, (9) ei viibi asendus- või kaitsevæeteenistuses (SKA 2024c).

omavalitsusele, mille NGTS-i juhtumikorraldaja teavitab noori nende võimalustest. Tuge on õigus saada ka neil 16–29-aastastel noortel, kes ei õpi ega tööta, kuid kes päringu tulemusel nimekirja ei sattunud – ise omavalitsuse töötajate poole pöördudes. IT-süsteem võimaldab lisada seireväliseid noori. (SKA 2024c)

Juhtumikorralduslik komponent on omavalitsuses noortega tegeleva spetsialisti¹⁸ (noorsootöötaja või noore heaolu spetsialist) või noortekeskuse kanda. Spetsialisti peab olema kursis piirkonnas noori toetavate võimalustega ning tegema vajadusel koostööd kõikide noori puudutavate valdkondade (haridus-, noorsootöö-, sotsiaal-, meditsiini-, õigus, töövaldkond jm) ja asutustega (nt koolid, noortekeskused, huvikoolid, perekeskused, perearstikeskused, töötukassa, prokuratuur, sotsiaalteenuste pakkujad jne). Spetsialisti ülesanne on noori informeerida töötamise, õppimise jm pakkumiste kohta ning toetada noort uuesti õppima või tööle asumisel, aga pakkuda ka muid võimalusi ja tuge. (SKA 2024c)

Noortegarantii on Euroopa Komisjoni algatus aastast 2013, millega kõik liikmesriigid on võtnud kohustuse tagada, et kõik alla 30-aastased noored saavad kas kvaliteetse tööpakkumise või täiendusõppe, õpipoisiõppe või praktikapakkumise nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või haridussüsteemist lahkumist (Euroopa Komisjon). Seda uuendati noortegarantii tugisüsteemi algatusega „Töösild – noorte tööhõive tugevdamine“ 2020. aastal. Eestis rakendatakse NGTSi alates 2018. aastast, esiti vaid IT-lahendusena, mida hakati välja töötama 2016. aastal (SoM 2022). Aastatega on aru saadud, et juhtumiskorralduslik osa mudelist on põhiline; IT-lahendus loob viisi noorteni jõudmiseks (Intervjuu NGTS mudeli haldajaga 13.02.2024). (SoM 2022) 01.01.2024. läksid käiku rahastustaotlused, mille raames KOVID said ühiselt omavalitsusliidu kaudu NGTSi rakendamiseks rahastus taotleda.

Noortegarantii tugisüsteemi koordineerib ja KOVe toetab SKA; Noortegarantii tegevusplaani koostasid SoM ja HTM. (SoM 2022) „Noortegarantii tugevdamise tegevuskava 2022–2027“ (SoM 2022) paneb paika raamistiku NGTSi elluviimiseks noorte konkurentsivõime suurendamise ja tööturul osalemise toetamiseks. Tegevuskavas on nii tegevused NEET-noorte¹⁹ toetamiseks ja taasühiskonnastamiseks kui ka universaalsed ennetustegevused NEET-olukorda sattumise vältimiseks, sh tõrjutusriski vähendamiseks.

Mudeli rakendamise valdkond/valdkonnad ja sihtrühmade ülesus/erisus

Mudeli sihtgrupp on mitteõppivad ja -töötavad noored vanuses 13–29; sihtgruppi ei kuulu üle 80%-lise töövõime kaotusega noored. Mudeli eesmärk on suunata noored tagasi õppima või tööle. Ehkki seirest tulevad välja noored alates vanusest 16 (kuna koolikohustus on kuni 16-aastaseni ja alates 16. eluaastast saab end Töötukassas töötuna arvele võtta) ja kuni 26 (noorsootööseaduse alusel on noor kuni 26-aastane), siis NGTS mudeli vanusevahemik on alates 2024. aastast 13–29. Ülemine vanusepiir on viidud 29le, et lubada mudeli rakendamisse paindlikkust ja abistada ka neid, kes ei mahu noorsootöö seaduse järgi

---

¹⁸ Nimekiri omavalitsuste NGTSi spetsialistidest on leitav: [Noortegarantii tugisüsteem | Sotsiaalkindlustusamet](#) (SKA 2024c).

¹⁹ Noored, kes ei õpi, ei tööta ega osale koolitusel (ingl *not in employment, education or training*).

„noore“ määratlusse²⁰. Samuti on mudeli eesmärk jätkupidevat toetada neid noori, kel on oht täisealiseks saades lastekaitse vaateväljast välja jääda. NGTS-ist võib ennetavalt tuge otsida ka noor, kes teab, et kaotab töö. (Intervjuu 3)

Käsitletud juhtumikorralduse protsessi terviklikkus

NGTSi juhtumikorralduse eesmärk on noore (tagasi)toomine haridusellu ja tööturule selliselt, et inimene jääks hõivatuks ka pärast juhtumikorraldaja toe õppemist. NGTSi protsess on järgmine.

1. Omavalitsus teeb taotluse seireandmete saamiseks (võimalus selleks on kaks korda aastas).
2. Seire tulemusel nimekirja sattunud noori teavitatakse võimalustest – kohaliku omavalitsuse määratud NGTSi töötaja võtab ühendust 16–26-aastaste mittetöötavate ja mitteõppivate noortega ning pakub tuge haridustee jätkamiseks või töökoha leidmisel (SoM 2020). Alaealiste puhul saab ka lapsevanem selle info (Intervjuu 3).
  - Esimesena antakse noorele võimalusest teada. Nooreni jõudmiseks või tema toetamiseks kasutatakse eelkõige noore individuaalsetest vajadustest lähtuvaid tööpõhimõtteid (TAI 2022).
  - Võimaluste kasutamine on noorele vabatahtlik. Üha enam ilmneb ka trend, et noor võtab toe vastu alles pärast mitmendat seiret. Noor saab omavalitsuse töötajatega suhelda siis, kui tal on selleks tahe, ning talle sobivaimal viisil – vahetul kohtumisel, veebivestlusel või telefoni teel. Palju sõltub noorest endast. (TAI 2022)
3. Kui noor soovib abi, siis temaga kohtutakse ning lähtuvalt tema vajadustest ja võimalustest ning soovitud lõppeesmärgist koostatakse tegevuskava. Oluline on ka esimesel kohtumisel noorele info jagamine, kuivõrd noore soovid võivad tuleneda ka infopuudusest. (Intervjuu NGTS mudeli haldajaga 13.02.2024)
  - Noore toetamise teekond võib kesta temaga usaldusliku kontakti saavutamise hetkest alates kuu kuni poolteist aastat. (TAI 2022)
  - NGTSi raames tehakse ka võrgustikutööd – KOVID, kes taotlesid 2024. aastal alanud projekti raames NGTSi rakendamise toetust, on kohustatud kaasama spetsialistid kaheksas valdkonnast (moodustama nn tuumikgrupi) ning läbi viima vajadusepõhiselt juhtumiskorralduslikke kohtumisi. (Intervjuu NGTS mudeli haldajaga 13.02.2024)
4. Pärast eesmärgi saavutamist hoiab noorega kontakti veel vähemalt kuni kuus kuud (SKA 2024c)

Noore toetamiseks kasutatakse noore individuaalsetest vajadustest lähtuvaid tööpõhimõtteid, mis võimaldavad nooreni jõuda, vajaduse väljaselgitamist, tugitegevuste pakkumist ja/või korraldamist. Noore toetamisel NGTSi spetsialisti ja noore koostöös peetakse silmas noore poolt püstitatud lõppeesmärki, nt õpingute jätkamine ja sobiva töö leidmine. Sealhulgas

---

²⁰ Noorsootöö seaduses on noor määratletud 7–26-aastase füüsilise isikuna (NTS §3 p 1).

hoitakse end noore käekäiguga kursis senikaua kuni noore eesmärk on saavutatud ja ollakse kindlad, et püstitatud eesmärk on noorele ka jõukohane – kuni kuus kuud pärast eesmärgi saavutamist. (Pärnu LV)

IT-süsteem võimaldab 16–26-aastaste noorteni jõuda – mis on tavaliselt NEET-olukorras noorte puhul tarvilik, sest nemad ise ei ole proaktiivsed. IT-süsteemi kaudu saabki KOVi töötaja noorega ühendust võtta ja uurida, kuidas noorel läheb, kas ta vajab abi, milles ta vajab abi, ning pakkuda tuge. Kui noor ütleb, et praegu ei vaja, siis võetakse temaga järgmise seire järel taas ühendust, kui ta nimi on jälle nimekirjas. Kui noor ütleb ise, et ta ei taha, et temaga üldse ühendust võetaks, siis ei kontakteeruta enam järgnevate seirete järel. (Intervjuu 3)

Noorega tegeletakse juhtumiskorralduslikul põhimõttel, mis on kirja pandud „Noortegarantii tugisüsteemi juhtumikorralduse juhendisse“. Kuivõrd vanusevahemik on lai, alates 13. eluaastast kuni 29. eluaastani, siis on juhtumiskorralduslikud põhimõtted erinevad, olenevalt noore probleemist ja vanusest. Ehkki eriti kooliealiste noortega töötamiselt tuginetakse mudeli rakendamisel „Lapse heaolu hindamise käsiraamatule“, on ka mudeli raames intervjuu hetkel juhtumiskorralduslik alus väljatöötamisel. Protsessi tahetakse kaasata ka lastekaitset, kuivõrd 2024. aastast langetati NGTSi sihtgrupi alumist vanust 16lt 13le, et juhtumiskorralduslikud põhimõtted omavahel sobiksid. (Intervjuu 3)

Mudeli rakendamisel kasutatakse praegu laste puhul lapse heaolu kolmnurka abivajaduse hindamiseks ning täiskasvanute puhul elukaare ülest meetodikat²¹. Protsessi käigus kasutatakse laia ampluaad meetodikaid, näiteks motiveeriv intervjuueerimine, tuginetakse traumateadlikkusele jne. Sisend erinevate tegevuste ja meetodikate kasutamiseks juhtumiskorralduses tuleb kohalikest omavalitsustest ja nende kogemustest. Väljatöötamisel on ka täpsemad juhised, millisel juhul alaealise noore puhul peaks rakendama NGTSi ja millisel juhul tavapärasest lastekaitse juhtumimenetlust. Lastekaiste spetsialistiga tehakse koostööd; neil on suuremad õigused teenustele suunamiseks, nt „Ringist välja“ mudelile või KLATi. NGTS on mõeldud pigem ennetavaks tööks. Mudeli arendamisel lähtutakse valdkondade ülesest koostööraamistikust, et ei toimuks teenuste ja koolituste dubleerimist. (Intervjuu 3)

Mudeli teadus- ja tõenduspõhisus

Ei ole tehtud tõenduspõhisuse uuringut (Intervjuu NGTS mudeli haldajaga 13.02.2024), ent mitmed kasutatavad meetodid (taastava õiguse põhimõtted) ja tööriistad (lapse heaolu kolmnurk) on tõenduspõhised. Samuti oli hiljutises NGTSi rakendamise taotlusvoorus kokkulepe rahastada ainult tõenduspõhiseid tegevusi (Intervjuu 3).

Hinnang mudeli lapse- ja perekesksusele (nii lapse kui vanema/pere kaasamine, ärakuulamine, suhtlemine, usaldussuhte loomine jms)

Noortegarantii tugisüsteemi puhul on eeskätt tegemist noorekeskse mudeliga, milles lähtutakse noore soovist abi saada ning tema seatud eesmärkidest. Kuivõrd mudeli sihtgrupi

---

²¹ Intervjuueeritu ei olnud terminis kindel.

alumine vanusepiir on 13, siis on juhtumikorraldajatel kohustus teavitada NGTSi rakendamise kohta ka noore vanemaid. Laste puhul üldjuhul kaasatakse ka vanemaid, eriti, kui vanemad tahavad olla kaasatud ja kui see ole mingil põhjusel lapsele kahjulik. Sageli võivad juhtumid viia selleni, et noore abivajadus tuleneb mingist vanema abivajadusest või probleemist, ja siis noore nõusolekul kaasatakse ka vanem – NGTSi raames on võimalik ka vanemale abi pakkuda. (Intervjuu 3)

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitsetöötajaid, võrgustikuliikmeid

Kuivõrd Noortegarantii tugisüsteemi rakendamisel on kolm osapoolt – kohalikes omavalitsustes juhtumikorraldajad, maakonnaülesed koordinaatorid ning SKA, siis on mudeli haldaja hinnangul toetussüsteem kasutajatele päris tugev. Igakuiselt korraldatakse KOVide omavalitsustele teemapõhist infopäeva-hommikukohvi, kust saadakse uusi teadmisi. Samuti on mudeli haldaja kokku koondanud erinevad koolitused, mida saab veebi vahendusel tasuta läbida – nt traumateadlikkuse koolitus, psühhosotsiaalse toe koolitus, ohvriabi, motiveeriva intervjuerimise koolitus. Samuti hindab mudeli haldaja, et NGTS võiks kergendada lastekaitse spetsialistide töökoormust, sest ennetava meetmena võiks mudeli kasutamine ära hoida osade juhtumite lastekaitse töölauale sattumast. (Intervjuu 3)

Hinnang, kuidas mudel toetab lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust

Noortegarantii tugisüsteemi üks eesmärk on vastutust jagada ja noorte temaatikat päevakorda tõsta, et noortega seonduvad probleemid ja lahendused jõuaksid arengukavadesse ja juhtgruppide aruteludesse. (Intervjuu 3)

Mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad

Mudelis kasutatakse lapse heaolu hindamise kolmnurka ja täisealiste puhul elukaare põhise hindamist (STARis). (Intervjuu 3)

Mudeli rakendamise õppevõimalused ja -viisid (eelkõige Eestis või ka mujal, kui Eesti lastekaitsetöötajad seda on praktiseerinud)

Hetkel on Noortegarantii tugisüsteemi KOVide juhtumikorraldajatele kohustuslik STARi koolitus. Iga kuu toimuvad KOVidele kohvihommikud-infopäevad erinevate temate arutamiseks. Samuti korraldatakse kord kvartalis NGTSi maakondlikele koordinaatoritele kahepäevast koosviibimist, mille raames pannakse paika koolituskava – nt on plaanis projektijuhtimise ja kovisioonide läbiviimise koolitused. Koolitusvajaduste kohta kogutakse sisend koordinaatoritel endilt – mis neil on vaja, et juhtumikorraldajaid paremini toetada, et üle-Eestiline mudeli kasutamise kvaliteet oleks ühtlasem. 2024. aastal alanud projekti raames said kõik KOVid, kes soovisid, taotleda NGTSi rakendamise toetust, sh koolitustel osalemiseks. (Intervjuu 3)

Koostamisel on koolitushange põhjaliku (6–12 kuuse) koolituse kokkupanemiseks, mis tuleb tulevikus NGTSi koordinaatoritel läbida. Seni on viidud läbi kolm pilootprojekti, kust on kogutud sisend spetsialistidelt, mida nad noore toetamiseks vajavad. Selle alusel on valminud pädevusraamistik, kus on kirjeldatud teadmised, vajadusel ja spetsialisti oskused, mille põhjal koolitushanget koostatakse. Lisaks on plaanis e-koolituse formaat, mis hakkaks koondama

olemasolevat teavet erinevatest projektidest, erinevate organisatsioonide ja valdkondade vaatest, mis on noorega töötavale spetsialistile oluline teada. (Intervjuu 3)

Hinnang mudeli kasulikkusele ja vajalikkusele (mudeli plussid)

Noortegarantii tugisüsteemi haldaja hinnangul on mudeli kõige suuremaks tugevuseks IT-süsteem, mille kaudu saab spetsialist noorega ühendust võtta. Samuti on plussiks noorekeskne lähenemine, kuivõrd noorte seast on kostunud, et KOVides on üldiselt väga ametlik suhtumine ja seepärast keeruline aru saada, mida neist tahetakse. Noorekeskne lähenemine kohaliku omavalitsuse töös võiks tagada selle, et noored saavad aru nendes puutuvatest otsustest, näiteks õigusrikkumise korral kohtulahendite selgitamisel. (Intervjuu 3)

Lastekaitse valdkonna juhid jagasid fookusgrupi intervjuus, et peavad mudelit pigem vajalikuks koolikohustust mittetäitvate 16.–18. aastaste ning pigem täisealiste (18–21. aastaste) noorte toetamiseks, kelle puhul on näiteks oht siis hakata tarvitama sõltuvusaineid. Psühholoogiliste probleemide puhul sõltub abi saamine pigem vastavate teenuste kättesaadavusest. Mudeli hästi toimimine ja edukus sõltub väga palju sellest, kas otsustatakse, et üks inimene tegeleb programmiga täiskohaga ning kui palju see inimene pühendub. Nii mõneski omavalitsuses ei ole NGTS seni veel toimima hakanud. Samas on teisi, kus toimib võrgustikutöö hästi ning sekkutakse, kui näiteks mõnel noorel tekivad põhikooli lõpuklassides õpiraskused, noor sai vaevu põhikooli lõpetatud sai või riskikäitumisega noorte puhul. Lastekaitse töötaja või sotsiaaltöötaja annab siis NGTS-i koordinaatorile nendest olukordadest märku ja töötatakse noore ja perega koos edasi.

Hinnang mudeli puudustele ja riskidele (miinused)

Noortegarantii tugisüsteemi haldaja hinnangul on mudeli kitsaskohaks spetsialistide võimekuse ja selliseks tööks valmisoleku varieeruvus kohalikes omavalitsustes. On omavalitsusi, kes ei soovi NGTSiga liituda, kuna väidetavalt ei ole vajadust, sest selliseid noori ei ole, aga seireandmetest nähtub, et potentsiaalselt abivajavaid noori on seal küll. Ka juhtub, et võimuvahetusega seatakse prioriteedid ümber ning otsustatakse sissetöötatud süsteem katki jätta. Samuti on puuduseks IT-süsteemide mahajäämus – kui nimekirjad ei ole päris õiged või kui on vaja IT-süsteemi arendust, siis see võtab kohutavalt palju aega, oma 5–10 aastat. Selleks ajaks, kui see tänase vajaduse põhine muudatus on ellu viidud, on teemad ja vajadused juba muutunud. (Intervjuu 3)

Fookusgrupi intervjuudes lastekaitsetöötajate ja lastekaitse valdkonna juhtidega arutleti selle üle, kas töötukassa suurest teenustevalikust ei piisa näiteks 18-aastasele mitteõppivale ja -töötavale noorele. Tekkis küsimus et ega see ei dubleeri juba olemasolevaid lahendusi. Näiteks on Tallinnas („väga hea“) noorte arenguprogramm (NAP), milles sisalduvat juba kõik samad teenused – õpiabi, psühholoogiline abi ja karjääri planeerimine. Mitmes KOVis ei ole veel eraldi inimest NGTS-i koordinaatoriks palgatud või määratud ning muu töö kõrvalt ei pruugi see mudel nii edukalt rakenduda, kui võiks.

Mudeli rakendamise seire, tõhususe hindamine ja järjepidev mudeli parendamine

Mudeli osa on mitteõppivate ja -töötavate noorte seire, mille andmeid saab iga kuue kuu tagant võrrelda. Mudeli haldaja seirab igakuiselt, kui palju on noortega e-kirja teel ühendust võetud, kui palju on e-kirjadele vastatud ja kui palju on juhtumeid alustatud. (Intervjuu 3)

Mõjuhindamine on plaanis 2025. aastal. Esimene mõjuhindamine tehti 2021. aastal, aga siis oli mudelit kasutavate noorte arv väike. (Intervjuu 3)

Mudelit on alates kasutuselevõtu algusest 2018. aastal pidevalt arendatud, eeskätt kohalike omavalitsuste tagasiside põhjal, mida samuti pidevalt on kogutud (pilotprojektidest). Intervjueerimise hetkel on pilotprojektide põhjal valmimas analüüs. Pilotprojektide põhjal pandi kokku kriteeriumid maakondlikku taotlusvooru, mille tegevusi 2024. aasta alguses ellu viima hakati. Samamoodi läheb tagasiside põhjal muutmisele NGTSi juhtumikorralduse juhend ja STARi juhend. (Intervjuu 3)

Tabel 2. Analüüsitud Eestis kasutatavate mudelite võrdlus.

MUDEL/ OMADUS	LAPSE HEAOLU HINDAMISE KÄSIRAAMAT	LAPSE HEAOLU KOLMNURK	PERE LAHENDUSRING	AVATUD DIALOOG	RINGIST VÄLJA	NOORTEGARANTII TUGISÜSTEEM
MIS?	Juhtumikorralduse juhend	Lapse abivajaduse hindamise tööriist	Võrgustikutöö mudel	Võrgustikutöö mudel	Võrgustikutööl põhinev juhtumikorralduse mudel	Juhtumikorralduse mudel
ERISUS	Keskendub suures osas lapse heaolu kolmnurga meetodil lapse abivajaduse hindamise etapi üksikasjalikule juhendamisele; ainus juhtumikorralduse riiklik juhis (soovituslik) Eestis	Kasutatamiseks pealiskaudsemalt eelhindamise etapis kui ka põhjalikult juhtumimenetluses abivajaduse hindamise etapis; kasutamine kirjeldatud detailselt lapse heaolu käsiraamatule	Perevõrgustiku koosolek tegevusplaani koostamiseks, kusjuures võetakse võetakse üks fookus; rõhk on pere võimestamisel läbi praktilise partnerluse - perele antakse vastutus otsusteks; spetsialistid ei ole koosolekul; koordinaator kutsub kokku	Tegeleb probleemi väljaselgitamise ja lahenduste leidmisega; võrgustikku kaasatakse spetsialistid, laps ja pere; kõigi hääl ja kogemus on võrdset oluline - eesmärk perevõrgustiku, eeskätt lapse võimestamine; kohtumisi viib konkreetse struktuuri ja metoodikat kasutades läbi vähemalt kaheliikmeline koolitatud meeskond	Võrgustikutöö keskmiselt 12-18-aastane noor; ta võib valida valida usaldusisiku, kes teda protsessis toetab, ja saab otsustada, kes võrgustiku kohtumistel osalevad; eeldab noore valmisolekut ja soovi osaleda; mudel annab võrgustikule selge tegevusraamistiku ja tööriistad tegevuskava loomiseks - kõigil võrgustiku liikmetel, sh noorel, on oma roll ja võrdne vastutus tegevuste elluviimisel	13-29-aastaste noorte kooli naasmise või tööle saamise toetamine; kasutatakse eeskätt lihtmenetluse raames (ennetuslik); juhtumikorraldaja ja võrgustikutöö koordinaator on KOVi noortega tegelev spetsialist või noorsootöötaja
SIHTGRUPP	Kõik abivajava lapse teated ja juhtumimenetlused	Kõik abivajava lapse teated ja juhtumimenetlused	Väga erinevad lapse / vanemluse mured; pigem ennetustasand	Eestis kuni 15-aastaste laste sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse sihtgrupp	Keskmise ja kõrge riskikäitumisega noor, KLAT-i sattumise ennetus, korduvad õigusrikkumised	Mitteõppivad ja -töötavad 13-29-aastased noored
JUHTUMI-KORRALDUSE ETAPP/ TERVIKLIKKUS	Üksikasjalik juhend: abivajava lapse teatest juhtumimenetluse lõpetamiseni	Lapse abivajaduse eelhindamise ja abivajaduse hindamise etapid	Ühildub juhtumimenetlusega, pere koostatud tegevuskava kooskõlastatakse teenusele suunajaga ja see saab juhtumiplaani osaks	Pigem etapp/meetod juhtumimenetluse protsessis	Juhtumikorralduslik, rõhk võrgustikutööl	Juhtumikorralduslik

Tabel 3. Analüüsitud Eestis kasutatavate mudelite tugevused ja kitsaskohad.

MUDEL/ OMADUS	LAPSE HEAOLU HINDAMISE KÄSIRAAMAT	LAPSE HEAOLU KOLMNURK	PERE LAHENDUSRING	AVATUD DIALOG	RINGIST VÄLJA	NOORTEGARANTII TUGISÜSTEEM
TUGEVUSED	<ul style="list-style-type: none"> Üksikasjalik, kompaktna ja põhjalik; Abivahend igapäevatööks ja erinevates olukordades nii alustavale kui ka kogunud spetsialistile; Digiversioon kasutajasõbralik; Aitab fookust seada ja pöörata tähelepanu olulistele küsimustele lapse heaolu hindamisel; Kooskõlas seadusega; Lapsekeskne; Pidevalt täiendatav uute asjakohaste tööriistadega erinevate etappide läbiviimiseks; Suunab hindama tehtud töö tulemuslikkust (muutuse mõõtmine) 	<ul style="list-style-type: none"> Annab abivajaduse (eel)hindamisele selge ülesehituse ja aluse juhtumimenetluse alustamise või mitteilustamise otsuse põhistamiseks; Annab hea pildi lapse abivajaduse valdkondadest ja ulatusest, sh aitab visualiseerida; STARis juhtumiplaani täitmine lähtub kolmnurgast; Analüütiline, juhendab hinnangu andmisel tuginema faktidel; Kooskõlas seadusega; Lapsekeskne - lähtub lapse heaolust ja eeskätt arenguvajadustest, sh vanemluse, pere ja keskkonna osas hinnangu andmisel 	<ul style="list-style-type: none"> Annab perele vastutuse nii otsusteks, tegevusplaani koostamisel kui ka elluviimisel; Lapse hääl tehakse kuuldavaks ja lähtutakse lapse arvamusest; Fookusse võetakse üks probleem korraga - väikesed praktilised sammud; Õpetab teadlikkust lapse heaolust ja pereliikme enda rollist selles; Suunatud vaimse tervise probleemide ennetusele/vähendamisele; Käimas SoMi rahastusel projekt mudeli Eestile kohandamiseks 	<ul style="list-style-type: none"> Kogu lapse heaoluse puutuv grupp on kaasatud, korraga probleemist teavitatud; Perevõrgustiku liikmeid, sh last võetakse võrdse partnerina - lapse tahtega arvestatakse võrgustiku kokkukutsumisel; Aitab selgeks teha probleemi olemuse, et edaspidi oleks kõigil sama arusaam olukorrast või probleemist, mida lahendatakse; Aitab spetsialistil saada pere dünaamikast ja olukorrast terviklikuma pildi; Võib anda osalejatele uue vaatenurga ja seeläbi lihtsustada (lapse heaolu) spetsialisti tööd lapse ja pere kaasamisel; Mobiilse teenuse võimalus 	<ul style="list-style-type: none"> Lähtub konkreetsest noorest - milleks ta võimeline on, millega nõustub, millega mitte; Aluseks traumateadlik lähenemine, kuivõrd tegeleb kõige keerulisemate juhtumitega; Eesmärk otsida üles noore tugevused, et ehitada neile tema tuleviku oskused; Edusamme märgatakse ja tähistatakse; Kindel struktuur; Sisaldab tööraamatut; Jagab vastutuse võrgustikulikmete vahel - võrgustik kohtub tihti; Võrgustikule pakutakse tuge ja vajadusel võetakse ajutiselt protsessijuhtimine üle; Tõstab kompetentsi riskinoortega töötamisel ja märkamisoskust; Aitab juhtidel läbi mõelda võrgustikulikmete kompetentsid ja töökoormus, et neid oskuslikult planeerida ja kasutada 	<ul style="list-style-type: none"> Olemas juhtumikorralduse juhend NGTS-töötajatele; IT-süsteem tuvastab mittetöötavad ja -õppivad noored, võimaldab nendega ühendust võtta; Noorekeskne: lähtutakse noorte soovides ja võimekusest - otsuseid tehakse koos noorega, vastutus antakse noorele; Ennetusastandi mudel (tegeleb ka abivajava lapse abistamisega koostöös lastekaitsetöötaja ja ülejäänud spetsialistide võrgustikuga); Koostöös koolide, lastekaitsetöötajate ja/või sotsiaaltöötajate jt spetsialistidega võimaldab ennetavalt aidata koolikohustust mittetäitvaid ja riskikäitumiseiga noori ja nende peresid.
KITSASKOHAD	<ul style="list-style-type: none"> Kolmnurgal põhinev abivajaduse hindamise juhis on väga pikk ja detailne - st ajakulukas; Puudub mudeli kasutamise järelevalve, seega ei saa kontrollida meetodika kasutamise korrektsust; Ei ühildu täielikult STARiga, mis on lastekaitsetöötaja peamine töövahend abivajaduse hindamisel ja juhtumimenetluses; Koolitajaid Eestis vähe; Ei määra ajaraami teabe kogemise ja abivajaduse hindamise etapis 	<p>Paljustki sama käsiraamatuga:</p> <ul style="list-style-type: none"> Puudub mudeli kasutamise järelevalve ja seega kasutamise seire; Ei ühildu täielikult STARiga; Koolitajaid Eestis vähe 	<ul style="list-style-type: none"> Kasutatakse vähe - ei ole riigi rahastatud; Teenusele suunamine nõuab palju paberimajandust; Võimalikku kasu peetakse väikseks (võetakse ette küllalt väikesed ent saavutatavad sammud); Aktiivselt tegutsevaid koordinaatoreid on vähe; Koordinaatoril on neutraalsuse nõue - tal ei tohiks perest eelteadmisi olla; Eestis kehtivat litsentsi pole - pole ka õigust mudeli kasutamist seirata 	<ul style="list-style-type: none"> Kõiki võrgustiku liikmeid ei pruugi olla lihtne igaks kohtumiseks kokku saada (nt füüsiline kaugus, koostöövalmiduse puudumine); Verbaalse ja "avatud" vestluse meetodi näol võib tekkida keerukusi ruumi turvalisuse loomisest või arvamuse väljendamisest mõnedel sihtgruppidel (nt voodihaige, vaimupuue); Mudel eeldab konkreetseid väärtushinnanguid ja meetodeid, millega iga väljaõppe läbinud inimene ei pruugi suhestuda; Eeldab turvalise keskkonna loomist, ent kõiki tegureid ei saa kontrollida; Eestis hetkel kehtivat litsentsi ega tegevusluba ei ole - koolitamine ja järelevalve takistatud 	<ul style="list-style-type: none"> Hetkel on mudeli koolitamine ja kasutamine projektipõhine (kuni 2027); Suur personali liikuvus tähendab, et mudeli koolitust tuleb regulaarselt pakkuda; Pikaajaliste töötajate vanad mustrid ja tõrksus uusi mudelid ja meetodeid vastu võtta võib takistada mudeli rakendamist; Ametist tulenev konfidentsiaalsuse kohustus takistab võrgustikus olulise info jagamist; Haridusasutused ei ole riskinoorte osas toetavad ja see tekitab uusi traumasid ja tagasilangusi; Ka üldine mentaliteet on võrgustikes KLATI või muudele teenustele saatmine juurpõhjustega tegelemise asemel; Lapse heaolu spetsialistide ettevalmistus ei ole piisav; Mõned ebakõlad seadusega; PACTi riskihindamise vormi on raske täita 	<ul style="list-style-type: none"> Spetsialistide võimekus ja valmisolek selleks tööks varieerub omavalitsustes; Mudeli rakendamise edukus sõltub ka KOVI otsusest, kas töötaja teeb seda täiskohaga või muu ameti kõrvalt (nt sotsiaaltöötaja või noorte keskuse töötaja); IT-süsteemi mahajäämus - IT-arendused võtavad väga palju aega.

2.6. Valitud juhtumikorralduse mudelite kasutamine ja raskuskohad Eestis

Järgnev ülevaade põhineb analüüsi raames läbiviidud küsitlusel ja intervjuudel, mis keskenduvad omavalitsuste lastekaitse valdkonnas kasutusele võetud mudelitele ja nende mõjule. Eesmärk oli tuvastada, kui ulatuslikult on kasutusel vaatlusalused mudelid ja intervjuude abil täiendada seda vaadet peamiste probleemkohtade ja vajakajäämistega, millega spetsialistid juhtumikorralduses kokku puutuvad. Need andmed annavad väärtuslikku sisendit, milliste ootustega tuleks arvestada uue juhtumikorralduse mudeli või selle osade rakendamisel, pidades silmas eesmärki, et tehtav töö oleks maksimaalselt laste ja perede keskne ja neist lähtuv. Selles kontekstis sisaldab alapeatükk teavet kuue mudeli rakendamise kohta erinevates omavalitsustes, pakkudes ülevaadet nii kasutatavusest kui ka sihtrühmade spetsiifikast. Samuti käsitletakse spetsialistide poolt antud hinnanguid mudelite efektiivsusele teatud tööaspektide soodustamisel ja toetamisel, mis on oluline lähtepunkt edasiste paranduste ja kohanduste planeerimisel. Siinse analüüsi raames tehtud andmekogumise eesmärk ei olnud koguda ammendav pilt lastekaitsetöötajate töö raskuskohtadest. Neist annab hea ülevaate „Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse, andmevahetuse ja e-teenuste analüüs“(Civitta, 2022).

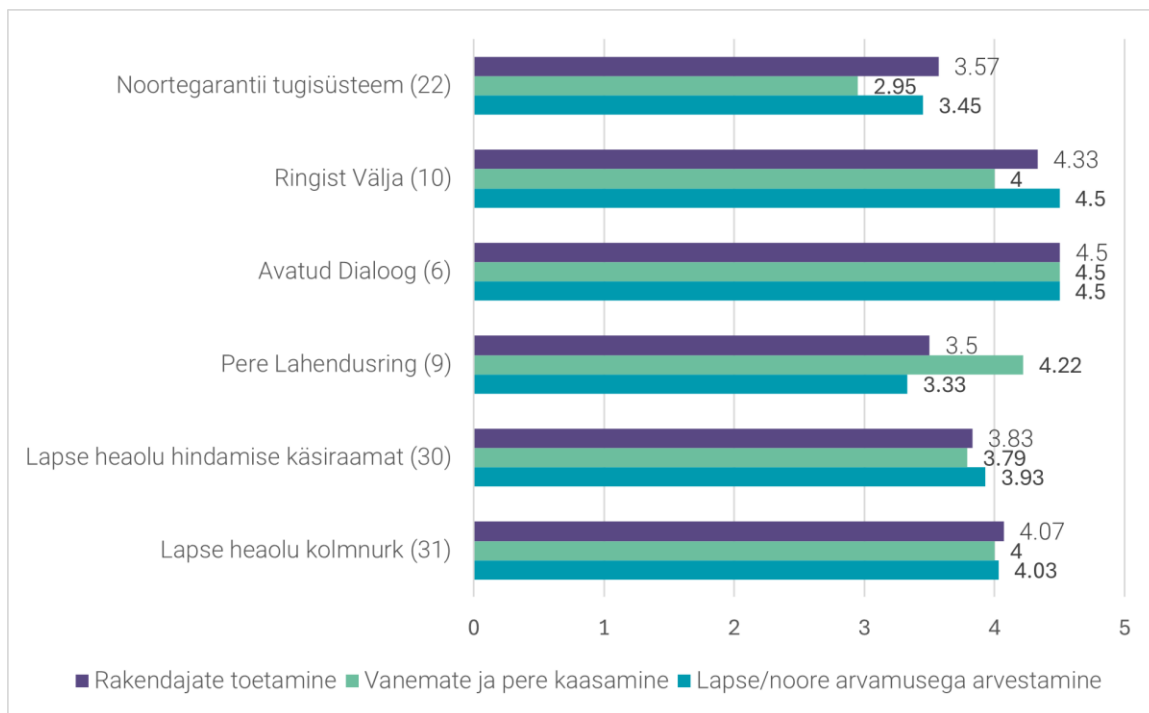
Tabel 4 annab ülevaate kuue eelpoolkirjeldatud mudeli kasutatavusest selle uuringu raames omavalitsuse lastekaitse valdkonnas läbi viidud ankeetküsitluse põhjal. **Lapse heaolu kolmnurga** kasutamist kinnitasid 43 vastajat 44st. Neist 27 leidis, et seda kasutatakse nende omavalitsuses kõigi abivajavate sihtrühmade puhul. Olulisemate (mürgiti vähemalt 10 korda) sihtrühmandena, kelle puhul lapse heaolu kolmnurka kasutatakse, valiti veel käitumisprobleemidega lapsi ja hooletusse jätmise kogemusega lapsi. **Lapse heaolu hindamise käsiraamat** on vastuste põhjal kasutusel 39 omavalitsuses. Sihtrühmade küsimusele vastas neist 35, kellest 29 leidis, et käsiraamat on töös kasutusel kõigi abivajavate laste sihtrühmadega. **Pere Lahendusringi** kasutamist kinnitavad 12 omavalitsuse esindajad. Need vastajad valisid mudeli kasutamise sihtrühmaks kõige sagedamini käitumisprobleemidega (5) ja hooletusse jätmise kogemusega lapsed (4). **Avatud Dialogi** mudeli kasutamist kinnitasid üheksa omavalitsuse esindajad. Neist viis leidis, et see sobib kõigi abivajavate sihtrühmadega kasutamiseks. Teised sihtrühmad said üksikuid märkimisi. **Ringist Välja** mudeli kasutamist märkisid küsitluses 14 omavalitsuse esindajad. Sihtrühmadest, kellega tööks see mudel sobib, märgiti enim käitumisprobleemidega (8) ning õigusrikkumistaustaga (7) noori. **Noortegarantii tugisüsteemi** kasutamist kinnitas 30 omavalitsust. 19 korda märgiti, et see sobib kasutamiseks NEET-noortega, seitsmel korral valiti, et mudel sobib õpiraskuste korral.

Tabel 4. Valitud mudelite ja nende rakendamine omavalitsustes ankeetküsitluse põhjal.

Mudel	Kasutavate omavalitsuste arv	Olulisemad sihtrühmad
Lapse heaolu kolmnurk	43	Kõik abivajavad lapsed; käitumisprobleemid; hooletusse jätmise kogemus

Lapse heaolu hindamise käsiraamat	39	Kõik abivajavad lapsed
Pere Lahendusring	12	Käitumisprobleemid, Hooletusse jätmise kogemus
Avatud Dialoog	9	Kõik abivajavad lapsed
Ringist Välja	14	Käitumisprobleemid, õigusrikkumistaust
Noortegarantii tugisüsteem	30	NEET-staatus, õpiraskused

Palusime analüüsitava mudelite kohta anda vastajail ka hinnanguid (skaalal, kus 1 tähendab väga vähesel määral ja 5 tähendab suurel määral), kuivõrd mudeli kasutamine soodustab või toetab teatud aspekte nende tööst. Seega, mida kõrgem keskmine hinnang, seda enam usuvad vastajad, et mudel neid aitab. Joonisel 3 on keskmised hinnangud iga mudeli lõikes sellele, kuivõrd soodustavad need mudelid lapse/noore arvamuse kuulamist ja sellega arvestamist, kuivõrd vanemate ja pere kaasamist ning kuivõrd toetavad rakendajaid juhtumi lahendamisel, lapse/noore abistamisel. Mudeli nime järel sulgudes on märgitud vastuste arv, mille keskmist kuvatakse. Graafik põhineb suhteliselt väikesel valimil ja tulemusi ei tohiks kindlasti täie kindlusega üldistada, kuid teatud suunda lubavad hinnangute keskmised siiski aimata. Käsiraamatule antud keskmine hinnang jääb alla nelja ning kolmnurgale antud hinnang napilt üle nelja. Võrreldes nendega on hinnangud noortegarantii tugisüsteemile veidi madalamad. Silma paistab eriti aspekt, et mudelit ei hinnata kõrgelt vanemate ja pere kaasamise aspektist, mis ei pruugi mudeli eripära (eesmärk toetada noort, et ta jätkaks õpinguid või asuks tööle) arvestades olla tingimata halb. Ülejäänud kolme mudeliga on küsitlusele vastanud omavalitsustest vähestel kokkupuuteid, kuid silma paistab Avatud Dialoogi läbivalt kõrge (4.5) keskmine hinnang. Pere Lahendusringile antud hinnangutest väärib märkimist kõrgemalt hinnatud vanemate ja pere kaasamise aspekt.

Joonis 3. Keskmised hinnangud sellele, kuidas soodustavad mudelid lapse/noore arvamusel arvestamist, vanemate ja perede kaasamist, rakendajate toetamist.

Lisaks uurisime, kas omavalitsuses on kasutusel muid juhtumikorralduse mudeleid, kui eelpoolnimetatud ja hinnatud. Kõige enam nimetati sel puhul **juhtumipõhist võrgustikutööd ja ümarlaudu**; mitmel korral nimetati **MARAC mudelit**, mis on mõeldud kasutamiseks lähisuhtevägivalla juhtumite puhul; **mitmedimensioonilist pereteraapiat (MDFT)**, mis mõeldud mitmekülgse abivajadusega lastele ja peredele, kus esineb suure riskiga käitumist; **taastavat õigust**; „**Kolme maja tööriista**“²² ja **LÕIM võrgustikutööd**²³.

Palusime küsitluses ka märkida, milliste sihtrühmade või juhtumitega töötamiseks on vastajate hinnangul puudu sobivatest mudelitest või tööriistadest. Üks vastaja märkis, et ei tunne täiendavatest mudelitest ja tööriistadest puudust. Kõige sagedamini ehk 21 korral märgiti, et puudu on mudelitest ja tööriistadest **sõltuvusprobleemidega** tegelemiseks. Puudust **haridusliku erivajadusega** lastega töötamiseks sobivatest mudelitest ja tööriistadest märgiti 15 korral, **väärkohtlemise kogemusega** lastega töötamiseks 12 korral, **käitumisprobleemidega** ning **hooldus- ja suhtlusõiguse vaidlusega** seotud juhtumitega tööks vajalikest mudelitest ja tööriistadest tunti puudust mõlemal juhul 9 korral.

Mõned vastajad olid valmis ka täpsustama, millest konkreetselt nad tunnevad puudust valitud sihtrühmadega töötamisel. **HEV laste sihtrühma** puhul väljendati puudujääki oskuses teha võrgustikuliikmete lapse vajadusi selgeks. Seda näiteks olukordades, kus kool ei rakenda Rajaleidja soovitusi või kui lasteaias ei ole logopeedi ja see on asendatud eripedagoogilise

²² Ilmselt on mõeldud ka „Turvalisuse märkide“ mudelis sisalduvat tööriista.

²³ Võrumaa Omavalitsuste Liidu projekt „Lõimitud teenused koolist väljalangemise ennetamiseks Võru maakonnas“ (LÕIM-projekt) Euroopa Majanduspiirkonna ning Norra finantsmehhanismi 2014–2021 toel.

teenusega ning spetsialistid ise leiavad, et selline lahendus on toimiv, kuid lastekaitsetöötaja lapse heaolu hindajana leiab, et pole. Veel leiti, et puudub ühine [hindamisinstrument lapse huvide väljaselgitamiseks hooldusõiguse või suhtlusõiguse määramise juhtumites](#), kus lapsed peavad sageli vastama erinevate spetsialistide küsimustele vanemate ja pereelu samade aspektide kohta.

Palusime läbiviidud küsitluses vastajail valida (kuni kolm), mis on nende hinnangul laste- ja pereskeskes lastekaitsetöös kõige keerulisem. Kõige enam valiti raskuskohana [ennetustööd ja varajast sekkumist](#) (17), seejärel [lapse ja perega usaldusliku koostöö saavutamist](#) (16), [pere tugevuste ja ressursside kaardistamist ning toetamist](#) (16), [koostööd erinevate spetsialistide ja asutustega](#) (14), [lapse individuaalsete vajaduste ja huvide välja selgitamist](#) (9), [järelhindamist ja toetamist pärast abi osutamist](#) (5). Mitte ühtegi pakutud valikutest ei pidanud keeruliseks kolme omavalitsuse esindajad. Nii ennetamise ja varajase sekkumise kui usaldusliku koostöö saavutamise raskused seonduvad selgelt ka laste heaolu reformikavatsuse kahe esimese probleemipüstitusega:

1. lapse abivajadust märgatakse ja abi pakutakse liiga hilja ning valdkondade koostöö lapse abistamisel ei ole piisav;
2. juhtumikorraldus ei ole piisavalt lapsi ja peresid kaasav ega paku lastekaitsetöötajale tööks vajalikke lahenduskeskseid tööriistu, hindamis- ja mõõtmisvahendeid. (Lastekaitseeaduse ja... 2023)

Fookusgrupi intervjuudes sai neist kindlasti kinnitust kitsaskoht, et raske on lapse ja perega usalduslikku koostööd saavutada. Spetsialistid tajuvad, et pühendavad palju aega perede veenmisele, millele seab piiri siiski vanema otsustusõigus. Seda illustreerib järgnev:

“Vahepeal me naerame, et me oleme nagu need müügimehed – sa pead suutma oma kauba maha müüa. Lihtsalt nii kaua räägid, et suu on kummis juba, ja ikka müüd, ja ikka müüd. Aga meie põhimõte on see, et kõik, mis puudutab last, me ei lähe kunagi üle lapsevanemate peade.” (Lastekaitse valdkonna juht)

Võimalik, et see ilmestab ka valdkonnas töötavate spetsialistide suurt kohusetunnet, mis paradoksaalselt võib tähendada, et nad võtavad liialt suure vastutuse, et leida „õigeid“ vastuseid lapse ja pere aitamiseks, selle asemel, et jõustada peret ise jõukohaste sammudega lahendusteni jõudma.

Nii küsitluse vabavastuste kui fookusgrupi intervjuude põhjal võib tajuda teatud jõuetust, mis väljendus ühelt poolt väljaütlemistes, mille järgi pole aega põhjalikuks süvenemiseks töös perega, ja teisalt tundes, et ükski mudel ega tööriist ei suuda lahendada olukorda, kui lapse ja perega ei õnnestu luua koostöist suhet:

„Tegelikult nagu lahendusi ei olegi, pakutakse erinevaid variante, aga tulemust ikkagi ei tule – laps/noor või pere lihtsalt ei hakka osalema või ei tule kohalegi.” (Lastekaitse valdkonna juht)

On tõenäoline, et selliseks kujunenud vaade mõjutab oluliselt ka valmisolekut uusi mudeleid või tööriistu (täie pühendumusega) kasutusele võtta.

Valdkonna spetsialistid nimetasid intervjuudes koostööd takistavana tagasihoidlikke vanemlikke oskusi ja soovi võtta vastutust. See on omakorda viinud uskumuseni, et on juhtumeid, kus vabatahtlikkusel põhinevad sekkumismeetmeid (võimalus osaleda programmides, saada sobivaid teenuseid) ei toimi ja enam tuleks rakendada sundi.

Äärmuslike olukordade puhul, kui pere ei ole nõus koostööd tegema või lapsele määratud abi korraldama, saab kohalik omavalitsus vanemale ettekirjutuse või pöörduda kohtusse, et kohtumäärusega vanemaid koostööle survestada. Sageli on selliste juhtumite korral nii vanemate kui laste/noorte suhtumine ükskõikne ja nad ei hooli ka ettekirjutustest või kohtumäärustest, kuivõrd mingeid negatiivseid tagajärgi mittetäitmine nende hinnangul kaasa ei too.

„Ega me ei ole ju nagu politsei, et teeme trahvi ja pead ära maksma, või... või otsustama ära, et lähed psühholoogile ja käidki kümme [korda]. Kui see inimene on ikka otsustanud, et ta ei soovi sinna minna, siis ega ta sinna nagunii ei lähe.“ (Lastekaitse spetsialist)

Samas selliseid võtteid lastekaitse spetsialistid kasutada ei eelista; pigem püütakse luua usalduslik suhe ja leida mingi kasu, mis vanemaid motiveeriks koostööle, olgu selleks kasvõi toidupakk. Fookusgruppides tõdeti ka, et koostöö järjekestvuse tagamiseks on oluline, et pere ise jõuab otsuste ja ettepanekuteni, kuidas last aidata. Siiski on nende sammude astumine – elukorralduse ja väljakujunenud muustrite muutmiseks – ikkagi raske, ja see on normaalne.

Läbivalt nimetati raskuskohana mitte mudelite või meetodite puudumist, vaid sobivate teenuste (eelkõige meditsiinisüsteemist) puudumist või nende kehva kättesaadavust (pikad ooteajad ja spetsialistide puudumine väljaspool suurlinnu), mida illustreerib järgnev seisukoht:

„Kõige suurem puudus on professionaalsest abist – laste psühhiaatreid ei jätku, järjekorrad on väga pikad, puuduvad teenused raskete käitumishäiretega, suitsidaalsetele, raskete psüühikahäiretega lastele.“ (Lastekaitse valdkonna juht)

Tugev tajutud puudujääk vaimse tervise teenustest on kooskõlas ka 2022. aastal valminud ulatusliku uuringu järeldustega lastekaitse juhtumikorraldusest, andmevahetusest ja e-teenustest. Selle järgi on riigi korraldada olevatest teenustest kättesaadavuse poolest kõige kriitilisemas seisus just vaimse tervise teenused (eriti psühhiaatri teenus). (Civitta 2022, 31)

Kokkuvõttes rakendavad omavalitsused mitmesuguseid mudeleid ja hindavad kõrgemalt või madalamalt nende mudelite tuge, kuid kõlama jääb see, et on hulk murekohti, mida spetsialistide hinnangul ei lahenda täiendavate mudelite kasutusele võtmine või olemasolevate asendamine. Seega on järgneva analüüsietapi ülesanne välja selgitada, kas kaks vaadeldavat välismudelit või nende osad võiksid kaasa aidata tajutud raskuste ületamisele.

3. Välisriikide mudelite võrdlev analüüs

„Turvalisuse märgid“ ja „Lahenduskeskne juhtumitöö“ on rahvusvahelised lastekaitse mudelid, mille hindamisvahendid ja muud tööriistad, samuti nende rakendamisele omased võtted ja meetodid, on välja töötatud eelkõige keeruliste, väärkohtlemise või hooletusse jäetud laste turvalisuse ja heaolu tagamiseks nii, et laps saaks jääda oma sünnikoju. Samas on need tööriistad piisavalt paindlikud, et neid rakendada tööks peaaegu kõigi lastekaitsetöö sihtgruppidega.

Mudelite eesmärk on toetada lastekaitsetöötajat kogu juhtumikorralduse protsessi vältel, et struktureerida tema tööd lapse abivajaduse hindamisel, pere ja võrgustikuliikmete kaasamisel juhtumilahendusse ning pereliikmetes probleemi tunnustava, lahendustele orienteeritud hoiaku kujundamises.

Mudeleid ühendab ka lahenduskeskse lühiteraapia (ingl *Solution Focused Brief Therapy*) võtete kasutamine. Samas on mudelite tööriistad, juhtumikorralduse protsessi struktureerimine ja see, mida tööriistad taotleavad, veidi erinevad. „Turvalisuse märkide“ keskne tööriist on lapse abivajaduse ja riskide hindamise raamistik, mille eesmärk on saada juhtumist konkreetselt sõnastatud ülevaade. Lastekaitsetöötaja täidab selle koostöös lapse, pere ja võrgustikuliikmetega ning tugineb ja viitab sellele kogu juhtumi lahendamise protsessi vältel. „Lahenduskeskne juhtumitöö“ mudel tugineb eeldusel, et perekonna probleemid saavad alguse väga igapäevaelulistest situatsioonidest, millega pere ei oska toime tulla. Pere igapäevarutiinist lähtuvad pere ja pereliikmete individuaalsed tegevuskavad, mis sõnastavad viisid, kuidas pere peaks kõige sagedamini eskaleeruda võivates olukordades nende lahendamiseks ja lapse ohutuse tagamiseks käituma.

3.1. „Turvalisuse märgid“

„Turvalisuse märkide“ (ingl *Signs of Safety*) nimeline lastekaitse juhtumikorralduse mudel töötati välja 1990. aastatel Lääne-Austraalias Andrew Turnelli ja Steve Edwardsi juhtimisel. Täna kasutavad seda lastekaitsejuhtumite menetlemiseks mitmed Euroopa, USA, Uus-Meremaa ja Jaapani lastekaitseasutused nii kohaliku omavalitsuse kui ka riigi tasandil. (Turnell ja Murphy 2017)

„Turvalisuse märgid“ mudel sobib 0–17-aastaste ja nende vanemate või hooldajatega seotud lastekaitsejuhtumitele. Selle eesmärk on tagada lapse turvalisus arvatava või tõendatud lapse väärkohtlemise korral, pakkudes lastekaitsetöötajatele erinevaid struktureeritud tööriistu lapse ohutaseme ja abivajaduse hindamiseks ning lapse ja perekonnaga suhtlemiseks. (Turnell ja Murphy 2017) Mudel toetab lastekaitsetöötajaid kogu lastekaitse juhtumikorralduse protsessis, alates abivajavast lapsest teate saamisest info kogumisest kuni menetluse lõpetamise otsuseni. Mudeli väljatöötajate peamine taotlus on suurendada aega, mis lastekaitsetöötajad veedavad laste ja peredega suhtlemisel ning vähendada asendushooldusele sattuvate laste arvu (Sheehan jt 2018).

Mudelile on iseloomulik lapse ja tema vanemate, aga ka laiema pere ja lähedaste ringi ning võrgustikuliikmete kaasamine lapse abivajaduse hindamisse ja edasisse juhtumilahendusse.

Sellega soovitakse juhtumit lahendada viisil, mis lähtuks perekonna tugevustest ja olemasolevatest ressursidest, et sõnastada perega koostöös lapse ohutuse tagamiseks vajalikud sammud ehk lapse ohutuse plaan. Plaani elluviimiseks liigutakse perega väikestelt sammudelt suurematele. ([Signs of Safety](#); Isokuortti jt 2020)

Mudeli väljatöötajad toovad välja kolm põhimõtet, millest juhtumikorraldusel lähtuda ([Turnell ja Murphy 2017](#)):

1. Aus, austav ja toimiv suhe lastekaitsetöötaja ja perekonna vahel aitab luua jagatud arusaama sellest, mis lapse ohutuse tagamiseks peab muutuma ja kuidas seda saavutada.
2. Lastekaitsetöötaja peab olukorra hindamisel võtma erapooletu, avatud ja küsimusi esitava hoiaku, et juhtumi kulgu objektiivselt hinnata, vältimata liigset optimismi või pessimismi.
3. Seadma lapse juhtumilahenduse keskmesse, usaldades lastekaitsetöö tulemuslikkuse hindamisel lastekaitsetöötajaid ning peresid²⁴.

Mudeli kaubamärki ja intellektuaalomandit haldab 2019. aastast Elia International Ltd. mittetulundusorganisatsioon. Organisatsioon litsentseerib koolitajaid ja konsultante ning levitab mudeli infomaterjale ja juhendeid. Samuti haldab Elia suuremahulisi, sh üleriiklikke, mudeli rakendamise läbirääkimisi. ([Elia](#))

3.1.1. Mudeli teadus- ja tõenduspõhisus. Teistes riikides viimasel 5 aastal läbi viidud mudeli mõju või tulemuslikkuse hindamiste kokkuvõtted ja viited

„Turvalisuse märkide“ juhtumikorralduse mudeli ülesehitus ja tööriistad tuginevad lahenduskeskse lühiteraapia (ingl *Solution Focused Brief Therapy*) põhimõtetele. Selle lähenemise kohaselt on igal perel olemas ressursid, mida saaks arendada ja toetada, et võimaldada neil keeruliste olukordadega ise toime tulla (vt lähemalt De Shazer jt 1986; Berg, 1994). (Sheehan jt 2018)

Teoreetiliste lähenemistele tuginemise asemel kasutasid mudeli väljatöötajad lastekaitsetöötajate praktilist kogemust ja lastekaitsetöös varasemalt tulemusi andnud lahendusi, ehitades mudeli üles tegevusuurimuse (ingl *action research*), koostöö ja tunnustava avastamise (ingl *collaborative and appreciative inquiry*) meetoditele, et sünteesida seniseid lastekaitsetöö praktikaid (vt lähemalt [Turnell ja Murphy 2017](#) lk 8–9). Sellest tuleneb mudeli järjepidev arendamine ja täiendamine. Aastate jooksul on mudeli tööriistakasti lisatud erinevaid kaasamis- või hindamisvahendeid (nt Uus-Meremaal väljaarendatud „Kolme maja tööriist“ ja Lääne-Austraaliast pärinev „Haldja/võluri tööriist“ väikelastega vestlemiseks) ([Turnell ja Murphy 2017](#)).

---

²⁴ Perede ja lapsevanemate hinnangute usaldamise põhimõtte vastandiks on klassikaline ülevalt-alla lastekaitsetöö süsteem, kus lapse heaoluks vajaliku üle otsustavad eksperdid (asutuse juhid või teoreetikud), kes ei ole antud juhtumi ja lapsega kokku puutunud (n-ö väljaspool seisjad).

Nii keskenduvad mudeli infomaterjalid, aga ka mudeli toimimist käsitlevad uuringud teaduspõhisuse asemel mudeli toimimisloogika selgitamisele ja visualiseerimisele. Väga lihtsustatult on mudeli toimimisloogika järgnev (Sheehan jt 2018):

1. „Turvalisuse märkide“ põhimõtted ja tööriistad toimivad koosmõjus lastekaitsetöötaja isiklike mõtete ja tunnetega, et kujundada temas kriitiliselt mõtleval, kuid avatud, perekonda ja võrgustikuliikmeid kaasav hoiak.
2. Kaasamine võimaldab kujundada osapoolte ühtset arusaama ja jagatud vastustunnet lapse turvalisuseks vajalikest sammudest (turvalisuse plaan) ja tugistruktuurist (turvalisuse võrgustik).
3. See omakorda suurendab lapse turvalisust oma sünnikodus ja seetõttu asendushooldusesse sattuvate laste arv väheneb.

Nii on lastekaitsetöötaja roll juhtumikorralduses erinevate osapoolte kaasamine, kommunikatsiooni ja partnerluse edendamine. See lähenemine aitab vanematel jõuda n-ö murdepunktini, kus nad võtavad lapse heaolu eest vastutava hoiaku, mõeldes kaasa ja panustades aktiivselt juhtumi lahendamisse (Sheehan jt 2018).

Lastekaitsetöö mudeleid ja sekkumisi võrdleva [California Evidence-Based Clearinghouse](#) (lühendatult CEBC) andmeil ei ole „Turvalisuse märkide“ tõenduspõhisust täna võimalik hinnata. Sarnasele seisukohale jõudis ka Suurbritannia What Works Centre for Children's Social Care'i uurimisrühm (lühendatult WWCS), kes analüüsis süstemaatiliselt mudeli kvantitatiivseid, juhtumikorralduse statistikale tuginevaid pool-eksperimentaalseid uuringuid. 2018. aasta seisuga oli „Turvalisuse märkide“ kohta tehtud neli sellist tulemuslikkuse uuringut: üks Kanadas (Lwin jt 2014), kaks Hollandis (Reekers jt 2018; Vink jt 2017) ja üks Taanis (Holmgard Sorensen jt 2009). (Sheehan jt 2018)

Kõik neli uuringut olid lühiajalised (3–6 kuu pikkused). Uuringud ei tuvastanud statistiliselt olulist korrelatsiooni mudeli rakendamise ja lapse väärkohtlemise kordumise, asendushooldusesse sattumise või teiste juhtumikorralduse tulemuslikkuse statistiliste näitajate vähenemise vahel. Samas, kuivõrd selliseid uuringuid on vähe, uuritavad lastekaitseasutused varieerusid mudeli rakendustäpsuselt (ingl *fidelity*) ning uuringutes esines metodoloogilisi puudujääke, järeltas WWCS uurimisrühm, et ei saa väita, et „Turvalisuse märkidel“ ei ole tõenduspõhisust, vaid mudeli tõenduspõhisuses veendumiseks tuleb teha põhjalikumaid ja pikemaajalisi uuringuid. (Sheehan jt 2018)

Käesoleva analüüsi autoritele teadaolevalt pärinevad kõige hiljutisemad mudeli tulemuslikkuse uuringud Inglismaalt (nt Baginsky jt 2017; Baginsky jt 2020; FitzSimons ja McCracken 2020; Munro ja Turnell 2020). Ka need uuringud ei ole suutnud leida statistiliselt olulist seost „Turvalisuse märkide“ rakendamise ning lastekaitsetöö tulemuslikkuse paranemise vahel, küll aga on need võimaldanud täpsustada mudeli lastekaitseasutuses rakendamisel olulisi tegureid ning olnud ametlike rakendustäpsuse ja kvaliteedikontrolli vahendite väljatöötamise aluseks.

Uuringutest mõjukaima, pool-eksperimentaalse kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid meetodeid kombineeriva pilootprojektide kordusuuringu järelused olid järgnevad (Baginsky jt 2020):

- Inglismaa viies pilootprojektis varieerus mudeli rakendustäpsus ja asutuste esindajate arusaam mudelist märgatavalt.
- Mudeli rakendamine ei suurendanud lastekaitsetöötajate tööalast heaolu ega vähendanud töötajate voolavust.
- Mudeli rakendamine ei tõstnud menetlusdokumentides abivajaduse hindamise kvaliteeti.
- Mudeli kasutamine ei vähendanud uuesti lastekaitseüsteemi sattuvate laste osakaalu 6 kuu jooksul. Vaadeldud perioodil peredest eemaldatud laste arv tõusis.

Uuringu tulemusi on kommenteerinud ka mudeli väljatöötaja, kelle hinnangul tõi uuringu välja pigem mudeli rakendamise vead ja rakendustäpsuse varieeruvuse asutustes (Murphy 2021). Samuti analüüsis mudeli Inglismaale rakendamisega seotud uurimisrühm samade pilootprojektide juhtumikorralduse statistikat kahel korral (2014–2016 18 kuu ja 2017–2019 2 aasta vältel) ning järeldas, et 10 pilootprojektist kolmes laste turvalisuse ja heaolu näitajad paranesid, neljas paranesid vähesel määral ning kolmes kas ei muutunud või halvenesid. Uuringu autorid kombineerisid menetlusdokumentide auditi, lastekaitsetöötajate ja lapsevanemate küsitluse, lastekaitsejuhtumite ametliku statistika ning asutusi mudelile üleminekul nõustavate koolitajate kogutud tagasiside, et sõnastada tegurid, mis mõjutavad kõige rohkem mudeli lastekaitseasutuses rakendamise edukust ning sellest sõltuvat mudeli rakendustäpsust. (Munro ja Turnell 2020) Inglismaa tulemuslikkuse uuringutest lähtuvalt on mudeli haldajad täiendanud juhtumikorralduse kvaliteedikontrolli meetodeid (vt lähemalt [ptk 3.1.5](#)).

Eelnevast lähtuvalt eeldab „Turvalisuse märkide“ tõendus põhises veendumine edasisi kvantitatiivseid pool-eksperimentaalseid uuringuid. Mudelit on uuritud ka kvalitatiivselt, lastevanemate ja lastekaitsetöötajate kogemuste uuringutega, mille kohaselt tunnevad lapsevanemad, et mudelit kasutavad lastekaitsetöötajad veedavad nende lastega rohkem aega ning austavad neid (vt lähemalt [ptk 3.3](#)).

3.1.2. Mudeli rakendamise valdkonnad ja sihtrühmade ülesus

„Turvalisuse märkide“ mudelit kasutatavates lastekaitseasutustes rakendatakse mudelit lastekaitse juhtumikorralduseks, aga ka ennetustööks (vt näiteks Roy 2020). Samuti on mudeli põhjal välja arendatud spetsiifilisemad mudelid peredele suunatud tugiteenuste („Heaolu märgid“, ingl *Signs of Wellbeing*), alaealiste õigusrikkujate („Edu märgid“, ingl *Signs of Success*) ja asendushoolduse perede („Kuuluvuse märgid“, ingl *Signs of Belonging*) juhtumikorralduseks, mida haldab samuti Elia.

Eesti lastekaitsetöö sihtrühmadest on mudel eraldi kohandusteta ja/või teiste loetletud mudelite ülevõtmiseta sobilik eelkõige kõrge riskiga lastekaitsetöö juhtumites:

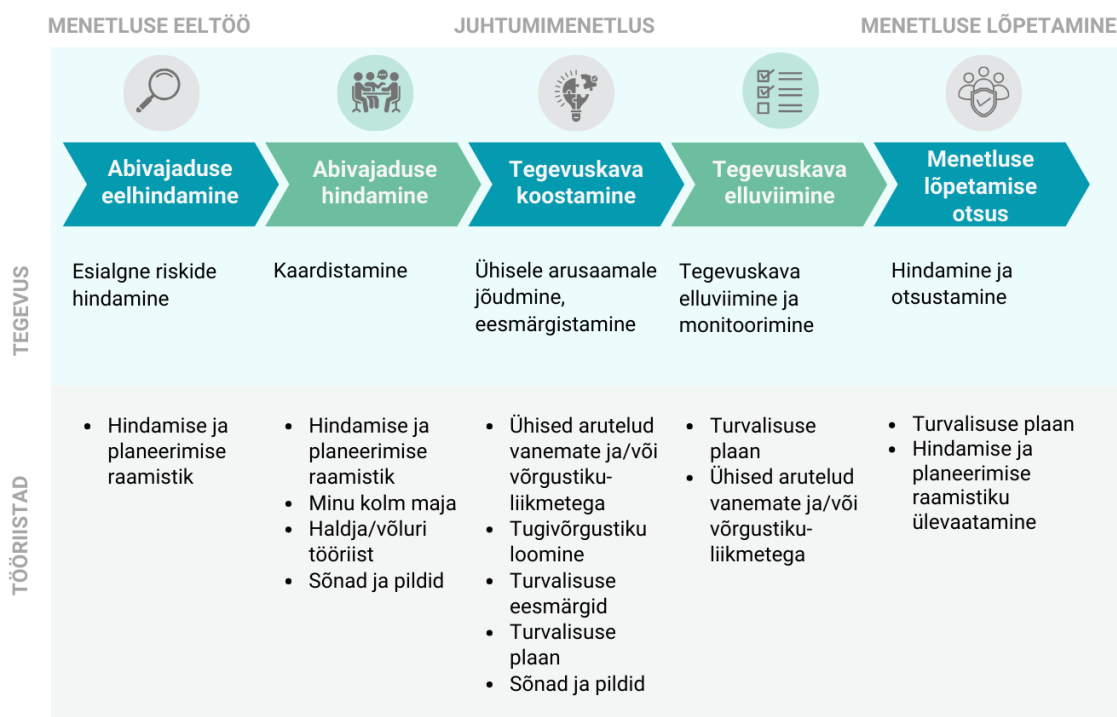
- Sõltuvusprobleemid perekonnas
- Väärkohtlemise kogemus
- Hooletusse jätmise kogemus
- Hooldus- ja suhtlusõiguse vaidlus

Kohandustega saab mudelit rakendada aga ka töös teiste lastekaitse sihtrühmadega, sh puudest tingitud erivajadusega, õpiraskustega, õigusrikkumistaustaga lastele ja noortele, et tõsta perede ja laste kaasamist juhtumilahendusse ning toetada neid sihtrühmi lahenduste sõnastamisel ja probleemide lahendamisel aktiivsema, lastekaitsetöötajaga kaasa mõtleva rolli võtmises.

3.1.3. Käsitatud juhtumikorralduse protsessi terviklikkus ja mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad

„Turvalisuse märgid“ on mõeldud kasutamiseks kõikides juhtumikorralduse etappides. Mudelist tulenevaid juhtumikorralduse tegevusi ning nendeks kasutatavaid hindamisvahendid, standardid ja muid tööriistu kirjeldab Joonis 4.

„Turvalisuse märkide“ kesksed tegevused ja tööriistad juhtumikorralduses

Joonis 4. „Turvalisuse märkide“ kesksed tegevused ja tööriistad juhtumikorralduses.

Juhtumitöös on kohustuslik kasutada riskide hindamiseks Hindamise ja planeerimise raamistikku (ingl *Assessment and Planning Framework*), mis sisaldab kolme veergu lapse heaolu mõjutavate ohutegurite, võimalike ressursside ja edasiste sammude kohta ning erinevate osapoolte hinnangut lapse ohutasele 10-palli skaalal. (Turnell ja Murphy 2018)

Nii küsib hindamisvahendi täitmiseks lastekaitsetöötaja vanematelt, lastelt ja võrgustikuliikmetelt järgivad küsimused:

- Mis teeb sind murelikuks?
- Mis toimib (täna) hästi?

- Mis peab muutuma?
- Milline on olukord täna 10-palli skaalal? (0 kui ohutus, kus juhtumimenetluse võiks täna lõpetada, 10 aga nii suurt ohtu, et laps ei saa koju jääda)

Raamistiku täitmise etappi nimetatakse kaardistamiseks (ingl *mapping*) ning see võimaldab lastekaitsetöötajal koguda juhtumi kohta piisavalt infot, et viia läbi esialgne lapse ohutuse hindamine, saada ülevaade erinevate osapoolte riskihinnangutest ning koguda juhtumilahendamiseks vajalikku informatsiooni. Väikelastega suhtlemiseks saavad lastekaitsetöötajad kasutada sama informatsiooni joonistusel visualiseerivat „Kolme maja“ või „Haldja/võluri“ tööriistu. (Turnell ja Murphy 2018)

Raamistik aitab lastekaitsetöötajal näidata lapsevanematele ebakõlasid nende ja teiste riskihinnangutes, suunata lastekaitsega seotud võrgustikuliikmeid sõnastama konkreetseid põhjused, miks nad antud juhul on lapse pärast mures ning toetada lapsi/noori oma tunnete ja mõtete sõnastamisel (Sheehan jt 2018). Lastekaitsetöötaja eesmärk on jõuda osapooltega probleemide ja nende lahendamiseks vajalikes sammude osas üksmeelele. Selleks edastab ta vanematele teiste osapoolte, k.a. lapse, seisukohti ohtude ja varasema väärkohtlemise kohta võimalikult lihtsalt ja selgesti mõistetavalt. Vajadusel ja lapse nõusolekul saab lastekaitsetöötaja ka näiteks lapse joonistatud „Kolme maja“ vanematele näidata või tsiteerida, et vanemad mõistaksid lapse vaatenurka ja tundeid paremini (Turnell ja Murphy 2018).

Teisalt, lapsele toimuva selgitamiseks saab lastekaitsetöötaja kasutada Sõnade ja piltide (ingl *Words and Pictures*) tööriista. Selle abil loob lastekaitsetöötaja perega koostöös konkreetse lapse vanusele ja vajadustele vastava piltloo (ingl *storyboard*), mis selgitab lapsele lastekaitse kaasamiseni viinud sündmuste jada ning edasisi samme. (Sheehan jt 2018)

Juhtumi lahendamisel on olulisel kohal erinevate osapooltega, nii vanemate ja lapse kui ka võrgustikuliikmetega kohtumine ühiste arutelude vormis, et sõnastada lapse turvalisuse eesmärgid ja sellest lähtuv turvalisuse plaan. Kohtumiste täpne formaat, osalejate arv, pikkus ja sagedus sõltub konkreetse lastekaitseüsteemi praktikatest, kuid nende käigus arutatakse, kas perel oleks võimalik senisest rohkem kaasata ümbritsevaid inimesi (nt teisi pereliikmeid, naabreid), et luua lapse ohutuse tagamiseks turvalisuse võrgustik. (Turnell ja Murphy 2018)

Juhtumikorralduse tegevuskava loomisel ja selle seire standardite väljatöötamiseks arutatakse osapooltega turvalisuse tagamise sammude eesmärgistamist (ingl *Safety Goals*). Need lapse ohutuse tagamise eesmärgid sõnastatakse konkreetsete, käitumise muutmisele keskenduvate väidetena, kirjeldades seda, mida lapsevanem(ad) lapse ohutuse tagamiseks teevad praegu ja edaspidi. Eesmärgid on sõnastatud väikeste, teostatavate sammudena, et motiveerida lapsevanemaid oma käitumist muutma. (Sheehan jt 2018)

Turvalisuse eesmärkide alusel luuakse lapse turvalisuse tagamise plaan (ingl *Safety Plan*) ja selle loomisesse panustavad kõik lapse heaoluga seotud osapooled. Plaan kirjeldab igapäevaseid kokkuleppeid ja tegevusi, mis võimaldavad vältida riskide kaardistamise faasis välja toodud ohukohti ja muresid. Samuti kirjeldab see tegevusi, mis käivituvad siis, kui teekaardis toodud kokkuleppeid ei järgita. (Turnell ja Murphy 2018; Sheehan jt 2018)

Mudeli tööriistade rakendamist ja juhtumi lahendamist toetavad erinevad võtted, näiteks küsitlemis- ja suhtlustehnikad. Need aitavad lastekaitsetöötajal valida osapooltega suhtlemiseks sobiv suhtlusstiil, koguda informatsiooni ning arendavad aktiivse kuulamise oskust. Näiteks harjutatakse koolitustel lastekaitsetöötajaid kasutama sellist tüüpi küsimusi, mis suunavad vastajat oma seisukohti teiste vaatenurkadest nägema ning tegelema eneserefleksiooni ja visualiseerimisega. (Turnell ja Murphy 2018; Sheehan jt 2018)

3.1.4. Mudeli rakendamise õppevõimalused ja -viisid

„Turvalisuse märkide“ täielik rakendamine organisatsioonis võtab mudeli haldajate hinnangul tavaliselt vähemalt viis aastat. See hõlmab umbes 6-kuulist ettevalmistamist, 2-aastast intensiivsemat töötajate väljaõpet ning kuni 3-aastast järjepideva kohandamise ja arendamise faasi. Rakendamist ja väljaõpet toetab mudeliga seotud infomaterjale koondav veebileht [Knowledge Bank](#).

„Turvalisuse märkide“ rakendamise raamistik toob välja protsessi neli aspekti ([Implementation Prospectus](#)):

- **Väljaõpe.** Baasväljaõpe ning tegelikust tööpraktikast ja organisatsiooni eripäradest lähtuv jätkuõpe ja nõustamine.
- **Juhtimine.** Organisatsiooni juhtimise ja töökorralduse ühildamine mudeli vajadustega, et lastekaitsetöötajad saaksid lapsi, peret ja võrgustikuliikmeid kaasata.
- **Kvaliteetsed hindamisvahendid.** Rakendamiskvaliteedi tagamiseks, mudeli rakendamise tulemuslikkuse mõõtmiseks.
- **Organisatsiooniline joondumine.** Sh juhtumikorralduse kajastamine menetlusdokumentides, IT- süsteemide ühildumine.

Rakendamise kõige intensiivsemal perioodil toimuvatest koolitustest ja tegevustest annab ülevaate järgnev Tabel 5.

Tabel 5. „Turvalisuse märkide“ rakendamise standardformaad. ([Implementation Prospectus](#)).

Sihtrühm	Tegevus
Rakendusrühm(ad)	<p>Konsultatsioonid mudeli omanikuga asutuste vajaduste ja valmisoleku (sh sise-eeskirjad, juhtumikorralduse dokumenteerimise praktika ja IT süsteemid), kohandamise ja koolituste kohta. Organisatsioonisiseste koolitajate väljavalimine ja väljaõppe koordineerimine.</p> <p>Haldajapoolne konsultant aitab pilootasutustes lastekaitsetöötajatel rakendada mudelit tegelikele juhtumitele, et luua antud organisatsiooni tööloogikat arvestavad näited mudeli kasutamisest ning tuua välja kohandamist vajavad kohad nii mudelis kui kohalikus lastekaitse-süsteemis. Konsultandiga koostöös testitakse ka asutusespetsiifilisi mudeli juhendeid.</p>

Kõik lastekaitsetöötajad, nende juhid, olulisemad võrgustikuliikmed	2-päevane sissejuhatav koolitus mudeli toimimisloogikast, juhtumikorralduses kasutamisest, tööriistadest.
Lastekaitsetöötajad, võimalusel ka nende juhid	5-päevane põhjalikum koolitus mudeli rakendamisest eri tüüpi juhtumites, võrgustikuliikmete kaasamisest. Samuti küsitlus- ja suhtlustehnikate harjutamine.
Lastekaitstesüsteemi juhid ja rakendamise seirajaid	Väljaõpe ja mentorlus, et jälgida, kuidas juhtumikorraldajad mudelit tegelikkuses rakendavad, kuidas neid selles toetada, millised on asutuste edulood ja väljakutsed. Paralleelselt toimuvad ka juhtide või rakendamisrühmaga ka mudeli kvaliteedikontrolli ja seiresüsteemi töötoad.

Mudelile üle minevat lastekaitstesüsteemi toetavad mudeli haldaja poolt koolitajad, kes teostavad mudeliga seonduva väljaõppe, ning konsultandid, kes töötavad organisatsioonipoolsete rakendusrühmade ja juhtidega, et töötada välja mudeli edasiste koolituste, juhendite, kvaliteedi tagamise ja juhtumikorralduse seire jms lahendused.

3.1.5. Mudeli kasutamine juhtumikorralduse mudelina Eesti lähiriikides

Euroopas kasutavad mudelit Rootsi, Taani, Hollandi, Saksamaa, Belgia, Iirimaa ja Inglismaa lastekaitseasutused. Mõnes riigis, näiteks Iirimaa ja Hollandis, on mudel kasutusel üleriigiliselt. Teistes riikides, näiteks Inglismaal, on see kasutusel teatud kohalikes omavalitsustes. ([White jt 2022](#)).

Mandri-Euroopas on mudeli „Turvalisuse märkide“ litsentseeritud koolitajad Rootsis, Belgias, Taanis, Hollandis ja Saksamaal, konsultandid Rootsis, Taanis ja Hollandis ([Signs of Safety](#)).

Mudeli rakendamise protsessi käsitlevad materjalid toovad toetavate teguritena välja võrgustikuliikmetele suunatud kommunikatsiooni ja mudeli praktikas rakendamise töötoad (Sheehan jt 2018). Mudelit Inglismaal rakendanud MTM rõhutab aga omakorda lastekaitseasutuste juhtide kaasatust ja teadlikkust mudeli rakendamisest ning asutusesiseste protsesside ja süsteemide kohaldamise protsessi tähtsust (Munro ja Turnell 2020).

3.1.6. Mudeli rakendamise seire

Konkreetse lastekaitstesüsteemi vajadustele vastavate tõhususe praktiline hindamisvahendite kohandamine ja mudeli parendamine koostöös konsultantidega on üks osa mudelile ülemineku protsessist.

„Turvalisuse märkide“ rakendustäpsuse hindamiseks on välja töötatud ka hindamislehed. Need toovad välja 28 aspekti, mille rakendamist 10-pallisel Likerti skaalal juhtumikorralduse dokumentatsioonis hinnata (0 mitte kunagi, 10 alati rakendamise tähistamiseks). Näiteks

peaks menetlusedokumentidest ilmnema kas lastekaitsetöötaja on juhtumi lahendamisel rakendanud abivajaduse kaardistamist ning perekonna, laste ja toetava võrgustiku kaasamist. (Gillingham 2017)

Mudeli omanik pakub rakendamise kvaliteedi tagamiseks järgnevat süsteemi ([Turnell ja Murphy 2017](#)):

- juhtumikorralduse auditeerimine (lastekaitsetöötajaid tagasisidestades ja kaasates),
- rakendamise seire IT-süsteemis (st rakendustäpsuse hindamine jah/ei/kui palju tasandil),
- perekonna ja lastekaitseasutuse tagasiside küsitlused,
- juhtumikorralduse statistika ja trendide jälgimine.

Kirjeldatud süsteem lähtub Inglismaa rakendamise õppetundidest ning võimaldab haldajate hinnangul juhtumikorralduse seire kõrval koguda ka mudeli või lastekaitseasutuse süsteemide kohandamiseks vajalikku sisendit ([Turnell ja Murphy 2017](#)).

3.1.7. Rakendatavus (sh kohandatavus) ka täisealiste juhtumikorraldusele

[Mudeli haldaja kodulehel](#) tuuakse välja võimalus kasutada mudeli tööriistu ka täiskasvanute juhtumikorralduses. Mudeli põhjal on välja arendatud spetsiifilisemad mudelid juhtumikorralduse mudelid peredele suunatud tugiteenuste („Heaolu märgid“, ingl *Signs of Wellbeing*), alaealiste õigusrikkujate („Edu märgid“, ingl *Signs of Success*) ja asendushoolduse perede („Kuuluvuse märgid“, ingl *Signs of Belonging*) toetamiseks, mida haldab samuti Elia.

Sotsiaaltöökas noorte ja täiskasvanutega, sh peredele tugiteenuste osutamiseks ja alaealistele õigusrikkujate toetamiseks, on mudeli arendajad välja töötanud eraldi juhtumikorraldusmudelid ([Signs of Safety](#)).

Täiskasvanute sotsiaaltöös kasutatakse mudelit näiteks Inglismaal väärkohtlemise ohvriks langenud või trauma läbi elanud täiskasvanutega:

1. Londoni Tower Hamlets linnaosas on kasutusel mudeli variant „[Turvalisuse ja heaolu märgid](#)“. Sotsiaaltöö juhtumite menetlemisel lähtutakse inimese tugi- ja suhtlusvõrgustikust, leppides pere või teiste tuge pakkuvate inimestega kokku reeglid ja suhtluskanalid, mis võimaldavad täiskasvanu edasist väärkohtlemist ennetada ja tagada tema toimetulek. ([DHSC 2017](#); [Stanley](#))
2. Suffolki krahvkonna [SOS+](#) mudel on mõeldud kõigile täiskasvanute, laste ja perede sotsiaaltöoga seotud asutustele. Lisaks „Turvalisuse märkidele“ kasutab antud variant juhtumikorralduseks ka traumateadliku lähenemise (ingl *Trauma Informed Practice*) ja taastava õiguse (ingl *Restorative Practice*) tööriistu. Mudel ja selle võtted (nt vestlustehnikad) toetavad täiskasvanu kaasamist juhtumikorraldusse. ([Suffolk County Council](#))

3.2. „Lahenduskeskne juhtumitöö“

„Lahenduskeskse juhtumitöö“ (ingl *Solutions Based Casework*) lastekaitse juhtumikorralduse mudel töötati välja 1990. aastatel Ameerika Ühendriikides. See on kasutusel mitmes USA osariigis ning kuni 2019. aastani ka näiteks Lõuna-Austraalias ([Gillingham 2018](#); [Lõuna-Austraalia osariigi valitsus 2019](#)).

Mudeli töötas USA Kentucky osariigis välja ülikooli õppejõud Dana Christensen osariigi lastekaitsevaldkonna parimate praktikate alusel. Christensen on mudeliga tänaseni seotud, mudelit haldava osaühingu Solution Based Casework, Social Services Associates, LLC kaudu, mis koordineerib mudeli rakendamist lastekaitseasutustes ja ka koolituste korraldamist. ([Solution Based Casework](#))

„Lahenduskeskne juhtumitöö“ on lastekaitse juhtumikorralduse mudel 0–17-aastaste ja nende vanemate või hooldajatega töötamiseks. Mudeli keskne eesmärk tagada lapse või noore ohutus oma sünniperes, sh ka olukordades, kus laps on ajutiselt perest eemaldatud ja asendushooldusel viibinud. ([CEBC](#))

Mudel sobib rakendamiseks kõrge riskiga juhtumites, mis on seotud lapse väärkohtlemise või hooletusse jätmisega. Samas saab mudelit kohaldada ka tööks asendusperedega, lapsendamiseks valmistuvate peredega, asutusepõhises asendushoolduses töötavatele inimestele, ennetustegevuseks perekonnata jäänud alaealistega, noorsootöö asutustes ja olukordades, kus lapsel on oht sattuda väärkohtlemise ohvriks. ([CEBC](#); [Solution Based Casework tutvustusvideo](#)).

Kõigil neil juhtudel on mudeli rakendamisel keskne perekonna kaasamine ja küsimus mida pereliikmed või perekonnana käituv meeskond saaks lapse/noore turvalisuse tagamiseks teha. Mudel toimib eeldusel, et riskantsed, last ohtu seadvad olukorrad saavad alguse igapäevaelust ja kõik pered kogevad lastekasvatamisel ühesuguseid väljakutseid, näiteks väikelaste ohutuse tagamine (järelvalve), kodu puhtana hoidmine, lapsele hea ja halva käitumise eristamise õpetamine jne. Juhtumi lahendamise käigus õpivad pereliikmed lastekaitsetöötaja toel igapäevaelu keerulisi, varasemalt konfliktideni viinud olukordade põhjuseid paremini mõistma. Lastekaitsetöötaja kaasab võrgustikuliikmeid, suunab pereliikmeid neile vajalikele teenustele ning kasutab samm-sammulist motiveerimist, et arendada perekonna ja selle individuaalsete liikmete oskusi laste kasvatamise ja oma isiklike probleemidega toime tulemiseks. (Barrett 2020).

Mudel tugineb kolmele põhimõttele – partnerlus, igapäevaelu lahenduste leidmine ning motiveeriv muutuste märkamine ja tunnustamine. Neid põhimõtteid struktureerivad läbivalt kogu juhtumikorralduse protsessi (vt lähemalt [ptk 3.2.3.](#)). Teistest perekesksetest juhtumikorralduse mudelitest eristab „Lahenduskeskne juhtumitööd“ suurem fookus pereliikmete käitumise dokumenteeritud muutmisel. Nii sõnastab juhtumi tegevuskava pere ja individuaalsete pereliikmete tasandil konkreetseid olukorrad ja käitumismustrid, mis lapse heaolu ohustavad ning juhtumi sulgemise otsuste tegemise aluseks on vajalik nende dokumenteerimine menetlusedokumentides, mitte ainult see, millistele teenustele pereliikmeid abi saamiseks suunati või millistes tugigruppides, teraapiates või koolitustel nad osalesid. ([„Lahenduskeskse juhtumitöö“ tutvustusvideo](#)).

Läbivalt püütakse mudeli hindamisvahendite ja tööriistadega soosida lastekaitsetöötajas ja pereliikmetes lahendustele orienteeritud hoiakut. Antud mudelis ei ole lastekaitsetöötaja mitte probleemide otsija või diagnoosi panija, vaid perekonna partner probleemide lahti mõtestamisel. Kuivõrd pere jaoks on lastekaitstesüsteemi huviorbiiti sattumine stressirohke ja heidutav kogemus, püüab mudel igas etapis perekonda kaasata, motiveerida ja toetada, et nad võtaksid endale juhtumi lahendamisel aktiivse rolli (van Zyl jt 2014).

Mudeli toimimise [loogikat kirjeldava joonise](#) kohaselt tõstab keskmises perspektiivis (juhtumikorralduse ajal) mudeli rakendamine kogu perekonna ja laste eest hoolitsevate pereliikmete individuaalset oskust kõrge riskiga olukordades toime tulla. Pikas perspektiivis toetab see pere toimetulekut, lapse heaolu ja arengut ning lastekaitsetöötaja põhjendatud veendumust, et juhtumikorralduse tulemusel on lapse kodus stabiilsus ja turvalisus tagatud ning pere ei satu uuesti lastekaitstesüsteemi.

3.2.1. Mudeli teadus- ja tõenduspõhisus

„Lahenduskeskne juhtumitöö“ kombineerib probleemikesksed tagasilanguse lähenemised, mis töötati välja sõltuvuse, vägivalda ja toimetulekuraskuste probleemide lahendamiseks lahendusekesksete mudelitega, mis kujunesid välja pereteraapiast. Sarnaselt „Turvalisuse märkidele“ on ka „Lahenduskeskse juhtumitöö“ üheks teoreetiliseks aluseks lahenduskeskse lühiteraapia, kuid antud mudelis kombineeritakse seda veel mitme teise sotsioloogia ja psühholoogia valdkonna teoreetilist lähenemisega ([Solution Based Casework](#); [Gillingham 2018](#); van Zyl jt 2014).

Nii moodustavad mudeli teoreetilise tausta järgnevad lähenemised, millest igal on oma teoreetiline ja teaduspõhisust käsitlevate uuringute taust:

1. [Pere elutsükli teooria](#) (Carter & McGoldrick, 1980). Iga pere läbib laste kasvatamisel teatud arenguetapid, millel on iseloomulikud käitumismustrid ja väljakutsed.
2. [Tagasilanguse ennetamine ja kognitiiv-käitumisteraapia](#) (Irwin, 1999, Marlatt & Gordon, 1985; Parks & Marlatt, 1999). Tagasilanguse ennetus on kognitiiv-käitumuslik lähenemine, kus abisaaja(te)l palutakse välja tuua olukorrad, mis varasemalt on lapse väärkohtlemiseni viinud. Teraapia käigus arendatakse välja strateegiad selliste olukordade ja käitumiste ennetamiseks ning toetatakse nende muutumist rutiinseks käitumiseks.
3. [Lahenduskeskse lühiteraapia ja lahendustele orienteeritud pereteraapia](#) (ingl *solution-focused family therapy*) (Kelly & Berg 2000, Berg 1994; de Shazer 1988). Suhtlemisstrateegiad, mis suunavad abisaajat mõtlema konkreetsete olukordade lahendustele, läbi nõ erandite, kus tavaliselt konfliktiga lõppev olukord lahendati edukalt.

Ühelt poolt kujundavad need teoreetilised alused lastekaitsetöötajate ja lastekaitsetöö võrgustiku liikmete suhtumist, suunates neid läbivalt otsima juhtumites konkreetseid olukordi, mis probleemideni viivad ning mõtlema juhtumi lahendamisel pere käitumismustrite muutmise võimalustest, mitte pelgalt toetavatele teenustele suunamisest. Teiselt poolt toetavad neil lähenemistel tuginevad tööriistad ja võtted lastekaitsetöötaja suhtlust pere ja

lapsega, pakkudes konkreetset struktuuri pere kaasamiseks ning vanemate passiivse abisaaja rollist aktiivse lahenduste otsija ja oma käitumise kontrollija positsiooni viimiseks.

Lastekaitsetöö mudeleid ja sekkumisi võrdlev California Evidence-Based Clearinghouse (lühendatult CEBC) hindab „Lahenduskeskne juhtumitöö“ mudeli tõenduspõhisust viiepalliskaalal hindegaga 3. See tähendab, et mudeli tõenduspõhisus on „lootustandev“, kuid mitte veel tõendatud. Hinde 3 saamine eeldab, et mudeli kohta on avaldatud vähemalt üks artikkel retsenseeritud teadusajakirjas, mis kasutab mingit sorti kontrollrühma ning demonstreerib mudelit kasutavas rühmas muutust tulemusnäitajates. ([CEBC](#))

„Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudelit on käsitletud 3 pool-eksperimentaalses uuringus, mis hindasid mudeli mõju lapse ohutuse, muutuse jäävuse (ingl *permanency*) ja lapse/pere heaolu näitajatele juhtumikorralduse dokumentatsiooni alusel. Esimene uuring (Antle jt 2008) hindas mõju sõltuvalt mudeli väljaõppe ja rakendamise tasemest lastekaitseasutustes, samuti mudeli mõju kõrge riskitasemega juhtumitele (sh korduvalt lastekaitseasutustesse sattunud pered). Teine uuring (Antle jt 2009) uuris mudeli mõju väärkohtlemise kordumise ennetamisele. Kolmas uuring (Antle jt 2012) analüüsis 4500 juhtumit mudeli rakendustäpsust ja mudeli rakendamise mõju lähtuvalt Kentucky osariigi turvalisuse, heaolu ja peresse jäämise standarditest.

Kahes esimeses uuringus esines „Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudelit rakendatavates lastekaitseasutustes väärkohtlemise kordumist vähem kui mudelit mittekasutatavates asutustes. Kolmanda uuringu kohaselt parandas mudeli rakendustäpsus osariigi lastekaitsetöö standardite saavutamist lastekaitseasutustes (Antle jt 2012). Nii vähendas mudeli rakendamine nelja aasta jooksul peredest eemaldatud laste arvu (30%), lastekaitsetöötajad võtsid sagedamini kaebuse esitanud võrgustikuliikmetega ise ühendust ning pereliikmed saavutasid rohkem juhtumikorralduses seatud eesmärgid, sh need pered, kes on sattunud lastekaitseasutuste tähelepanu alla korduvalt, samuti komorbiidsuse probleemidega pered (Antle jt 2012).

Uuringute nõrkuseks on uuritavate lastekaitseasutuste vähene varieeruvus. Kõik uuringud on läbi viidud Kentucky osariigis, peamiselt juhtumitöö menetlusdokumentide auditi ja lastekaitseasutuse eri tasandi töötajate küsitluste põhjal. Kõige hiljutisemad teadusajakirjades avaldatud mudeli uuringud (Antle jt 2012; van Zyl 2014) tuginevad juhtumitele aastatest 2004-2008 ja tänaseks on need andmed 15-20 aastat vanad. Kuivõrd Kentucky oli esimene osariik, kus mudelit rakendati, kuulusid uuringute meeskonda ka mudeli väljatöötajad ning uuringute eesmärgiks oli ka rakendustäpsuse ja erinevate koolitusviiside tõhususe võrdlemine.

3.2.2. Mudeli rakendamise valdkonnad ja sihtrühmade ülesus

USAs rakendatakse „Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudelit lastekaitse juhtumikorralduses, aga ka ennetustöös ja asendushoolduse toetamise kontekstis ([CEBC](#)). Eesti lastekaitsetöö sihtrühmadest on mudel kohandusteta ja/või teiste tööriistadeta sobilik eelkõige kõrge riskiga lastekaitsetöö juhtumites:

- Sõltuvusprobleemid perekonnas

- Väärkohtlemise kogemus
- Hooletusse jätmise kogemus
- Hooldus- ja suhtlusõiguse vaidlus

Samuti tuuakse mudeli tutvustusmaterjalides välja, et see sobib mitme probleemiga perekondade juhtumilahenduseks, kus esineb näiteks komorbiidsusega seotud probleeme (sh sõltuvus- ja vaimse tervise probleemid) ning olukordades, kus peres on mitu erinevate lastekaitsetööd puudutavate probleemidega last (sh erivajadustega lapsed) (Biggar jt).

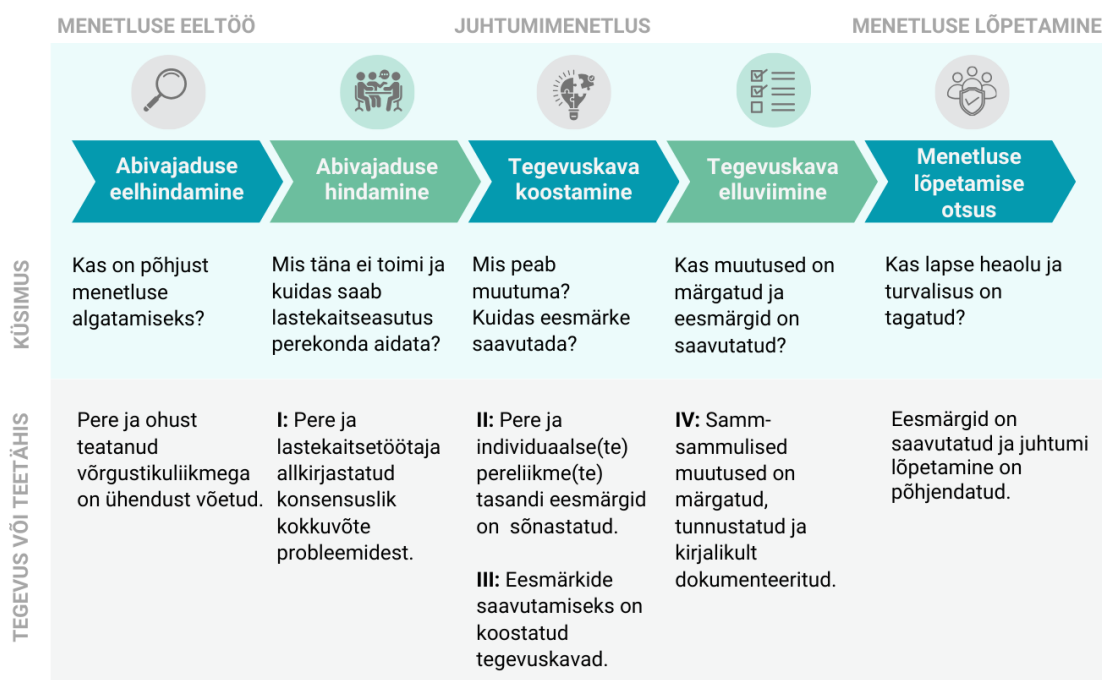
Kuivõrd mudelit on kohaldatud ka ennetustööle ja noorsootööle, saab selle keskset juhtumikorralduse teetähiste põhiste ülesehitust (vt lähemalt [ptk 3.2.3.](#) kasutada ka töös teiste lastekaitse sihtrühmadega, sh puudest tingitud erivajadusega, õpiraskustega, õigusrikkumistaustaga sihtrühmadele, et kaasata perede ja laste kaasamist juhtumilahendusse, andes neile aktiivne roll võimalike lahenduste sõnastamisel ja probleemide lahendamisel.

Mudelit tutvustavad materjalid ei käsitle otseselt mudeli rakendatavust täisealiste juhtumikorraldusele, kuid mudeli haldajate sõnul saab mudelit, eriti selle keskset tegevusplaani tööriista, kasutada ka noorsootöös ning olukordades, kus alaealine noor on jäänud pereta ([„Lahenduskeskse juhtumitöö“ tutvustusvideo](#)). Samuti luuakse juhtumikorralduse raames lapse heaolu ohustavatele pereliikmetele individuaalsed tegevuskavad, mis võivad välja tuua ka lapse heaoluga otseselt mitteseotud probleemid, mille lahendamiseks võib lastekaitsetöötaja suunata inimese sotsiaaltöötaja juurde.

3.2.3. Käsitatud juhtumikorralduse protsessi terviklikkus ja mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad

„Lahenduskeskne juhtumitöö“ on mõeldud kasutamiseks kõikides juhtumikorralduse etappides, alates abivajaduse hindamisest juhtumi lõpetamiseni. Mudelist tulenevat juhtumikorralduse ülesehitust kirjeldab Joonis 4, mis toob välja iga etapi keskse küsimuse ning etapi lõppu tähistava teetähise (ingl *milestone*).

„Lahenduskeskse juhtumitöö“ kesksed küsimused ja teetähised juhtumikorralduses

Joonis 4. „Lahenduskeskse juhtumitöö“ kesksed küsimused ja rooma numbritega tähistatud teetähised juhtumikorralduse protsessis.

Juhtumikorralduse protsessi struktureerivad neli teetähist. Järgnevalt toob analüüs välja „Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudeli infomaterjalidele tuginedes nelja teetähise, mudeli kesksete tööriistade ja nende kasutamist toetavate võtete kirjelduse, mis aitab mõista mudeli rakendamist juhtumikorralduses. Kirjeldus tugineb järgnevatel allikatel: Barrett 2020; [CEBC SBC loogikamudel 2019](#); Biggar jt; van Zyl jt 2014.

I teetähis. Abivajaduse hindamine ja ühtse arusaamani jõudmine

Tööriistad: etteantud formaadiga igapäevaelust mustrite ja erandite leidmise tööleht, probleemide konsensusliku kokkuvõtte tööleht.

Eesmärk: pereliikmete kaasamine, suurte probleemide väiksemateks harutamine, probleemsete käitumusmuustrite ja kõrge riskiga olukordade märkamine, probleemide tunnistamine, lahendustele suunatud hoiaku kujundamine, potentsiaalsete lahenduste märkamine.

Toetavad võtted: küsitlemistehnikaid, mitmepalliskaalal hindamine (ingl *scaling*) ja riskide hindamine.

Etappi lõpetav teetähis: lastekaitsetöötaja ja pereliikmete allkirjastatud konsensuslik peamiste probleemide kokkuvõtte.

Lastekaitsetöötaja kaasab pereliikmed ja lapse, võimalusel ka näiteks hooldusõigusega vanema, et leida konkreetsed igapäevaelulised olukorrad ja mustrid, mis on varasemalt lapse väärtkohtlemise või hooletusse jätmiseni viinud. Lastekaitsetöötaja võib kaasata ka laiemal pereringil ja võrgustikulikmed. Perega rääkimisel kasutab lastekaitsetöötaja nimekirja igapäevaelu olukordadest, mis võivad sõltuvalt juhtumist olla näiteks:

- õhtu- ja hommikurutiin,
- väikelaste eest hoolitsemise koordineerimine pereliikmete vahel,
- haigete või hooldust vajavate pereliikmete eest hoolitsemine,
- laste kooli viimine ja sealt tagasi toomine,
- puhtuse hoidmine ja majapidamistööd,
- pere heaolu ohustavatest sõltuvusest üle saamine,
- vihastamine ja emotsioonide kontrollimine.

Küsimustega soovib lastekaitsetöötaja mõista keeruliste olukordade ajalist kulgu olukordades, mis lõppesid ebasoovitava käitumisega, aga ka olukordades, kus pereliikmed suutsid olukorra eskaleerumist ennetada (näe erandolukorrad). Vestluse käigus saab lastekaitsetöötaja juhtida pereliikmete tähelepanu oskustele, mis aitaksid neil keerulisi olukordi ennetada ja/või lahendada. Edasistes juhtumikorralduse etappides saavad pereliikmed neid oskusi arendada.

II teetähis. Eesmärkide sõnastamine

Tööriistad: perega lapse turvalisuse tagamiseks vajalike muutuste konkreetsel, mõõdetaval kujul sõnastamine nii perele tervikuna (pere eesmärgid) kui ka konkreetsetele pereliikmetele (individuaalsed eesmärgid).

Eesmärk: probleemide, see tähendab kõige sagedamini konfliktideni viivate olukordade, lahendamiseks vajalike muutuste sõnastamine, perekonnaliikmete motiveerimine, perekonna kui partneri kaasamine.

Toetavad võtted: tagasilanguse ennetamise ja kognitiiv-käitumisteraapia strateegiad käitumise muutmiseks.

Etappi lõpetav teetähis: pere ja indiviidi tasandil eesmäärke sõnastavad kirjalikud kokkulepped (täidetud töölehed).

Juhtumikorralduse tegevuskava koostamise etapp on antud mudelis jaotatud kaheks alaetapiks: eesmärkide sõnastamine ja tegevuskavade koostamine. Eesmärkide sõnastamisel tuginetakse eelmises etapis identifitseeritud oskustele ja käitumismustritele, mis on varasemalt aidanud pereliikmetel lapse heaolu ohustavate olukordadega toime tulla. Eesmärgid sõnastatakse mõõdetaval kujul, et hiljem käitumismustrite muutust kirjalikult dokumenteerida.

III teetähis. Konkreetsete tegevuskavade koostamine

Tööriistad: Pere tegevuskava ja individuaalne tegevuskava, nõuannete lehed.

Eesmärk: Eesmärkide saavutamiseks vajalike sammude sõnastamine, konkreetsete käitumispõhiste ülesannete (nõ koduülesannete) andmine perele ja keerulisi olukordi põhjustavatele pereliikmetele. Pereliikme enesekindluse taastamine, näidates, et ta saab oma käitumise ja elu üle kontrolli saavutada.

Toetavad võtted: küsitlemistehnikad, motiveerimine, pere arenguetappide mõistmine.

Etappi lõpetav teetähis: Lapsevanemate, (vanusest sõltuvalt ka lapse) ja lastehoiutöötaja poolt allkirjastatud tegevuskavad.

Tegevuskavad sisaldavad järgnevat:

- Probleemi, st lapse heaolu mõjutava olukorra, lühikirjeldus.
- Ohumärgid, mille järgi eskaleeruda võivad olukorda ära tunda.
- Ülesanded (1) eskaleerumise ära hoidmiseks; (2) olukorra edasise eskaleerimise peatamiseks; (3) olukorrast väljatulemiseks ehk põgenemiseks (teistelt abi palumine, teise ruumi minemine jms). Iga ülesande juures on kirjeldatud viis, kuidas selle tegelikult elus kasutamist ära tunda. Lastekaitsetöötaja võib paluda lapsevanemal pidada päevikut.
- Ohutuse tagavaraplaan ehk mis juhtub tegevuskava mittejärgimise korral.

Tegevuskavad töötab välja lastekaitsetöötaja koostöös perega. Toetav roll on sugulastel, sõpradel, aga ka probleemide lahendamiseks vajalikke teenuseid pakkuvatel võrgustikuliikmetel. Pereliikmetele jagatakse konkreetsete olukordadega ([näiteks kuidas lapse koolist puudumiste arvu vähendada](#)) toime tulemiseks eraldi nõuannete lehed.

Lastekaitsetöötaja arutab tegevuskavasid ja pere edusamme või tagasilööke regulaarsetel kohtumistel perega. Pere tegevuskavasid võib olla mitu, millest üks sõnastab kriitilise tähtsusega eesmärgid, teine teisejärgulised probleemid, mille lahendamine võib eeldada pikemate järjekordadega tugiteenuseid. Pereliikme individuaalne tegevuskava toob välja tema isiklikud probleemid ja käitumismustrid, mis muudavad lapse eest hoolitsemise tema jaoks raskeks ning viisid, kuidas pereliige saab raskustega toime tulemist (nt emotsioonide kontrollimist, sõltuvusprobleemide haldamist jms) õppida.

IV teetähis. Muutuste märkamine ja tunnustamine. Eesmärkide saavutamine. Tegevuskava elluviimine ja menetluse lõpetamine

Tööriistad: Muutuste märkamine ja tunnustamine, püsivate harjumuste kujundamine.

Eesmärk: lastekaitsetöötaja ja võrgustikuliikmed toetavad perekonda tegevuskava elluviimisel, aidates neil märgata ka väikesi edusamme. Käitumuslike muutuste kirjalikult dokumenteerimine, et lastekaitsega seotud võrgustikuliikmed, kohtud, aga ka juhtumikorralduse kvaliteedi seirajad saaksid hinnata juhtumi lahendamise edukust ja menetluse lõpetamise põhjendatust.

Toetavad võtted: küsitlustehnikad, riskide hindamine, käitumuslike muutuste märkamine ja tunnustamine, edulugude kogumine, harjumuste kinnistamine.

Etappi lõpetav teetähis: Olulisemad eesmärgid on saavutatud ja menetlusedokumentid võimaldavad veenduda, et vajalikud võrgustikuliikmed ja tuge pakkuvad asutused on kaasatud, lapse ohutuse tagamiseks vajalikud muutused on toimunud ja lapsel on peres turvaline.

Lapse heaolu ja turvalisuse tagamine on standard, mille põhjal lastekaitsetöötaja juhtumi lõpetamist hindab. Mudel annab ka juhised, mida teha pere pikaajalise heaolu jaoks oluliste probleemidega, mis ei ole seotud lapse turvalisusega, näiteks lapsevanema probleemid, mis ei ohusta otseselt lapse heaolu. Samuti võimaldab muutuste dokumenteerimise raamistik juhtumikorralduse tulemuslikkuse analüüsimisel tuua välja toimivad ja mittetoimivad lähenemised (vt lähemalt nt van Zyl jt 2014).

3.2.4. Mudeli rakendamise õppevõimalused ja –viisid

USA-põhine „Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudeli omanik organiseerib koolitusi nii Ameerika Ühendriikides kui rahvusvaheliselt. Mudeli rakendamisel on juhendiks raamat „Solution-based Casework. An Introduction to Clinical and Case Management Skills in Casework Practice,“ mille autoriteks on Christensen, Todahl ja Barrett.

Raamat toetab koolitusi, käsitledes juhtumikorralduse etappe ja erinevaid võtteid, mida mudeli rakendamisel kasutada. Raamatu viimane peatükk käsitleb ka seda, kuidas toetada lastekaitseasutuse töötajaid mudeli rakendamisel, et nad selle omaks võtaks ja muutusega harjuks.

Esimese sammuna komplekteeritakse mudeli rakendamiseks lastekaitseüsteemis rakendusmeeskond. Koolituste formaat (kohapeal või veebipõhiselt) sõltub mudelit rakendava asutuse suurusest ja geograafilisest kaugusest ametlikest, USAs asuvatest koolitajatest. Kui mudelit soovitakse rakendada ulatuslikumalt, omavalitsuse või riigi tasandil, siis koolitavad ametlikud koolitajad välja asutusesisesed koolitajad. (Cagle jt 2016)

Tabel 6. „Lahenduskeskne juhtumitöö“ mudeli asutuses rakendamise veebipõhine standardformaad. Allikas: CEBC.

Sihtrühm	Tegevus
Rakendusühm	Konsultatsioonid mudeli haldajaga asutuste vajaduste ja valmisoleku (sh sise-eeskirjad, juhtumikorralduse dokumenteerimise praktika ja IT süsteemid), kohandamise ja koolituste kohta
Kõik lastekaitsetöötajad ja nende juhid	Põhikoolitus. 5 nädalat 1-1,5h iseseisvat õpet (kokku kuni 7,5h) + iganädalane 1,5h veebiseminar.
Asutuse juhid	Lastekaitsetöötajate juhendamine ja juhtumikorralduse seire. Täiendav 5 nädalat 1-1,5h iseseisvat õpet + iganädalane 1,5h veebiseminar

Asutuste juhid	Üleminekufaasis (esimesed kuud) jooksvad konsultatsioonid mudeli kasutamisest konkreetsetes juhtumites
Rakendusmeeskond	Jooksev konsultatsioon rakendamise ja vajalike kohanduste kohta. Videokõned ja mudeli haldaja esindajate külastused. Alguses kord nädalas, hiljem kord kuus, siis kord kvartalis
Uued töötajad	Veebipõhine asutuses välja töötatud koolitus

Mudeli veebilehel ei täpsustata rakendamise ajaraami, kuid Washingtoni osariigil kulub koolitust piloteerivate lastekaitseasutuse juhtide ja lastekaitsetöötajate koolitamiseks, mudeli ja asutusesiseste süsteemide kohaldamiseks umbes 2 aastat. Kõigi osariigi 4000 lastekaitsetöötaja koolitamine võttis veel peaaegu 2 aastat. ([National CW Workforce Institute](#); Pipkin jt 2013)

Sarnaselt mudeli juhtumikorraldusele eristatakse ka mudeli rakendamise etappe teetähistega. Väga oluliseks peetakse mudelit õppivate lastekaitsetöötajate järjepidevat motiveerimist, mudeli samm-sammulist, alguses 1–2 juhtumise kasutamist ning juhtide poolset töötajate tunnustamist (Cagle jt 2016; [SBC loogikamudel 2019](#))

3.2.5. Mudeli rakendamise seire, tõhususe hindamine ja järjepidev mudeli parendamine

Mudeli rakendamise seiramiseks töötas mudeli omanik välja mudeli rakendamise kvaliteedikontrolli tööriista Järjepidev kvaliteedi tõstmise tööriist (ingl *Continuous Quality Improvement Tool*). See on veebipõhine menetluskontrolli auditeerimise vahend, mille lihtsustatud variandis hinnatakse juhtumimenetlust mudeli rakendamist Likerti 1-10 palli skaalal. Näiteks on üks hindamisküsimus järgmine: „Kas juhtumimenetluse tegevuskava lähtub abivajaduse hindamise etapis sõnastatud perekonnaliikmete kaitsmiseks ja lapse väärkohtlemise vältimiseks lahendamist vajavatest probleemidest?“. (van Zyl 2014; Antle jt 2012)

Mudelit rakendavas organisatsioonis mõõdetakse mudeli rakendustäpsust lastekaitsetöötaja ja asutuse tasemel. Selleks on mudeli haldajad välja töötanud lastekaitsetöötaja enesehinnangu ankeedi, töötaja vaatluse juhendi, samuti võib mudeli haldaja paluda kohtumistest audio- või videosalvestusi. Mudeli rakendamise tulemuslikkuse mõõtmine toimub ainult mudelit rakendava lastekaitseasutuse soovil ja see eeldab antud asutuse tingimustele vastavate näitajate väljatöötamist. ([CEBC](#))

„Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudeli järjepidev parendamise süsteem on raske hinnata, sest mudeli kodulehel olevad materjalid ja mudeli rakendamist käsitlevad teadusartiklid on tänaseks võrdlemisi vanad, pärinedes tihti 2010. aastate algusest. Mudelit kasutavad peamiselt USA osariigid, kes on kohandanud mudeli nende osariigi seadustele ja praktikatele vastavaks ning jagavad oma kogemusi mudelit rakendavate asutuste võrgustikus. ([CEBC](#))

Varasemalt kasutas „Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudelit ka Lõuna-Austraalia osariigi lastekaitseüsteem. Lastekaitsetöötajate juhtumikorralduse alase otsustusprotsessi toetamiseks kombineerisid austraallased „Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudeli „Struktureeritud otsuste tegemise“ (ingl *Structured Decision Making*) juhtumikorralduse mudeliga (Finan jt 2018). 2019. aastal otsustas Lõuna-Austraalia osariigi valitsus lastekaitseüsteemi vajaduste analüüsi tulemusel, et kuigi „Lahenduskeskne juhtumitöö“ mudel vastab lastekaitsetöö parimatele praktikatele, ei vasta see mudel osariigi lastekaitseüsteemi seadusandlikele ja kultuurilistele vajadustele. Uue, osariigi vajadustele vastava mudeli väljatöötamist kajastavas ametlikus teadandes toodi „Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudelist loobumise põhjustena välja muutunud ootused töötajate juhendamisele, väljaõppele ja tööalasele arengule, samuti traumateadliku lähenemise ja kultuuriliste erinevuste tundlikkuse praktikate integreerimise vajadused. ([Lõuna-Austraalia osariigi valitsus 2019](#); Finan jt 2018)

3.2.6. Mudeli kasutamine juhtumikorralduse mudelina teistes riikides. Viimasel 5 aastal läbi viidud mudeli mõju või tulemuslikkuse hindamised.

„Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudelit rakendatakse vähemalt seitsmes USA osariigis. Mõnes neist, näiteks Washingtoni ja Kentucky osariigis, kasutatakse seda kõigis osariigi lastekaitseasutustes. Teistes, näiteks Kansase ja New Yorgi osariikides, on kasutusel vaid teatud lastekaitseasutustes. ([Solution Based Casework](#))

Analüüsi autoritele teadaolevalt ei kasutata „Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudelit täna üheski Euroopa lastekaitseüsteemis omavalitsuse või riigi tasandil. Samuti ei andnud teadusartiklite andmebaaside otsing vasteid mudeli mõju või tulemuslikkuse hindamistele, mis oleksid avaldatud viimase viie aasta jooksul. Kõige hiljutisem mudeli mõju uuring avaldati 2014. aastal, kuid see tugineb 2004.-2008. aasta juhtumimenetluse auditi andmetele (van Zyl jt 2014).

3.3. Hinnangud rahvusvaheliste mudelite tugevustele, nõrkustele ja sobivusele Eestis rakendamiseks

Mõlemad käsitletud välisriikide juhtumikorralduse mudelid on mõeldud [juhtumikorralduse lapse- ja perekesksuse toetamiseks](#), kaasates nii last kui vanemaid probleemide, võimalike lahenduste ja selleks vajalike sammude sõnastamisse. Mõlemas mudelis toetab seda lahenduskeskse lühiteraapia (ingl *Solution Focused Brief Therapy*) võtete kasutamine küsimuste esitamiseks ja vestluse juhtimiseks.

Kui „Lahenduskeskne juhtumitöö“ tõenduspõhisus on veidi suurem kui „Turvalisuse märkidel“, siis lapsevanemate, laste ja lastekaitsetöötajate kogemuse hindamiseks on „Turvalisuse märkide“ kohta tehtud rohkem uuringuid.

Uuringute järgi tunnevad lapsevanemad, et „Turvalisuse märkide“ mudelit kasutavad lastekaitsetöötajad austavad ja mõistavad nende muresid ning kommunikeerivad neile selgelt, mis neile lapse ohutusega seoses muret valmistab. Samuti veedavad töötajad nende hinnangul lastega rohkem aega. (Sheehan jt 2018). „Turvalisuse märkide“ mudelit

võib „Lahenduskeskne juhtumitöö“ igapäevaelu rutiinide lähenemine hajutada tähelepanu lapse turvalisust mõjutavate aspektidelt, tuues kaasa tegevuskavade paljususe, mille jälgimine muutub lastekaitsetöötaja jaoks koormavaks. Sellised juhtumid eeldavad kindlasti efektiivset võrgustikuliikmete ja asutuste juhtide poolset toetust, et lastekaitsetöötaja oskaks riske hinnata ning suunata pereliikmeid sotsiaaltöötajate või teiste tugiteenuste pakkujate juurde. Abivajaduse hindamise etapi ja sellest tuleneva otsustusprotsessi toetamiseks kombineerisid austraallased „Lahenduskeskse juhtumitöö“ mudeli „Struktureeritud otsuste tegemise“ (ingl *Structured Decision Making*) juhtumikorralduse mudeliga (Finan jt 2018).

Mõlema mudeli rakendamisel rõhutatakse lastekaitseasutuste juhtide kaasamise ja väljaõpetamise olulisust, et nad oskaksid lastekaitsetöötajaid juhtumikorralduses toetada. Inglismaal põhjendasid „Turvalisuse märkide“ mudelile üle läinud haldusüksused oma valikut lastekaitsetöö praktikate ühtlustamise, pere kaasamise, olemasolevate süsteemide lihtsustamise, riskide analüüsi ja haldamise protsessi struktureerimise ning lastekaitsetöötajate motiveerimise ja koolitamise argumentidega (White jt 2022). Sarnaseid põhjuseid on välja toonud ka „Lahenduskeskne juhtumitöö“ mudelit kasutavad Washingtoni ja Georgia osariigi lastekaitse süsteemide esindajad (Pipkin jt 2013; Cagle jt).

Mõlemad mudelid eeldavad lastekaitseorganisatsioonide sise-eeskirjade, juhendite, IT-süsteemide, lastekaitsetöötajate töö järelevalve, menetlusedokumentide auditi jms süsteemide kohaldamist mudeli vajadustele vastavaks. Nii põhjendatakse mudeli rakendamisel tekkinud probleeme eelkõige just sellega, et mudelile üleminekul ei ühildunud organisatsiooni süsteemid ja tegelik tööpraktika piisavalt mudeli vajadustega (vt nt Munro ja Turnell 2020; van Zyl jt 2014; Pipkin jt 2013).

Samas on tõenäoline, et kumbki mudel ei saa vastata lastekaitse süsteemi kõigile vajadustele, kuivõrd lastekaitse süsteemid on sageli kombineerinud mudeleid teiste lähenemistega. Georgia osariik täiendas „Lahenduskeskne juhtumitöö“ raamistiku trauma ja riskide hindamise põhiste lähenemistega (Cagle jt 2016). Inglismaal on „Turvalisuse märkide“ lähenemist kombineeritud traumateadliku lähenemise (ingl *Trauma Informed Practice*) ja taastava õiguse (ingl *Restorative Practice*) tööriistadega (([Suffolk County Council](#))) jne.

Samas võib mudelite selline paindlikkus raskendada ka lastekaitsetöö seiret ja mudelite tulemuslikkuse hindamist. Veel 2018. aastal tõdes „Turvalisuse märkide“ tõenduspõhisust süstemaatiliselt analüüsinud uurimisrühm, et mudelil ei ole selgelt sõnastatud kriteeriume, mille põhjal hinnata, milline näeb välja hea mudeli rakendamine juhtumikorralduses (Sheehan jt 2018). Inglismaa tulemuslikkuse analüüsi põhjal on välja töötatud küll soovituslik mudeli rakendamise kvaliteedi hindamiseks (vt lähemalt Munro ja Turnell 2020), kuid ka see raamistik pigem väldib normatiivsete standarditele tuginemist.

Mõlema mudeli **ühised tugevused** on järgmised:

- + Mudelid struktureerivad suhtlust pere, lapse ja võrgustikuliikmetega, pakkudes konkreetseid võtteid küsimuste esitamiseks ja vestluse juhtimiseks.
- + Mudelitel on tööriistad, mis aitavad osapooltel lapse ohu probleemi sõnastuses ühisele arusaamisele jõuda.

- + Mudelid toetavad lastekaitsetöötajas lahenduste otsimisele ja olemasolevate ressurssidele tuginemise mõtteviisi kujunemist, pakkudes konkreetseid võtteid, mida pereliikmete ja lapse kaasamiseks kasutada.
- + Mudelid toetavad vanemates aktiivse, lahendustele orienteeritud ja ise vastutust võtva mõtteviisi tekkimist.
- + Mudelite rakendamist praktikas, samuti olemasolevaid tõenduspõhisuse uuringuid kajastavad põhjalikud kirjalikud materjalid. „Lahenduskeskne juhtumitöö“ puhul on selleks mudeli [arendajate kirjutatud raamat](#), „Turvalisuse märkidel“ jooksvalt täiendatav [Knowledge Bank](#).

Mõlema mudeli **keskseks ohuks on mudeli sümboolne ja pealiskaudne rakendamine juhtumikorralduses**. Mudelite rakendamise ja tulemuslikkuse uuringutes tuuakse välja, et ajapuuduse ja töökoormuse tõttu võivad lastekaitsetöötajad ka mudelite hindamisvahendeid täita pealiskaudselt, analüüsi ja tõenduspõhisuseta (Gillingham 2018). Näiteks võivad nad pere tugevustena loetleda hinnangulisi väiteid („ema armastab oma lapsi“, „isa käib kaks korda nädalas kodus lastel külas“), aga need ei ole kuidagi probleemi lahenduse ehk juhtumi tegevuskava aluseks. Nii on perel küll näiliselt palju tugevusi, kuid need tegelikult ei aita juhtumi lahendamiseks ja lapse turvalisuse tagamisele kaasa. (Baginsky 2023)

Mõlemad mudelid tuginevad lahendustekesksele lühiteraapiale, mis eeldab tulemuste saavutamiseks korduvaid kohtumisi. (Finant jt 2018) Suure töötajate voolavuse ja töökoormusega lastekaitstesüsteemides võib mudelite tööriistade rohkus tekitada töötajates frustratsiooni ja nn rajasõltuvust, kus näiteks pere ja võrgustikuliikmete kohtumiste kokkuvõtted surutakse kunstlikult „Turvalisuse märkide“ kolme küsimuse formaati. Väga suure voolavusega organisatsioonides võib pere kaasamine hoopis lõhkuda nende usaldust lastekaitseteenuse suhtes, näiteks kui ühe juhtumi lahendamise ajal vahetub lastekaitsetöötaja mitmel korral. (Baginsky jt 2023)

Kummagi mudeli rakendamise kohta pole tehtud kulutõhususe analüüsi (CEBC; Sheehan jt 2018).

„Turvalisuse märkide“ mudelit eristavad järgmised tugevused:

- + Mudelil on selge tööriist probleemide sõnastamiseks, nende olulisuse järjestamiseks ning riskide suuruse hindamiseks.
- + Mudeli materjalid rõhutavad lastekaitsetöötaja objektiivse, osapoolte kaasamisel kriitilist mõtlemist rakendava hoiaku tähtsust.
- + Mudelit kasutatakse väga erinevates lastekaitstesüsteemides, sh Eestile mõnevõrra sarnase lastekaitstesüsteemiga Euroopa riikides.
- + Mudelil on Euroopas rakendamiseks vajalikud konsultandid ja koolitajad.
- + Mudeli rakendamise ja tulemuslikkuse kohta on olemas ajakohased, viimase viie aasta jooksul avaldatud uuringud.
- + Mudel on kohaldatav täiskasvanute juhtumikorraldusele.

„Lahenduskeskne juhtumitöö“ mudelit eristavad järgmised tugevused:

- + Mudel annab konkreetsed suunised, kuidas probleeme väiksemateks harutada, seades juhtumikorralduse keskmesse pere igapäevaelu rutiini.
- + Mudel annab konkreetsed suunised juhtumilahenduse eesmärkide sõnastamiseks ja tegevuskava täitmise mõõtmiseks.
- + Mudel toetab lastekaitsetöötajat vanemate motiveerimisel, tuues konkreetsed näited selle tegemise võimalustest.
- + Kuigi mudeli tulemuslikkuse uuringud on tänaseks mõnevõrra aegunud, tuvastasid need statistiliselt olulised erinevused mudelit kasutavate ja mittekasutavate lastekaitseasutuste juhtumikorralduse statistikas.
- + Mudelit saab kasutada noorsootöös.

Üldise sobivushinnangu andmine Eestis rakendamiseks, sh rakendamise paindlikkus ja kohaliku konteksti arvestamine ning sobivus Eestis juba kasutusel olevate hindamisvahendite ja juhtumikorralduse meetodite kontekstis on järgneva analüüsietapi eesmärk.

3.4. Põhjalikumalt analüüsitava välismaise mudeli valimine

Uuringu III etapp hindab ühte käsitletud rahvusvahelist lastekaitse juhtumikorralduse mudelit lähemalt Eestis üleriigiliselt rakendamise võimaluste, riskide ja kulude aspektidest. Selleks, et kahe varasemalt käsitletud mudeli seast välja valida üks, sõnastas uurimisrühm koostöös Tellijaga järgmised 10 kriteeriumi lähemalt vaadeldavale mudelile ja selle koolitustele:

1. **Mudel sisaldab samm-sammulisi tööriistu ja meetodeid laste ja perede sisuliseks ja võimestavaks kaasamiseks.** Kriteerium tuleneb Lastekaitseseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuses kirjeldatud probleemist, et laste ja perede lastekaitsejuhtumite lahendamisse kaasamine on ebapiisav ning juhtumikorralduses on puudu sisulist tööd abistavatest vahenditest (Lastekaitseseaduse... 2023).
2. **Mudel sisaldab samm-sammulisi tööriistu ja meetodeid lastekaitsetöötajate väärtussüsteemide ja tööpraktikate ühtlustamiseks,** kuivõrd lastekaitse juhtumikorralduse praegune töökorraldus ei taga lapse abivajaduse süsteemset hindamist ja abistamist (Lastekaitseseaduse... 2023).
3. **Mudel sisaldab samm-sammulisi tööriistu ja meetodeid võrgustikutöö struktureerimiseks ja töö ühtlustamiseks,** kuivõrd ebapiisava valdkondadeülese koostöö tõttu märgatakse lapse abivajadust ja pakutakse abi liiga hilja. Samuti on Eesti lastekaitse koostööpartnerid varasemates uuringutes välja toonud kommunikatsiooniprobleemid, näiteks ei selgu lastekaitsetöötajate päringutest alati küsitava info seotus lastekaitsejuhtumiga. (Lastekaitseseaduse... 2023) Ka käesoleva uuringu intervjuudes osalejad ütlesid, et lastekaitsetöötajad kaasavad koostööliikmeid eelkõige juhtumi kohta info kogumise, oluliselt vähem aga juhtumi lahendamise etappidesse.
4. **Mudel sisaldab tulemuslikkuse / rakendamise tõhususe mõõtmise tööriistu juhtimistasandile.** Eestis täna kasutusel olevate mudelite ja tööriistade tulemuslikkust enamasti lastekaitseasutustes ei mõõdeta ning sotsiaalvaldkonna juhtidel puudub ülevaade lastekaitse spetsialistide töö eripäradest ning nendega kaasnevatest raskustest (Lastekaitseseaduse... 2023).

5. **Mudeli rakendamise tulemuslikkust on uuritud pooleksperimentaalse kontrollrühmaga uuringus**, kuivõrd mudeli tulemuslikkuse varasem uurimine võimaldab välja tuua mudeli rakendamise tulemuslikkust mõjutavad tegurid ning mudelit teadmuspõhiselt arendada ja ajakohastada.
6. **Mudel sobib kasutamiseks peaaegu kõigi abivajava lapse juhtumites**. Paindlik mudel võimaldab ühtlustada lastekaitsetööd erinevate juhtumite ja omavalitsuste lõikes. Samuti aitab see sõnastada juhtumite ülesed standardid ja tööpraktikad, mille rakendamist saab hiljem seirata.
7. **Mudel on rakendatav (sh kohandatav) ka täisealiste juhtumikorraldusele**, võimaldades nii sujuvamat üleminekut 18-aastasteks saavatele noorte juhtumikorralduses. Samuti toetab see sotsiaalvaldkonnas võrgustikutöö toimimist ning valdkonna töötajaid laiemalt.
8. **Mudelit on rakendatud Eestile sarnase lastekaitse süsteemiga Euroopa riikides**, kuivõrd see lihtsustab mõnevõrra uuele mudelile ülemineku ning kohalikele oludele vastavaks kohandamise protsessi. Ka võimaldab see mudeli rakendusmehaanikal naaberriikide kolleegidega konsulteerida, et nende kogemusest õppida.
9. **Mudelil on konsultandid ja koolitajad Euroopas**, kuivõrd see lihtsustab mudeli rakendamisega seotud näost-näku koolituste korraldamist ning toetab seda, et koolitusi ja rakendamisprotsessi nõustamist viivad läbi inimesed, kes on teadlikud Euroopa lastekaitse süsteemi eripäradest.
10. **Mudel sobitub Eestis juba kasutusel olevate hindamisvahendite ja juhtumikorralduse meetodiga, eriti kõige laialdasemalt kasutusel olevate „Lapse heaolu kolmnurga“ ja „Lapse heaolu hindamise käsiraamatuga“**. Mudeli kohandamine teiste hindamisvahendite ja meetoditega lihtsustab mõnevõrra üleriigilist üleminekut uuele mudelile nii töökorralduslikult kui ka ülemineku protsessi sujuvuse vaatest. Ühelt poolt võib see tõsta lastekaitsetöötajate vastuvõtlikkust uuele mudelile, kuivõrd neilt ei eeldata oma tööpraktika täielikku muutmist, teisalt võimaldab see vajalike IT-süsteemide uuendamisel arvestada ka olemasoleva töökorraldusega. Samuti võimaldab täna kasutusel olevate hindamisvahendite tugevuste kasutamine maandada uue mudeli nõrkusi.

Järgnev Tabel 7 võrdleb „Turvalisuse märkide“ ja „Lahenduskeskne juhtumitöö“ mudeleid nendest 10 kriteeriumist lähtuvalt.

Tabelis võrreldavad välisriigi lastekaitse juhtumikorralduse mudelid sarnanevad üksteisele tööriistade ja meetodite sobivuse, samuti ka lastekaitseasutuste juhtimistasandi kaasamise ja mudeli tulemuslikkuse mõõtmise tööriistade pakkumise poolest. „Turvalisuse märkide“ kasuks räägivad aga mudeli rakendamist toetavad kriteeriumid, kuivõrd mudel on kasutusel mitmetes Euroopa riikides, sh riikides, kus on kasutusel ka „Lapse heaolu kolmnurgale“ ja „Lapse heaolu hindamise käsiraamatule“ sarnased hindamisraamistikud. [Seetõttu käsitleb uuringu III etapp lähemalt just „Turvalisuse märkide“ üleriigilise jätkusuutliku rakendamise võimalusi, riske ja rakendamise edukust toetavaid tegureid.](#)

Tabel 7. Rahvusvaheliste lastekaitse juhtumikorralduse mudelite võrdlus.

Kriteerium	„Turvalisuse märgid“	„Lahenduskeskne juhtumitöö“
1. Tööriistad laste ja perede sisuliseks ja võimestavaks kaasamiseks	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Mudeli kesksed tööriistad (hindamise ja planeerimise raamistik, turvalisuse eesmärgid ja turvalisuse plaan) ja nende rakendamise töölehed struktureerivad kaasamist juhtumimenetluse eri etappides. Kaasamist toetavad ka mudeli teised tööriistad ja meetodid, sh sõnad ja pildid, ühised arutelud vanemate ja/või võrgustikuliikmetega, toetava tugivõrgustiku loomine ning küsitlemistehnikad. (vt ka ptk 3.1.3)</p>	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Mudeli tööriistad ja nende rakendamist toetavad meetodid on üles ehitatud viisil, mis toetab lapse ja pere kaasamist juhtumilahendusse juhtumimenetluse eri etappides. Tegevuskava eesmärgid sõnastatakse koos pereliikmetega ning need põhinevad käitumuslikel muutustel, mida perekond ühiselt ning indiviidi tasandil koostöös ellu viib (vt ka ptk 3.2.3)</p>
2. Tööriistad lastekaitsetöötajate väärtussüsteemide ja tööpraktikate ühtlustamiseks	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Mudeli toimimisloogikas toetavad selle tööriistad ja meetodid lastekaitsetöötajates lahendustele orienteeritud mõtteviisi ning uudishimuliku ja kriitiliselt mõtleva suhtumise kujundamist. Mudeli rakendamise koolitused nii lastekaitse spetsialistidele kui ka nende juhtidele on üles ehitatud nende hoiakute kujundamiseks. (vt ka ptk 3.1.1.)</p>	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Mudeli tööriistad ja meetodid on üles ehitatud viisil, mis toetab kõigis osapooltes lahendustele suunatud hoiaku kujunemist. Mudeli arendajad rõhutavad mudelit õppivate lastekaitsetöötajate järjepideva motiveerimise olulisust ning juhtide poolset tunnustamist (vt lähemalt ptk 3.2.4). Kuivõrd selline tunnustamine eeldab asutusesisest kovichiooni ja/või supervisiooni, toetab see asutuses ühiste väärtussüsteemide ja meetodite rakendamise ühtlustamist</p>

<p>3. Tööriistad võrgustikutöö struktureerimiseks ja töö ühtlustamiseks</p>	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Tugivõrgustiku loomise ning vanemate, laste ja/või võrgustikuliikmetega peetavate ühiste arutelude tööriistade rakendamist toetavad erinevad küsitlemis- ja kuulamistehnikad. Mudeli kasutamise ühtlustamiseks töötavad rakendamisrühma ja mudeli rakendamise konsultandid välja just antud lastekaitseüsteemile sobivad juhendid ning nende kasutamise seire kava, mis võimaldaks märgata kui mõni asutus või lastekaitsetöötaja rakendab mudelit teistest väga erinevalt</p>	<p>✓ <i>Jah, teatud määral.</i></p> <p>Võrgustikuliikmeid kaasatakse eelkõige abivajaduse eelhindamise ja hindamise faasis, toetavas rollis ka tegevuskavade koostamise faasis (vt ka ptk 3.2.3). Võrgustikutööd toetavad ja struktureerivad mudeli raames õpetatavad meetodid, nt küsitlemistehnikaid, mitmepalliskaalal hindamine ja riskide hindamine</p>
<p>4. Tulemuslikkuse / rakendamise tõhususe mõõtmise tööriistad juhtimistasandile</p>	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Mudeli arendajad on välja töötanud soovitusliku tulemuste seire raamistiku (vt lähemalt ptk 3.1.1.). Mudeli rakendamiskava näeb ette nii antud lastekaitseüsteemile kohaldatud hindamisvahendite väljatöötamist kui ka organisatsioonilist joondumist ehk organisatsiooni sise-eeskirjade ja IT-süsteemi mudeli vajadustele kohalduvaks kujundamist ning asutuse juhtide koolitamist (vt lähemalt ptk 3.1.4.)</p>	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Mudeli rakendamise seireks on mudeli omanik välja töötanud rakendamise kvaliteedikontrolli tööriista (vt lähemalt ptk 3.2.5.). Mudeli rakendustäpsust mõõdetakse nii asutuse kui lastekaitsetöötaja tasandil. Mudeli rakendamiskava näeb ette nii antud lastekaitseüsteemile kohaldatud hindamisvahendite väljatöötamist kui ka organisatsioonilist joondumist ehk organisatsiooni sise-eeskirjade ja IT-süsteemi mudeli vajadustele kohalduvaks kujundamist ning asutuse juhtide koolitamist (vt lähemalt ptk 3.2.4.)</p>
<p>5. Rakendamise tulemuslikkust on uuritud</p>	<p><i>Tõenduspõhisust ei ole täna võimalik hinnata.</i></p> <p>Mudeli käsitlesid 4 eri riikide pooleksperimentaalset uuringut, mis ei tuvastanud statistiliselt olulist seost</p>	<p><i>Mudeli tõenduspõhisus on „lootustandev“, kuid mitte veel tõendatud.</i></p>

pooleksperimentaalse kontrollrühmaga uuringus	<p>mudeli rakendamise ja lapse väärkohtlemise kordumise või asendushooldusesse sattumise vahel. Uuringud olid lühiajalised ning uuritavad asutused erinesid märkimisväärselt mudeli rakendustäpsuse poolest. (vt lähemalt ptk 3.1.1.)</p>	<p>Mudelit käsitlesid 3 pool-eksperimentaalsetes uuringut. Kahes esimeses uuringus esines mudelit rakendatavates lastekaitseasutustes väärkohtlemise kordumist vähem kui mudelit mittekasutatavates asutustes. Samas on mudelit uuritud ainult Kentucky osariigis ning viimaste uuringute andmed on 15-20 aastat vanad (vt lähemalt ptk 3.2.1)</p>
6. Sobib kasutamiseks peaaegu kõigi abivajava lapse juhtumites	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Mudel sobib kasutamiseks erinevate lastekaitsetöö sihtrühmadega nii juhtumikorralduseks kui ennetuseks</p>	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Mudel sobib kasutamiseks erinevate lastekaitsetöö sihtrühmadega nii juhtumikorralduseks kui ennetuseks</p>
7. Rakendatav (sh kohandatav) ka täisealiste juhtumikorraldusele	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Eraldi juhtumikorraldusmudelid tööks noorte ja alaealiste õigusrikkujatega, samuti peredele tugiteenuste osutamiseks. Inglismaal on mudelit kohaldatud toimetulekuraskustega täiskasvanutele ning teistele sotsiaaltöö juhtumitele vastavaks (vt ka ptk 3.1.7.)</p>	<p>✓ <i>Jah, teatud juhtumites.</i></p> <p>Mudelit tutvustavad materjalid ei käsitle otseselt mudeli rakendatavust täisealiste juhtumikorraldusele, kuid mudeli litsentsi omanike sõnul saab mudelit kasutada ka noorsootöös ning olukordades, kus alaealine noor on jäänud pereta (vt ka ptk 3.2.2.)</p>
8. Rakendatud Eestile sarnase lastekaitse süsteemiga Euroopa riikides	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Euroopas kasutavad mudelit Rootsi, Taani, Hollandi, Saksamaa, Belgia, Iirimaa ja Inglismaa lastekaitseasutused</p>	<p>X <i>Ei.</i></p> <p>Mudel ei ole hetkel uuringu autoritele teadaolevalt Euroopas kasutusel</p>

<p>9. Mudelil on konsultandid ja koolitajad Euroopas</p>	<p>✓ <i>Jah.</i></p> <p>Mandri-Euroopas on mudeli litsentseeritud koolitajad Rootsis, Belgias, Taanis, Hollandis ja Saksamaal, konsultandid Rootsis, Taanis ja Hollandis</p>	<p>X <i>Ei.</i></p> <p>Mudeli koolitajad ja rakendamise nõustajad asuvad USA-s</p>
<p>10. Sobitub Eestis juba kasutusel olevate hindamisvahendite ja juhtumikorralduse meetodiga</p>	<p>✓ <i>Esialgse analüüsi alusel jah, kuid põhjalikum hinnang eeldab edasist analüüsi</i></p> <p>Teistes riikides on „Turvalisuse märke“ ja Lapse heaolu kolmnurka ning lapse heaolu hindamise käsiraamatut koos kasutatud, näiteks Inglismaal (vt Baginsky jt 2020). Mudelid võiksid üksteist täiendada, kuivõrd „Turvalisuse märkidega“ võrreldes on lapse heaolu kolmnurk põhjalikum lapse abivajaduse hindamise etapis, hõlmates ka lapse arenguvajaduste hindamist. Mõlemad eeldavad pere ja võrgustikuliikmetega suhtlemist, aga kui kolmnurgas tehakse seda eelkõige info kogumise eesmärgil, siis „Turvalisuse märkides“ toimub kaasamine ka juhtumilahenduseks vajalike eesmärkide ja tegevuskava etappides. Sobivuse kasuks räägib ka asjaolu, et hindamise käsiraamatu mudeli Eesti haldaja on mudelisse lisamas mitmeid tööriistu ja meetodeid, mis on „Turvalisuse märkides“ juba kasutusel, näiteks „Kolme maja tööriist“, imeküsimumused ja vanematele suunatud skaleerimisvõtted (vt ka ptk 2.1.)</p>	<p><i>Olemasolevate andmete põhjal raske hinnata</i></p> <p>Mudelit on kombineeritud teiste lastekaitsetöö mudelitega, nt Georgia osariigis trauma ja riskide hindamise põhiste lähenemistega, Lõuna-Austraalias Structured Decision Making mudeliga. Uuringu autoritele teadaolevalt ei ole „Lahenduskeskne juhtumitööd“ kombineeritud Lapse heaolu kolmnurka ning lapse heaolu hindamise käsiraamatule sarnaste lähenemistega</p>

4. „Turvalisuse märgid“ mudeli Eestile kohandatavuse hinnang

Kohandatavuse hinnangu aluseks on eelnev analüüs ning intervjuud mudeli omaniku (Elia International Ltd) esindaja, sotsiaaltöö hariduse ekspertide, lapse heaolu kolmnurga ja lapse heaolu hindamise käsiraamatu haldajaga Eestis, tellija esindajaga ning mudeli kasutajaga Rootsi kohalikust omavalitsusest. Kohandatavuse hinnangust tulenevad soovitud on toodud alapeatükis 4.1.

1. Üldine hinnang Eestisse kohandatavusele – kas mudel on kohandatav tervikuna või on kohandatavad selle osad; millega tuleks kohandamisel arvestada.

Kuivõrd „Turvalisuse märgid“ on terviklik juhtumikorralduse mudel ehk lastekaitsetöötajate igapäevane töövahend kogu lastekaitse juhtumikorralduse protsessis, siis on soovitatav see kohandada Eestile sobivaks tervikuna. Selle kasuks räägib ka asjaolu, et mudeli kasutuselevõttu tervikuna toetavad vastava kokkuleppe korral mudeli omaniku koolitajad ja konsultandid, kel on selleks välja töötatud oma struktuur. „Turvalisuse märkide“ kasutuselevõtt eeldab umbes kuus kuud kestvat ettevalmistusust, kaht aastat aktiivset õppimist ja rakendamist ning ligi kolm aastat kestvat arendamisfaasi (vt ka ptk 3.1.4.). Mudeli omanik leiab, et täielikuks mudeli kasutuselevõtuks organisatsioonis, s.o igapäevases lastekaitse juhtumitöös, kulub minimaalselt viis aastat.

Kuna mudeli rõhuasetus on laste ja peredega suhtlemisel ning laiema pereringi ja võrgustiku kaasamisel juhtumilahendusse, siis eeldab see suuremal või vähemal määral lastekaitsetöö käsituse muutust. Lastekaitsetöötajate hoiakute muutmine, enda rolli ümberhindamine ja uute tööviiside omaksvõtt on ressursimahukas. Selle teevad töötajatele lihtsamaks väikesed sammud ja pidev tugi uue mudeli põhimõtete ja kasutuskogemuse lahtimõtestamisel. Mudeli omaniku väljapakutud ja toetatud kasutuselevõtu protsess, sh kohalike koolitajate väljaõpetamine, võiks tagada mudeli eduka tervikliku kasutuselevõtu ja soovitud muutused ühtlasema ja lapse- ja perekesksema lastekaitsetöö suunas.

2. Kuivõrd lapse- ja perekeskne mudel on ning kuidas vastab mudeli lapse- ja perekesksus Eesti vajadustele.

Raskusi pere ja lapse kaasamisel kinnitasid analüüsi I etapis korraldatud veebiküsitlus ja fookusgruupiintervjuud kohalike omavalitsuste esindajatega ning tõi esile ka lastekaitse seaduse muutmise väljatöötamiskavatsus. Lastekaitse spetsialistidel ei õnnestu sageli saada peredega positiivset kontakti – lisaks perede pelglikule hoiakule lastekaitse suhtes²⁵ võib põhjus ilmselt peituda ka heade meetodite ja nende kasutamise vilumuse puudumises või ebapiisavuses. „Turvalisuse märgid“ annab üksikasjalikud juhised perega suhtlemiseks, põhjalikud abivahendid kontakti loomiseks ja tööks perega, ning koolitusprotsess tagab nende järjepideva ja tulemusliku kasutamise.

„Turvalisuse märgid“ sisaldab meetodeid, kuidas peresid (sh laiendatud koosseisus) ja spetsialistide võrgustikku paremini kaasata. Mudeli tööriistad (näiteks juhised, kuidas perega

---

²⁵ Perede hoiakute ja lastekaitse maine muret on samuti avatud Civitta (2022) aruandes.

kohtumisi korraldada, ja konkreetsed küsimused, mida pereliikmetelt küsida) aitavad lastekaitsetöötajatel peredega mured, aga ka ressursid ja pereliikmete võimekuse detailsemalt läbi arutada. Need suunavad spetsialisti iseenda hinnanguid ja asjatundlikku suhtumist tagaplaanile asetama, et kuulata perekonnaliikmeid, loomaks austav ja usaldav suhe perega. Mudeli koolituse raames õpetatakse küsima selliseid küsimusi, mis paneb pereliikmed kaasa mõtlema ning põhjalikult vastama.

Ühelt poolt võib tunduda, et selline pehmem, osavõtlik ja jõustav lähenemine on aeglasem, kuivõrd üks mudeli eesmärke ongi pikendada aega, mille lastekaitsetöötajad veedavad laste ja peredega suheldes. Teisalt võiks selline meetod viia pere parema iseseisva toimetulekuni ning vähendada tõenäosust, et pere satub uuesti lastekaitsetöö vaatevälja ning lapsed asendushooldusele.

3. Hinnang, kuidas toetab mudel selle rakendajaid juhtumikorralduse protsessis, otsuste tegemises ja supervisioonis – millisel määral ja millistes küsimustes mudel enim tuge pakub ning kui lihtne või keerukas oleks neid elemente rakendada ka Eestis.

Kesksel kohal „Turvalisuse märkide“ juhtumikorralduse protsessis ja tööriistade rakendamisel on erinevad võtted, nagu küsitlemis- ja suhtlustehnikad. Mudel toetab lastekaitsetöötajaid abivajaduse hindamisel pere ja lastekaitsega seotud võrgustikuga kohtumistel – annab ette kohtumiste struktuuri, küsimused ja küsimise viisi abivajaduse kohta detailsema info teada saamiseks. Samuti aitab mudel analüüsida abivajaduse aspekte ja murekohti, kasutades kaardistamiseks „Hindamise ja planeerimise raamistikku“ ning väikelastega „Kolme maja“ või „Haldja/võluri“ tööriistu.

Mudelis sisalduvad tööriistad nii vanematele teiste, sh laste seisukohtade mõistetavalt edasiandmiseks („Kolme maja tööriist“) kui ka lastele toimuva selgitamiseks („Sõnade ja piltide tööriist“). Mudeli meetodika suunab kohtumistel lapse, pere ja võrgustikuliikmetega sõnastama lapse turvalisuse eesmärke ja lapse ohutuse plaani ning kaasama laiemat pereringi lapse ohutuse tagamise. See tähendab, et otsused tehakse koos ja need põhinevad perega koostöös formuleeritud eesmärkidel ning pereliikmete tugevustel ja ressurssidel. Juhtumiplaani elluviimisel liigutakse perega nende võimekusele ja tugevustele vastavate sammude kaupa, alustades väiksematest.

Nimetatud tööriistade ja meetodite rakendamine võib osutuda keeruliseks, kui on vastupanu uutmoodi töövõtetele – ja vastupanu on paratamatu osa sellest protsessist. Sellega tuleb kindlasti juba eos arvestada ja mõelda viisidele, kuidas iga töötajat saaks protsessis toetada (mudeli omaniku rakendustugi ja kohalike koolitajate väljaõpetamine) ning kuidas uus mudel olemasolevasse lastekaitseüsteemi sobitub. Mudeli põhimõtted ja meetodid annavad lastekaitse spetsialistile lisavahendid oma töö tegemiseks ehk võiksid lihtsustada mitmeid tööülesandeid, nagu koostöö peredega, erinevas vanuses laste ärakuulamine ja neile olukorra selgitamine, vanemate ja laiema perevõrgustiku ärakuulamine, nende võimekuse väljaselgitamine ning kaasamine otsustesse ja vastutuse võtmise jõustamine eneserefleksiooni ja teiste vaatenurkade nägemise abil. Mudeli tööriistad aitavad lastekaitsetöötajatel rakendada paremini lapse heaolu kolmnurka, sest annavad suunised, kuidas perede ja lastega suhelda ning küsida abivajadust hinnates üksikasjalikuma info kättesaamiseks õigeid küsimusi.

4. Hinnang, kuidas mudel toetab selle rakendajaid, sh lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust – millised mudeli osad ja milliste tingimuste täitmisel oleks rakendatavad ka Eestis; mil määral lastekaitse organisatsioonilist ülesehitust ja juhtimistasandite kaasatust toetatakse.

Mudeli kasutuselevõtul peab mudeli omanik eriti oluliseks organisatsiooni sees pidevat õppimist soodustava struktuuri loomist. Näiteks Rootsis määrati omavalitsuses viie lastekaitse meeskonna (kokku 70 inimese) toetamiseks mudeli rakendamisel üks seal varem lastekaitsetööd teinud inimene. Et saavutada uue mudeli kasutuselevõtul ja edaspidisel kasutamisel järjepidevus, pidades muuhulgas silmas lastekaitse valdkonna suurt tööjõu voolavust, on vajalik ka juhtide tugev toetus. Seepärast alustatakse mudeli kasutuselevõttu juhtimistasanditest umbes pool aastat kestvas rakenduseelses etapis. Selle jooksul kohtuvad mudeli konsultandid lastekaitse valdkonna juhtidega regulaarselt, muuhulgas selleks, et leida viisid, kuidas töötajad tunneksid end piisavalt toetatuna, et uue mudeliga kaasnevate muutustega kaasa minna. Samuti osalevad juhid järgmises etapis koos lastekaitsetöötajatega mudeli koolitustel. See tagab juhtide parema arusaama lastekaitsetööst, kui neil seda ametist tulenevalt pole, ning seeläbi suurema toetuse mudelile ja lastekaitsetöötajatele nende töös.

Eestis tuleks iga omavalitsuse puhul otsustada, millise tasandi juhte on vajalik rakenduseelses etapis kaasata. Tavaliselt kaasatakse kõik juhtimistasandid, alates kõrgeimast. Kohalikes omavalitsustes oleksid need vallavanem/linnapea, abivallavanem/abilinnapea, sotsiaalvaldkonna juht ja/või lastekaitse valdkonna juht (ametikohta nimetused võivad varieeruda). Küsimus on, kas juhte poliitilistelt ametikohtadelt on otstarbekas kaasata – juhtimistasandite toetuse tagamiseks võiks seda kaaluda just väiksemates omavalitsustes, kus puuduvad eraldi osakonna või valdkonna juhid. Lisaks aitavad Sotsiaalministeeriumi otsus mudeli ulatuslikuks kasutuselevõtuks ning rakendustugi kindlustada protsessi järjepidevuse omavalitsustes.

5. Hinnang sellele, kui asjakohased on mudelis sisalduvad hindamisvahendid, standardid ja muud tööriistad Eesti süsteemi silmas pidades ning kuivõrd lihtne oleks neid tervikuna või üksikute elementidena Eesti süsteemi üle võtta.

Mudelit on võimalik ühildada edukalt Eestis kasutusel olevate juhtumikorralduse mudelitega. Hindasime juhtumikorralduslikust vaatenurgast eeskätt „Turvalisuse märkide“ ühildatavust lapse heaolu kolmnurga ja lapse heaolu hindamise käsiraamatuga, sest need on nii küsitluse kui ka intervjuude põhjal omavalitsustes laialdaselt kasutusel. Sobivust kinnitab muuhulgas asjaolu, et kolmnurgale ja käsiraamatule juba lisada plaanitud tööriistadest sisalduvad „Kolme maja tööriist“, imeküsimused ja skaalaküsimused ka „Turvalisuse märkides“.

Rootsis on kolmnurk ja käsiraamat lastekaiste juhtumikorralduses kõigis KOVides kohustuslikud ning aruandlus riiklikus IT-süsteemis põhineb kolmnurgal. Sellegipoolest on mitmed omavalitsused otsustanud viimase 10–15 aasta jooksul kolmnurgale lisaks kasutusele võtta ka „Turvalisuse märkide“ mudeli. Viimase kasutuselevõtmise kogemust jaganud sotsiaaltöötaja hinnangul on kolmnurk alus või raamistik, mis annab juhised, mida tuleb teha. „Turvalisuse märgid“ aga täiendab seda, andes viisi, kuidas midagi teha – mudeli tööriistad ning kohtumiste korraldamise ja küsimuste küsimise meetodid aitavad saada

lastelt, peredelt ja võrgustikelt vajaliku ja täpsema informatsiooni. Seeläbi aitab „Turvalisuse märgid“ hinnata abivajadust, aga annab juurde ka vahendid, kuidas perega olukorra muutmiseks koostööd teha.

Samas ei pruugi mudelite ühildumine olla kohe ilmselge ning tuleb vaeva näha, et panna need algusest peale omavahel kokku sobima ka praktikas. Selleks tuleb veel põhjalikumalt kolmnurka ja „Turvalisuse märke“ kõrvutada ja analüüsida, et mõista, millised uue mudeli osad ja kuidas pakuvad kolmnurgale ja tänasele lastekaitsetööle lisaväärtust. Samuti on oluline uue mudeli kasutuselevõttu sedasi ka lastekaitsetöötajatele tutvustada – et tegemist ei ole asendusega või järjekordse alternatiiviga, vaid mudel täiendab praeguseid tööviise ja -vahendeid uute tövõtetega, mis aitavad juhtumeid veelgi paremini lahendada.

Vestlusest mudeli omanikuga ei nähtu, et esineks sisulisi, põhimõttelisi vastuolusid „Turvalisuse märkide“ ja teiste käesolevas analüüsis vaadeldud lastekaitsetöö mudelite vahel, mis takistaks nende paralleelselt kasutamist omavalitsustes. Vajadusel võiks analüüsida põhjalikumalt „Turvalisuse märkide“ sobivust teiste laste- ja perekeskset töökorraldust soosivate ning kasutusel olevate mudelite, sh I peatükis kajastatud mudelite ja meetoditega, et vältida ebakõlasid lastekaitsetöös kasutatavates tööriistades ja meetodikas. Tõhusa ressursikasutuse seisukohalt ei pruugi aga olla põhjendatud riiklikult kõigi mudelite arendamine, kohandamine ja kasutusele võtmise edendamine.

6. Hinnang sellele, kui lihtne või keerukas oleks integreerida mudeli rakendamise ja kasutusõpe Eestis sotsiaal- ja lastekaitsetöö baasväljaõppesse.

Uue lastekaitse juhtumikorralduse mudeli õpetamine sotsiaaltöö või lastekaitse õppekavade (sh täiendõppe õppekavade) raames ei eelda õppekavade muutmist, vaid ühe või mitme ainekava täiendamist. Ainekava täiendamine on Tallinna Ülikooli ja Tallinna Tehnikakõrgkooli sotsiaaltöö õppekavade ekspertide hinnangul tehniliselt võrdlemisi hõlbus ja kiire. Lahendamist vajab vaid küsimus, kuidas korraldada õppejõudude koolitamine. Et mudeli õpetamiseks teiste mudelite hulgas ei pea õppejõud Elia koolitaja litsentsi omama (litsentsiga seotud üksikasju on täpsemalt kirjeldatud riskianalüüsis punktis 8), siis sõltub koolituse maht, kestus ja sisu kokkuleppes Eliaga. Kuna esialgu on Sotsiaalministeeriumil mudelit kavas piloteerida vaid mõnes kohalikus omavalitsuses, siis ei ole mõttekas mudelit sotsiaaltöö õppekavades veel väga põhjalikult käsitleda. Mudel ei pruugi leida igapäevatoos rakendust, kui omavalitsuse kollektiiv kasutab muid meetodeid. Samas annab mudeli tutvustamine kõrgkoolis tulevastele lastekaitsetöötajatele juba baasteadmised, nii et üleminek „Turvalisuse märkidel“ põhinevale lastekaitsetööle on tulevikus lihtsam.

7. Hinnang, millised mudeli positiivsed aspektid võivad Eestisse kohandamisel võimendada.

- Pikas vaates vähendab mudel lastekaitsetöötaja koormust, sest keskendutakse enam pereliikmete ja võrgustiku ressursside kasutamisele – seeläbi säästab mudel lastekaitsetöötaja aega.
- Lisaks tugevustel põhinevale käsitusele on mudeli eripära ka rõhuasetus lapse turvalisusele, nagu nimigi viitab. Ohtude arvestamine ja neist vanematega rääkimine, et muresid koos perega lahendada, seab lapse veel enam keskmesse ning võimaldab last ja peret paremini lastekaitsetöösse kaasata.

- Mudeli lähenemine ja tööriistad arendavad lastekaitsetöötajate suhtlemisoskust ja refleksiivsust. Samuti muutuvad lastekaitsetöötaja hoiakud, mõttelaad ja enese rolli tunnetus teenustele suunajast perede toetajaks ja jõustajaks.
- Oluline tugevus on ka see, et mudel on justnimelt lastekaitse juhtumitööks välja arendatud ning kohalikele oludele kohandatav. Selle kasutuselevõtu protsessis proovitakse Elia toel läbi kohalikud juhtumid ning luuakse Eesti lastekaitsetöö vajadustest lähtuvad näited.
- Rootsi näitel on põhjust ka loota, et töötajatel on „Turvalisuse märkide“ põhjal meeldivam aruandlust kirjutada.
- Samuti muutuvad meeldivamaks kohtumised peredega, kuna pered tunnevad, et töötajad tahavad neid kuulata – see loob pingevaba õhustiku.

8. Hinnang, millised riskid võivad mudeli Eestisse kohandamisel ilmned ja soovitud toodud riskide maandamiseks.

- Litsentsiga seotud küsimused

Elia väljastatud litsents peab olema mudeli koolitajatel ja konsultantidel ning koolitusorganisatsioonidel, kui nad tahavad pakkuda „Turvalisuse märkide“ koolitust või konsultatsiooniteenust tasuta eest. Kui ülikool tahab tasuta pakkuda teistele organisatsioonidele „Turvalisuse märkide“ koolitust või konsultatsiooniteenust, siis peab ülikooli koolitajatel ja konsultantidel olema litsents. (Elia)

Litsentsi ei pea olema kohalikel spetsialistidel, kes õpetavad mudelit tasuta, ega asutusesisestel koolitajatel. Samuti ei pea olema litsentseeritud ülikoolid, kus õpetatakse „Turvalisuse märkide“ meetodit bakalaureuse ja magistri õppekavade raames ühena paljudest meetoditest. (Elia) See tähendab, et ülikoolil või ülikooli õppejõul ei pea olema litsentsi „Turvalisuse märkide“ mudeli õpetamiseks, kui eesmärk ei ole valmistada üliõpilasi ette teisi spetsialiste mudeli põhjal koolitama või õpetama.

Mudeli rakendamisel võivad siinseid koolitajaid välja õpetada näiteks SKA või piloteerimisel osalevad omavalituste töötajad, kes saavad mudelit kohalikul tasandil edasi anda. Kohalikel koolitajatel ei pea olema litsentsi, kuid nendel õpe on osa mudeli omaniku toetatud kasutuselevõtu protsessist ning nad õpetavad ja nõustavad kohalikke lastekaitsetöötajaid mudeli kasutamisel, et tagada nende pädevus.

Pikas perspektiivis võiks olla kasulik, et ka Eestis on litsentseeritud koolitajad ja konsultandid, et tagada mudeli jätkusuutlik ulatuslik kasutamine ja maandada keele ja kultuuri erinevustega seotud takistusi. Kuna koolitaja ja konsultandi litsentsini jõudmine on pikk protsess (viis aastat ja enam), tähendab see tõsiselt pühendumist. Ühelt poolt oleks koolitaja/konsultandi litsentsi teekonna ettevõtmine kasulik, toetamaks mudeli laialdast kasutuselevõttu, teisalt võiks see pakkuda võimalust edendada lastekaitse valdkonna karjäärimudelit.

- Olemasoleva lastekaitse süsteemi ja juhtumikorralduses kasutatavate mudelitega sobivus

Kuigi iga uue mudeli kasutuselevõtu algus võib olla raske ja harjumuspäraste tööviiside muutmine võib nõuda lisapingutusi, siis mudeli omanik ja rakendaja kinnitavad, et

„Turvalisuse märgid“ täiendab Eestis laialdaselt levinud lapse heaolu kolmnurgal ja lapse heaolu hindamise käsiraamatul põhinevat juhtumikorraldust. Nagu eelpool kirjeldatud, siis „Turvalisuse märgid“ õpetab, kuidas lapse, pere ja võrgustikuga suheldes koguda kokku informatsioon, mida kolmnurk näeb ette abivajaduse hindamiseks. „Turvalisuse märgid“ kasutusala on ka laiem, kuivõrd mudeli tööriistad aitavad veel enam analüüsida kogutud infot lapse abivajaduse ja turvalisuse kohta ning toetavad edaspidist tööd pere ja võrgustikuga. Mudeli konkreetsete tööriistade kooskõla kolmnurga ja käsiraamatuga ei tohiks jätta omavalitsuste lastekaitse spetsialistide avastada, vaid kasutuselevõtu eestvedajal tuleks ühildamise võimalused välja selgitada ja neid töötajatele tutvustada. See võiks vähendada skepsist ja vastupanu, mis tõenäoliselt uue mudeli kasutuselevõtuga kaasneb.

Intervjueeritud spetsialist Rootsist oli varem ühes KOVis sotsiaaltöötaja, kuid on mudeli kasutuselevõtu algusest tegelenud mudeli rakendamise toetamisega. See tähendab, et ta on teistest rohkem end mudeliga kurssi viinud ning pakub sealsetele lastekaitse meeskondadele (kokku 70 inimest viies erilaadi juhtumitele spetsialiseerunud meeskonnas) rakendustuge. Ta arutab iga meeskonnaga regulaarselt, milliseid samme nemad on valmis järgmiseks tegema – nt otsustatakse, et esiteks katsub igaüks kuu aja jooksul ühe juhtumi juures kasutada riskide hindamise tööriista. Samuti pakub ta tuge inimestele, kes tunnevad või kelle puhul paistab, et nende jaoks on üleminek uuele mudelile liiga keeruline. Tema ülesanne on tagada, et üleminek järjepidevalt toimuks ja et töötajatel oleks võimalik juhtumeid arutada.

- STARi täitmise ja arendustega seotud riskid: STARi arendused on aeganõudvad; STARi aruandlus ja uus mudel ei ühildu mudeli kasutuselevõtu alguseks

Kuna lapse heaolu kolmnurka ja lapse heaolu hindamise käsiraamatut uuendati 2023. aastal, siis on koostatud nende põhjal STARi juhtumiplaani arenduse lähteülesanne. Lähteülesandesse on võimalus lõimida uue mudeli tööriistu ja lapse- ja perekesksemat lähenemist. Oluline on mudeli konsultandi ja IT-spetsialisti abil läbi mõelda, kuidas oleksid muudatused arusaadavad ka neile KOVidele, kes uut mudelit kohe kasutama ei hakka – ehk mis võtaks arvesse kõiki lastekaitsetöötajaid ja annaks kõigile arusaadavaid ja tööd abistavaid vahendeid juurde, kuid ei eeldaks mudeli väljaõpet.²⁶

Mudeli omaniku esindaja sõnul on võimalus kujundada piloteerivatele KOVidele ka esialgsed vormid, mida piloodi vältel kasutada ning kogemuse põhjal täiendada. Siis oleks mudeli ulatuslikumal kasutuselevõtul kohalikes oludes läbiproovitud ja täiustatud vormid STARi arenduse sisendiks. Ka Rootsi KOVides, kus „Turvalisuse märgid“ on kasutusele võetud, ei ole Elia IT-süsteemi rakendatud, vaid on jätkatud kohaliku aruandlussüsteemiga. Rootsi rakendaja väljakäidud lahendus on kokku leppida mudeli põhimõtetest lähtuvas lähenemises, kuidas riiklikke kohustuslikke vorme täita. Igal juhul on mudeli sujuvaks ülevõtuks oluline, et süsteemid seda toetaksid, vastasel juhul on oht, et keskendutakse pigem aruandluse lahtritele kui mudeli põhimõtetele.

---

²⁶ Kui need muudatused jõustuvad lähemal aastal või kahel. Kui arenduse elluviimise STARis võtab mitu aastat, siis saab arvestada ka juba piloot-KOVide kogemusi.

- Ajaline ja rahaline risk: riiklik kasutuselevõtt eeldab laiaulatuslikku koolitamist ja olemasolevate tööriistade osalist asendamist uutega. Elia andmetel kulub mudeli täielikuks rakendamiseks organisatsioonis vähemalt viis aastat, kusjuures piloteerimine nõuab mitmeaastast rahastust koostööks Eliaga ning laialdasem kasutuselevõtt rakendustoe võimekuse tagamist

Lähtudes Sotsiaalkaitseministri kinnitatud (10.01.2021) toetuse andmise tingimustest tegevuse „Laste ja perede toetamine“ (01.01.2023–31.12.2027) elluviimiseks, on perioodiks olemas uue juhtumikorralduse piloteerimise rahastus. Pärast piloteerimist on tellija sõnul võimalus Euroopa Sotsiaalfondi toel mudelit laiemalt katsetada ka teistes omavalitsustes.

Pika kasutuselevõtu perioodiga seonduvaid riske maandab mudeli omaniku tugi ja kasutuselevõtu raamistik, sh juhtide pühendamine sellesse algusest peale. Samuti toetab uue mudeli juurutamist kohalike koolitajate määramine, kellega tehakse kokkulepe, et nad koolitavad piisava pädevuse saavutamisel edaspidi ka teisi töötajaid omavalitsustes. Koolitaja/nõustaja teekonnast võiks mõelda ka kui lastekaitsetöötajate karjäärietapist. Kui praegu on üks edasiliikumise võimalustest asuda tööle SKAsse, siis „Turvalisuse märkide“ koolitaja või nõustaja positsioon pakuks võimalust karjääris edeneda oma KOVi või mitme omavalitsuse lastekaitsetöötajaid toetades. Seda saaks siduda ka Sotsiaalministeeriumi plaaniga (Lastekaitse seaduse... 2023) võtta kasutusele tiimipõhine koostöömudel, millega soovitakse luua koostöövõrgustikud, et ka väiksemad KOVid, kus lastekaitsetöötajaid on üksikult, oleks oma töös toetatud.

- Keelebarjäär

Mudeli omaniku strateegia on määratleda kohe grupp inimesi, kes võtavad algusest peale sihi saada kohalikeks koolitajateks, kes saavad piisava pädevuse saavutamisel mudeli kasutamist edasi õpetada. Kohalike koolitajate praktilist väljaõpet alustatakse koos mudeli piloteerimisega, nii et Elia koolitaja seisab mudeli teadmuse tagamise eest ning kohalikud koolitajad saavad hakata järk-järgult eesti keeles koolitama. Säärane lähenemine minimeerib keele- ja kultuurierinevustest tulenevad takistusi.

- Juhtide asjatundmatuse risk: mudeli rakendamise juures on oluline kaasata eri tasandite juhte, et tagada juhtide toetus mudelile; Eesti omavalitsustes võib lastekaitse/sotsiaalvaldkonna juht olla poliitilisel positsioonil (nt abivallavanem)

Punkti 4 all on arutus, et vastavalt iga omavalitsuse suurusele ja juhtimistasanditele tuleks otsustada, keda võiks mudeli rakenduseelses etapis kaasata. Eriti tuleb poliitilistel positsioonidel juhtide kaasamist kaaluda väikeste omavalitsuse puhul, kui juhtimistasandeid on vähe. Igal juhul võiks kaasata vähemalt lastekaitsetöötaja(te) vahetud juhid ning tagada omavalitsustes mistahes tasandi juhi vahetumisel uue juhi kurssiviimine mudeli põhimõtetest lähtuva lastekaitsetöoga.

- Vastupanu uue mudeli kasutusevõtule

Spetsialistide hoiakud, väärtused ja arusaam oma tööst võib erineda „Turvalisuse märkide“ eeldustest ning nad võivad tunda, et uus mudel ei lahenda selliseid tööga seotud murekohti nagu suur töökoormus, sobivate teenuste puudumine või keerukused lapse ja

perede kaasamisel. See võib kaasa tuua teatava vastumeelsuse uue lähenemise omaksvõtul ning raskendada selle toimimist. Samas tuleks ka analüüsida, mis aspektid lisaks suurele töökoormusele või hoiakutele võivad veel olla praktikas vähese lapse- ja perekesksuse taga. Valdonna spetsialistidega tehtud intervjuude põhjal võivad nendeks olla muuhulgas järgnevad takistused:

- vähene suhtluspädevus;
- vähene oskus probleeme lahendada;
- vähene oskus jõustavalt rääkida, mõjuda jõustavana;
- vähene oskus reflekteerida enda kui lastekaitsetöötaja rolli ning suhtlemisolukordade üle, et jõuda vanemate koostööle vastupanu ületamiseni;
- sotsiaaltöö õppekavades on olnud puudulik enese toetamise õpe. Ent kui end ei oska aidata, siis on väga raske ka teistele keerulistes olukordades toeks olla ning see võib lõppeda läbipõlemise või töö vahetamisega;
- õppekavades on vähe vaimse tervise probleemide ennetuse õpet, mis eriti koroonakriisi valguses on ka lastekaitsetöös oluline. Ka „Turvalisuse märgid“ võtab eesmärgiks, et lastekaitse spetsialist ise suudaks peresid toetada ja nõustada, mitte ainult teenustele suunata.

Igasuguste uuendustega kaasneb mingil määral vastupanu ning see on tõenäoliselt paratamatu osa ka „Turvalisuse märkide“ kasutuselevõtu protsessist. Selle vähendamiseks on väga oluline, et:

- + uue mudeli kasutuselevõttu toetab omavalitsuse/asutuse juhtkond, kes on kursis lastekaitsetöötajate igapäevase tööga ning uue mudeliga kaasnevate raskuste ja muutustega;
  - + enne piloteerimist teeb mudeli kasutuselevõtu koordineerija (SoM) võimalikult palju eeltööd selleks, et näidata, kuidas mudel sobitub lastekaitsetöös juba kasutatavate teiste mudelite, meetodite ja tööriistadega ning kuidas neid täiendab;
  - + uut mudelit tutvustakse selliselt, et mudel aitab lastekaitsetöötajatel teha veelgi paremini sisulist tööd – annab eelkõige vajalikke tööriistu, mida kasutada perega kontakti loomisel ja suhtlemisel;
  - + uus mudel võetakse kasutusele väikeste sammude kaupa, mis lepitakse meeskonnas ühiselt kokku;
  - + võimaldatakse tihe rakendustugi;
  - + võimalusel tagatakse, et uus mudel ei too kaasa uusi aruandluskohustusi (ehk ühilduvus STARiga).
- Uue mudeli ulatuslik kasutuselevõtt võib vajada muutusi seadusandluses, nt praegu katab kolmnurga alusel lapse abivajaduse hindamine kõik lastekaitse seaduses loetletud abivajaduse hindamise valdkonnad (Lasteks § 28 lg 2).

Tellijal on ettevalmistamisel lastekaitse seaduse muutmise eelnõu. Eesmärk on selles lastekaitse juhtumikorralduse protsessi täpsustada ja kirjeldada, kuidas toimuvad juhtumikorralduse erinevad etapid – eelhindamine, lapse ja pere kaasamine jne.

Seletuskirjades ja rakendussätetes on võimalik esitada ka konkreetsed mudelid ja nende kasutamine lastekaitsetöös.

- Piloodi põhjal pole võimalik tähenduslikke järeldusi teha, kuna sinna on plaanis kaasata vaid mõned omavalitsused

2024. aasta kevade seisuga on Sotsiaalministeeriumil kavas piloteerida Eestis „Turvalisuse märke“ mõnes omavalitsuses, et paari aasta pärast tulemuste põhjal järeldused teha ning võtta mudel Eestis laiemalt omavalitsustes lastekaitsetöös kasutusele. Et vältida pilootfaasis katkestamisest tulenevaid negatiivseid tagajärgi, võiks kaaluda mudeli piloteerimist veidi rohkemates, näiteks kümnes KOVis, kui halduskoormus seda võimaldaks ja omavalitsuste seas huvi on. Elia esindaja hinnangul oleks enamate omavalitsuste korraga koolitamine ja nõustamine kulutõhusam ja nõnda väikeses riigis mõttekam. Suurem hulk piloteerivaid omavalitsusi tähendaks, et on enam neid, kes jagaks kogemusi ka teistele, ja väiksem on piloodi ebaõnnestumise risk, kui selle jooksul mõni omavalitsus osalemisest loobub.

Alternatiivina võib kaaluda, kas võimaldada mudeli kasutuselevõtmise piloodiga liitumistrohkematele KOVidele paari aasta jooksul. Näiteks saab jätta võimaluse end huvi tekkimisel järjekorda panna, eriti kui esimestel KOVidel läheb hästi ja tagasiside on positiivne. Teine võimalus on juba rakendamiseelses etappi kaasata rohkemate KOVide esindajad, et teadlikkus mudelist oleks laiem ning see soodustaks omavalitsuste vahelist koostööd.

9. Hinnang, kui lihtne või keerukas oleks mudeli rakendamist ja tõhusust Eestis oludes seirata ning millised tingimused edukaks seiramiseks täidetud peavad olema; kuidas mudeli tõhusust parendada

Lisaks õppimist soodustava struktuuri loomisele ning juhtimistasandite kaasamisele on „Turvalisuse märgid“ kasutuselevõtul olulised põhimõtted ka töökorralduse vastavusse viimine mudeliga ning tähendusrikkad kvaliteedi mõõtmised. Organisatsiooni töökorralduse vastavusse viimise all mõeldakse muid mudeli rakendamist toetavaid aspekte, nagu aruandlussüsteemi (STAR) ühildumist igapäevatöoga. Rootsi rakendamiskogemuse põhjal saab öelda, et tingimata ei pea kohaliku IT-süsteemi lahtrite pealkirjad vastama mudeli tööriistade sõnakasutusele, vaid võimalik on omavalitsuse sees või omavalitsuste vahel kokku leppida, kuidas kajastada infot süsteemis olemasolevatel väljadel uuest mudelist lähtuvalt²⁷. Selline lähenemine vähendaks lisatöö tegemise tunnet ka juhul, kui mudeli kasutuselevõtmise hetkel ei vasta STARis kasutatavad andmeväljad ning sõnastus otse uuele mudelile.

Peatükis 3.1.6. kirjeldatud kvaliteedikontrolli mõõtmised – juhtumikorralduse auditeerimine, rakendamise seire IT-süsteemis, tagasisideküsitlused ning statistika abil jälgimine – tunduvad tehniliselt võrdlemisi lihtsad kasutusele võtta ja tööpraktikasse või süsteemidesse

---

²⁷ Kuna Rootsi riiklik aruandlussüsteem põhineb heaolu hindamise kolmnurgal, mida on kõigil lastekaitsetöös kohustus kasutada, ning „Turvalisuse märkide“ rakendamine on iga omavalitsuse oma valik, siis on leitud, et selles viisis, kuidas infot IT-lahenduses kirja panna, saab lähtuda „Turvalisuse märkide“ põhimõtetest.

lõimida, kuna mõõtmised on samuti osa Elia toetatud protsessist. Algusest peale tuleks jälgida, kas meeskonna väärtused ja juhtkond toetavad mudeli kasutamist, ning veenduda, et see toetus ajas kasvab. Mudeli kasutamise ja tõhususe hindamise jaoks tuleks koguda vaid töötajatele olulisi ja tööpraktika ning organisatsiooni edukust iseloomustavaid näitajaid. Elia soovib need välja töötada iga lastekaitse süsteemi vajadustele vastavalt ja seda tehakse konsultandi abiga mudeli kasutuselevõtu toe raames.

10. Hinnang, millist seiret ja millise intervalliga oleks mõju ja tulemuslikkuse hindamisel Eestis asjakohane teha, kui mudelit rakendatakse

Eestis kogutakse lastekaitsetöö statistilisi andmeid juhtumite algatamise, lõpetamise, käimasolevate juhtumite, juhtumitesse hõlmatud laste ja perest eraldamise kohta; lisaks veel näiteks asendushoolduse teenust puudutavaid andmeid. Samuti küsitakse lõpetatud juhtumite kohta, kas abivajadus vähenes ja olukord lahenes, mis põhineb KOVi hinnangul. Regulaarset lastekaitsetöö kvaliteedi seiret ei tehta. Kolmnurga ja käsiraamatu haldaja leiab, et töö tulemuslikkust on äärmiselt keeruline seirata ning see võiks põhineda teadus- ja tõenduspõhisel meetodikal. Ühe näitajana võiks regulaarselt seirata korduvalt perest eraldatud laste arvu. See näitaks, kas perega tehtud töö – rakendatud meetodid või teenused – on andnud tulemusi, nii et pere tuleb edaspidi ise toime.

Mudeli peamised tulemusnäitajad tuleb kohalikul tasandil otsustada ja kokku leppida kohe mudeli rakendamise alguses, et saaks jälgida, kas mudel toob kaasa soovitud muutused. Rootsi omavalitsuses, mille töötajaga me analüüsi raames vestlesime, loodetakse mudeliga saavutada kaks peamist töö mõju väljendavat eesmärki. Esiteks vähendada perest eraldatud laste asendusesperedes veedetud aega, et laps saaks kiiremini oma pere juurde naasta, ning teiseks vähendada korduvalt lastekaitse vaatevälja sattumist. Põhimõtteliselt eeldavad mõlemad eesmärgid tulemuslikumat tööd perega, et pere saaks kiiremini ja püsivalt paremini ise hakkama.

Korduvalt perest eraldatud laste arv ja asendusesperes elamise kestus võiksid olla need mõõdikud, mille abil hinnata mudeli tulemuslikkust, isegi kui muutused ei avaldu kiiresti, vaid aastate pärast. Piloteeritavates omavalitsustes oleks oluline koguda kvalitatiivandmeid, näiteks laste- ja perekesksuse hindamiseks perede tagasisidet nende kaasamise kohta otsustesse, juhtumiplaani koostamisse ja elluviimisse.

11. Hinnang, millistel tingimustel saaks mudelit rakendada ka täisealiste juhtumikorraldusele Eestis

Mudelit kasutatakse täiskasvanute juhtumikorralduses, rakendades ka seal samu meetodeid, nagu laiema tugivõrgustiku kaasamine inimese turvalisuse tagamiseks ning konkreetset vestlus- ja suhtlusvõttesid kohtumistel. Samuti on mudel paindlik, lõimimaks juhtumitöösse ka teisi meetodeid, nagu näiteks traumateadlik lähenemine ning taastava õiguse tööriistad (vt ka ptk 3.1.7.).

Mudeli omaniku esindajal on intervjuu põhjal kogemusi organisatsioonidega Rootsis, kes on hakanud proovima, kuidas saaks mudelit rakendada töös täiskasvanutega, näiteks vaimse tervise probleemide või sõltuvuskäitumise juhtumite puhul. Inglismaal on mudelit kasutatud

töös väärkohtlemise ohvriks langenud või trauma läbi elanud täiskasvanutega (vt ka ptk 3.1.7.).

Algse mudeli põhjal on välja töötatud spetsiifilistele sihtgruppidele mõeldud variatsioone: peredele suunatud tugiteenused („Heaolu märgid“, ingl *Signs of Wellbeing*), tööks alaealiste õigusrikkujatega („Edu märgid“, ingl *Signs of Success*), asendushoolduse perede toetamiseks („Kuuluvuse märgid“, ingl *Signs of Belonging*), väärkohtlemise ohvriks langenud või trauma läbi elanud täiskasvanute toetamiseks („Turvalisuse ja heaolu märgid“, ingl *Signs of Safety and Wellbeing* ja SOS+).

4.1 Soovitused „Turvalisuse märkide“ kasutuselevõtuks

Soovitused põhinevad eelmises peatükis esitatud hinnangutel ja riskidel ning nende maandamise võimalustel.

Soovitame:

Kohandumine Eesti lastekaitseüsteemi ja kasutusel olevate juhtumikorralduse mudelitega

1. Rakendada „Turvalisuse märgid“ mudelit tervikuna, aga võttes arvesse ka kolmnurga ja käsiraamatu laialdast kasutamist, analüüsid ja jagades infot, kuidas uus mudel täiendab ja aitab olemasolevaid mudeleid rakendada ning juhtumikorralduse etappe ellu viia, eeskätt laste ja peredega austava ja usaldusväärse suhte loomisel ning laiema pere- ja spetsialistide võrgustiku kaasamisel lapse heaolu tagamiseks ja pere toetamiseks.
2. Lisada juba koostamisel olevasse STARi arenduse lähteülesandesse „Turvalisuse märkide“ elemente, juhiseid, tööriistu, mis kolmnurgaga hästi kokku sobivad ning on kõigile – ka piloodis mitteosalevatele KOVidele – arusaadavad ja tööd lihtsustavad.
3. Rootsi näitel leppida kokku ja luua juhised, kuidas STARi andmevälju uuest mudelist lähtuvalt täita.
4. Kaasata partner, kes aitaks mõelda, kuidas algusest peale mõõta tulemuslikkust, et piloodi tulemusena saaks hinnata mudeli mõju. Üks võimalus on kaaluda Tervise Arengu Instituudi ennetuse teadusnõukogu kaasamist mõju ja tulemuslikkuse hindamise väljatöötamiseks/kohandamiseks.
5. Ülikoolides „Turvalisuse märkide“ õppe- või ainekavasse lisamisel teha koostööd Elia koolitajate-konsultantidega, et mõelda koos läbi, kuidas oleks kõige otstarbekam mudelit piloteerimisele pühendatud aastatel ja edaspidi õpetada.

Mudeli piloteerimine

6. Mudelit piloteerida rohkemates, nt 10 kohalikus omavalitsuses – see oleks kulutõhusam (ka Elia esindaja sõnul) ja vähendaks piloodi ebaõnnestumise riski, juhul kui mõni osalev KOV loobub. Samuti aitaks enamates KOVides piloteerimine hiljem kaasa mudeli ulatuslikumale rakendamisele Eestis, kuivõrd sõnumikandjaid (ja võimalikke kohalikke koolitajaid, konsultante või nõuandjaid) oleks rohkem. Samas tuleb arvestada, et rohkemate omavalitsuste kaasamine võib kaasa tuua suurema halduskoormuse.
7. Kui mudelit ei õnnestu piloteerida rohkemates KOVides, siis soovitame:
  - a. Kaasata rakendamise eelsesse etappi (*pre-implementation phase*) rohkem KOVe, sest see oleks kulutõhusam ning soodustab omavahelist koostööd.
  - b. Kutsuda paari aasta jooksul rohkem KOVe piloteerimise ehk rakendamise faasi. Eriti kui piloteerimine toimib hästi, võiks jätta üles kutse KOVidele mudeli vastu huvi üles näidata ja huvitatud KOVid näiteks järjekorda panna.

- c. Huvi tekitamiseks KOVides levitada sõnumit, et praegu on haruldane võimalus Euroopa Sotsiaalfondi ja riigi toel mudel kasutusele võtta; mujal riikides teevad KOVid seda tihti enda eelarvest.

Ulatuslikum kasutuselevõtt

8. Luua juhtgrupp või nõuandev kogu, kuhu kuuluks esimesena piloteerivate KOVide esindajad, sotsiaaltöö/lastekaitse õppekavade eksperdid ja SKA (kui SKAs ka koolitus-/rakenduspädevus välja kujuneb), kes räägiksid kaasa mudeli kasutuselevõttuga seotud otsustes, nagu tulemuslikkuse ja mõju seire, koolitajate väljaõpe ja lõimimine tiimipõhise mudeliga, ning annaksid mudeli ulatuslikumal kasutuselevõtul praktilist nõu.
9. Soodustada, et mudelit esimesena pilootivad KOVid jagaksid algusest peale avatult ja avalikult oma kogemusi uue mudeliga, et julgustada ja teadlikustada teisi KOVe mudeli kasutuselevõtu protsessi väljakutsetest ja võitudest. Üks viis selleks võib olla ka töövarju võimalus piloteerivas KOVis.
10. Tagada KOVi lastekaitsetöötajatele vähemalt kasutuselevõtu etapis kahe aasta jooksul järjepidev ja tihe rakendustugi, mille osana arutatakse regulaarselt meeskondadega läbi, mis samme ollakse valmis järgmiseks ette võtma ja kuidas eelmised sammud läinud on. Seda võiks korraldada kas KOVis, KOVide üleselt ja/või SKA vedamisel. Kohaliku tasandi toe eelis on paremad võimalused rakenduskogemuste jagamiseks ja üksteise sagedaseks toetamiseks, aga ka märkamiseks, kui kellelgi tuleb ette vastupanu või raskusi. Üks ei välista teist ehk koolitus- ja rakendustoe võib välja kujundada nii SKAs kui ka lastekaitse meeskondades.
11. Algusest peale määrata grupp inimesi, kellega kokku leppida, et nemad koolitatakse Elia konsultandi toel kohalikeks koolitajateks: eesmärk on, et paari aasta pärast mudeli ulatuslikumal kasutuselevõtul oleks neil võimekus ülejäänud KOVides mudeli kasutuselevõtu protsessi eest vedada ja toetada. Siin on võimalus, et koolitajad on SKA meeskonnas või ülikooli õppejõud, aga teine variant on pakkuda koolitaja või konsultandi positsiooni näol karjäärivõimalust mõnede kohalike omavalitsuste lastekaitse spetsialistidele.
12. Kaaluda mudeli Eestisse toomisel algusest peale kokkuleppeid inimestega, kes sooviks ja oleks valmis saama litsentseeritud koolitajateks ja/või konsultantideks.

Uuendustega kaasatulemise soodustamine

13. Järgida mudeli omanike soovitusi kaasata algusest peale kohalike omavalitsuste juhtimistasandid, kelle toetus on mudeli edukaks kasutuselevõtuks töötajatele oluline. Selle eesmärk on, et lastekaitsetöötajad ei jääks muudatuste vajalikkuse põhjendamisel üksi.
14. Algusest peale mudelit tutvustades rõhutada selle sobivust täiendama lapse heaolu kolmnurka ning seda, kuidas mudeli käsitus ja tööriistad aitavad lastekaitse spetsialistil tema töö kindlaid etappe veel paremini läbida, toetades eeskätt perega

positiivsete suhete loomist, riski- ja kaitsetegurite analüüsi ja edasist juhtumi lahendamist koostöös laiendatud pere liikmete ja spetsialistide võrgustikuga.

15. Kaasata käitumisteadlasi hoiakute muutmise mõtestamiseks – kuidas olemasolevate hoiakute raames tööpraktikaid ja -viise samm-sammult kohandades saavutada soovitud muutused. Üks võimalus käitumisteadlaste kaasamiseks on juhtgrupp (soovitus 8).
16. Kaaluda võimalusi toetada ja innustada piloodiga liitunud KOVe, et nad palkaksid töökoormuse vähendamiseks lastekaitsetöötajaid juurde.
17. Algusest peale kaasata kõik juhtimistasandid, aga vähemalt vahetud juhid, kes osaleksid rakenduseelses etapis ning seejärel koos töötajatega koolitustel.
18. Võtta vastu otsus tagada juhi vahetumisel uue juhi koolitamine mudeli põhimõtete ja kasutamise teemal.

Viidatud allikad

1. Antle, B. F., Barbee, A. P., Christensen, D. N., Martin, M. (2008). Solution-based casework in child welfare: Preliminary evaluation research. *Journal of Public Child Welfare*, 2(2), 197–227. <https://doi.org/10.1080/15548730802312891>
2. Antle, B. F., Barbee, A. P., Christensen, D. N., Sullivan, D. J. (2009). The prevention of child maltreatment recidivism through the Solution-Based Casework model of child welfare practice. *Children and Youth Services Review*, 31(12), 1346-1351, <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.06.008>
3. Antle, B. F., Christensen, D. N., van Zyl, M. A., Barbee, A. P. (2012). The impact of the Solution Based Casework (SBC) practice model on federal outcomes in public child welfare. *Child abuse & neglect*, 36(4), 342–353. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.10.009>
4. Baginsky, M., Moriarty, J., Manthorpe, J., Beecham, J., Hickman, B., (2017). Evaluation of Signs of Safety in 10 pilots. Children's Social Care Innovation Programme Evaluation Report 48. London: Department for Education.
5. Baginsky, M., Hickman, B., Harris, J., Manthorpe, J., Sanders, M., O'Higgins, A., Schoenwald, E., Clayton V. (2020) Evaluation of MTM's Signs of Safety Pilots. Evaluation report. London: Department for Education.
6. Baginsky, M., Manthorpe, J., Moriarty, J. (2021). The Framework for the Assessment of Children in Need and Their Families and Signs of Safety: Competing or Complementary Frameworks? *The British Journal of Social Work*, 51 (7), 2571-2589. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaa058>
7. Baginsky, M. (2023). Parents' views on improving relationships with their social workers. *Journal of Social Work*, 23(1), 3-18. <https://doi.org/10.1177/14680173221101244>
8. Barlow, J., Fisher, J. D., and Jones, D. (2012), Systematic Review of Models of Significant Harm. London: Department of Education. Leitav: <https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/14070/1/DFE-RR199.pdf> [14.03.2024]
9. Barrett, W. (2020). Solution-Based Casework: An Introduction to Clinical and Case Management Skills in Casework Practice (e-book ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003058823>
10. Bergström, T., Seikkula, J., Alakare, B., Kurtti, M., Köngäs-Saviaro, P., Löhönen, E., Miettunen, J., Mäkiöllitervo, H., Taskila, J. J. & Virta, K. (2022). The 10-year treatment outcome of open dialogue-based psychiatric services for adolescents: A nationwide longitudinal register-based study. *Early Intervention in Psychiatry*. <https://doi.org/10.1111/eip.13286>
11. Biggar, L., Nelson, L., & Jones, M. Solution Based Casework (SBC): Because "What Happens After the Knock Matters."
12. Cagle, B. D., Pryor, V., Christopher, C., Anderson, J. (2016). Georgia Practice Model Fact Sheet.
13. CEBC. The California Evidence-based Clearinghouse for Child Welfare. *Solution-Based Casework (SBC)*. <https://www.cebc4cw.org/implementation/solution-based-casework/>

14. Civitta (2022). Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse, andmevahetuse ja e-teenuste analüüs. Leitav: <https://www.calameo.com/read/0051513652d29c0de0d02> [17.03.2024]
15. Department of Health (2000). Framework for the Assessment of Children in Need and their Families. London: The Stationery Office. Leitav: [3223102 Framework 7 a/w \(kirkleessafeguardingchildren.co.uk\)](https://www.kirkleessafeguardingchildren.co.uk) [14.03.2024]
16. DHSC (Department of Health and Social Care. (2017). Strengths-based social work practice with adults. Policy Paper. <https://www.gov.uk/government/publications/strengths-based-social-work-practice-with-adults>
17. Elia. The home of Signs of Safety. <https://www.elia.ngo/>
18. Ennetustegevuse Keskus. Millistel juhtudel suunata Pere Lahendusringi (PLR) teenusele? [Millistel juhtudel suunata Pere Lahendusringi \(PLR\) teenusele.pdf - Google Drive](#) [18.03.2024]
19. Ennetustegevuse keskus. Pere lahendusring. Leitav: [Pere Lahendusringi meetod | Ennetuskeskus](#) [17.03.2024]
20. Ennetustegevuse keskus. PLR meetodist lähemalt. [PLR meetodist lähemalt | Ennetuskeskus](#) [17.03.2024]
21. Ennetustegevuse Keskus. PRL meetodi protsess. [PLR meetodi protsess | Ennetuskeskus](#) [18.03.2024]
22. Euroopa Komisjon. Tugevdatud noortegarantii. Leitav: [Tugevdatud noortegarantii - Tööhõive, sotsiaalküsimused ja sotsiaalne kaasatus - Euroopa Komisjon \(europa.eu\)](#) [21.03.2024]
23. Finan, S., Bromfield, L., Arney, F., Moore, T. (2018). Assessing the Quality and Comprehensiveness of Child Protection Practice Frameworks. Adelaide: Australian Centre for Child Protection, University of South Australia.
24. FitzSimons, A., McCracken, K. (2020). [Children's Social Care Innovation Programme : round 2 final report](#). London: Department for Education.
25. Foundations (2023). Implications for Policy & Practice: Family Group Conferences. Leitav: [Family Group Conferencing at pre-proceedings stage - Foundations](#) [18.03.2024]
26. Gillingham, P. (2018). Evaluation of Practice Frameworks for Social Work with Children and Families: Exploring the Challenges. *Journal of Public Child Welfare*, 12(2), 190-203. [10.1080/15548732.2017.1392391](https://doi.org/10.1080/15548732.2017.1392391)
27. Government of South Australia, Department for Child Protection (2019). New practice approach, 31.05.2019. <https://www.childprotection.sa.gov.au/service-providers/news-and-events/new-practice-approach>
28. Hipple, N., Gruenewald, J. & McGarrell, E. F. (2014). Restorativeness, procedural justice, and defiance as predictors of reoffending of participants in family group conferences. *Crime and Delinquency*, 60(8), 1131–1157. Leitav: [content \(iupui.edu\)](https://www.iupui.edu) [22.03.2024]
29. Holt, S., Gilligan, R., Caffrey, L., Brady, E. (2023) Through the Eyes of the Child: A Study of Tusla Child Protection and Welfare Intervention. Dublin: Tusla Child and Family Agency. <https://doi.org/10.25546/102433>
30. Implementation Prospectus (2020). <https://knowledgebank.signsofsafety.net/resources/implementation/preparation-and-pre-implementation/implementation-prospectus>

31. Isokuorrti, N., Aaltio, E., Laajasalo, T., Barlow, J. (2020). Effectiveness of child protection practice models: a systematic review. *Child abuse & neglect*, 108, 104632. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104632>
32. Kiilaspä, K. (2022). Oma peres teen otsused mina ise – Pere Lahenduringi meetod. Ajakiri Märka last. Leitav: [Oma peres teen otsused mina ise – Pere Lahenduringi meetod \(lastekaitse.ee\)](https://www.lasteaitse.ee/oma-peres-teen-otsused-mina-ise-pere-lahenduringi-meetod) [07.04.2024]
33. Lastekaitse seadus (LasteKS) (2023). *RT I*, 06.01.2023, 15. <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012023015> [21.06.2024]
34. Lastekaitse seaduse ja ... (2023). Lastekaitse seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus laste heaolu suurendamiseks. Eelnõude Infosüsteem. Dokumendi number: 23-0866/01.
35. Laur, M. (2022). Lapse abivajaduse eelhindamise arendus STAR-is. *Sotsiaaltöö*. Leitav: [Lapse abivajaduse eelhindamise arendus STAR-is | Tervise Arengu Instituut \(tai.ee\)](https://www.tervisearengu.ee/lapse-abivajaduse-eehindamise-arendus-star-is) [14.03.2024]
36. Lättemägi, E. (2021). Pere lahenduring annab põhivastutuse tagasi perele. *Sotsiaaltöö*. Leitav: [Pere lahenduring annab põhivastutuse tagasi perele | Tervise Arengu Instituut \(tai.ee\)](https://www.tervisearengu.ee/pere-lahenduring-annab-pohivastutuse-tagasi-perele) [18.03.2024]
37. Macdonald, G., Lewis, J., Ghate, D., Gardner, E., Adams, C. ja Kelly, K. (2017). Evaluation of the Safeguarding Children Assessment and Analysis Framework (SAAF). London: Department of Education. Leitav: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a81e20bed915d74e6234a0c/Evaluation_of_the_Safeguarding_Children_Assessment_and_Analysis_Framework.pdf [14.03.2024]
38. Munro, A., Turnell, A. (2020). "You Can't Grow Roses in Concrete" Part 2. Action Research Final Report. Signs of Safety England Innovation Programme. Elia International Ltd. <https://knowledgebank.signsofsafety.net/resources/signs-of-safety-research/research-articles/you-cant-grow-roses-in-concrete-part-2>
39. Murphy, T. (2021). EIP Signs of Safety Research: Statement by Munro, Turnell and Murphy. 28.01.2021. <https://www.signsofsafety.net/eip-signs-of-safety-research-statement-by-munro-turnell-and-murphy/>
40. Narusson, D. (2022). Avatud Dialog. Avatud Dialogil põhinev sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus 0–15aastastele lastele. Tartu Ülikooli kirjastus.
41. National CW Workforce Institute (2012). Coaching to Support Solution-based Casework in Child Welfare. <https://vimeo.com/50313504>
42. Pipkin, S.; Sterrett, E. M.; Antle, B.; Christensen, D. N. (2013). Washington State's adoption of a child welfare practice model: An illustration of the Getting To Outcomes implementation framework. *Children and Youth Services Review*, 35(12), 1923-1932. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2013.09.017>
43. Pärnu linnavalitsus (LV). Noortegarantii tugisüsteem. Leitav: <https://parnu.ee/linnakodanikule/sotsiaalhoolekanne/lastekaitse/noortegarantii-tugisusteem> [21.03.2024]
44. Reekers, S. E., Dijkstra, S., Stams, G. J. J. M., Asscher, J. J., & Creemers, H. E. (2018). Signs of effectiveness of Signs of Safety?—A pilot study. *Children and Youth Services Review*, 91, 177–184. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.06.012>

45. Reile, A. ja Kruus, K. (2023). Nooresõbralik ja kogukonnateadlik „Ringist välja“ võrgustikutöö. Sotsiaaltöö. Leitav: [Nooresõbralik ja kogukonnateadlik „Ringist välja“ võrgustikutöö | Tervise Arengu Instituut \(tai.ee\)](#) [20.03.2024]
46. Reile, A., Kruus, K., Merila, M., Johanson, A., Nilson, T. ja Tamm, E. (2023). Ringist välja tööraamat. [20.03.2024]
47. Roy, J. (2020). Signs of Safety: The View From Early Help. *Child Care in Practice*, 28:3, 482-498. <https://doi.org/10.1080/13575279.2020.1799755>
48. SBC Logic Model (2019). The California Evidence-based Clearinghouse for Child Welfare. <https://www.cebc4cw.org/files/SBCLogicModel.pdf>
49. Sheehan, L., O'Donnell, C., Brand, S. L., Forrester, D., Addis, S., Asmaa, E., Kemp, A., Nurmatov, U. (2018). Signs of Safety: Findings from a mixed-methods systematic review focussed on reducing the need for children to be in care. What Works Centre for Children's Social Care. https://whatworks-csc.org.uk/wp-content/uploads/Signs_of_Safety_a_mixed_methods_systematic_review.pdf
50. Signs of Safety. <https://www.signsofsafety.net/>
51. Socialstyrelsen (2023). Barns behov i centrum, BBIC. Leitav: [Barns behov i centrum, BBIC - Socialstyrelsen](#) [15.03.2024]
52. Solution Based Casework. <https://www.solutionbasedcasework.com/>
53. Solution Based Casework video. <https://vimeo.com/136861716>
54. Sotsiaalkindlustusamet (SKA) (2023a). Lapse heaolu hindamise käsiraamat. Leitav: [Lapse heaolu hindamise käsiraamat | Lasteabi](#) [15.03.2024]
55. Sotsiaalkindlustusamet (SKA) (2023b). „Ringist välja“ mudel. Leitav: [„Ringist välja“ mudel | Sotsiaalkindlustusamet](#) [20.03.2024]
56. Sotsiaalkindlustusamet (SKA) (2024a). Lapse abivajaduse hindamine. Juhendid ja vormid lastekaitse spetsialistile. Leitav: [Juhendid ja vormid lastekaitse spetsialistile | Sotsiaalkindlustusamet](#) [15.03.2024]
57. Sotsiaalkindlustusamet (SKA) (2024b). Projektid: Kinniste lasteasutuste ja vangla personali oskuste ja teadmiste parandamine töös laste ja noortega. Leitav: [Projektid | Sotsiaalkindlustusamet](#) [20.03.2024]
58. Sotsiaalkindlustusamet (SKA) (2024c). Noortegarantii tugisüsteem. Leitav: [Noortegarantii tugisüsteem | Sotsiaalkindlustusamet](#) [21.03.2024]
59. Sotsiaalministeerium (SoM) (2022). Noortegarantii tugevdamise riigisisene tegevuskava perioodiks 2022–2027. Leitav: <https://eelvoud.valitsus.ee/main#zxa80T8q> [21.03.2024]
60. Sotsiaalministeerium (SoM) (2022). Noorte töötusele pakub leevendust noortegarantii tugisüsteem. Leitav: <https://www.sm.ee/uudised/noorte-tootusele-pakub-leevendust-noortegarantii-tugisusteem> [21.03.2024]
61. Stanley, T. An Introduction to Signs of Safety & Wellbeing A Solution, Safety & Wellbeing Oriented Approach to Adult Social Care. <https://www.towerhamlets.gov.uk/Documents/Adult-care-services/Transforming-social-care/Presentation-2-Practice-Framework.pdf>
62. Suffolk County Council. Suffolk Signs of Safety, Trauma-Informed and Restorative Approach (SOS+). <https://www.suffolk.gov.uk/jobs-and-careers/opportunities/social-work-suffolk/social-work-cyp/signs-of-safety-sos-practice-framework>
63. Turnell, A., Murphy, T. (2018). Signs of Safety Comprehensive Briefing Paper. 4th Edition of the Comprehensive Briefing Paper. Elia International Ltd.

<https://knowledgebank.signsofsafety.net/resources/introduction-to-signs-of-safety/signs-of-safety-comprehensive-briefing-paper/signs-of-safety-comprehensive-briefing-paper-en/signs-of-safety-comprehensive-briefing-paper?>

64. Tuul, F., Sarapuu, T., Narusson, D., ja Uibu, M. (2023). Avatud Dialoog laste sotsiaalses rehabilitatsioonis. Sotsiaaltöö. Leitav: [Avatud Dialoog laste sotsiaalses rehabilitatsioonis | Tervise Arengu Instituut \(tai.ee\)](#) [19.03.2024]
65. van Zyl, M. A., Barbee, A. P., Cunningham, M. R., Antle, B. F., Christensen, D. N., Boamah, D. (2014). Components of the Solution-Based Casework Child Welfare Practice Model That Predict Positive Child Outcomes. *Journal of Public Child Welfare* 8(4), 433-465. <https://doi.org/10.1080/15548732.2014.939252>
66. Vilgats, E. ja Vilgats, K. (2023). Avatud Dialoogi projektis osalevate meeskondade kogemused. Sotsiaaltöö. Leitav: [Avatud Dialoogi projektis osalevate meeskondade kogemused | Tervise Arengu Instituut \(tai.ee\)](#) [19.03.2024]
67. White, C., Bell, J., Revell, L. (2022). Signs of Safety and the Paradox of Simplicity: Insights from Research with Social Work Students, *Practice, Social Work in Action* 34(4), 289-305. <https://doi.org/10.1080/09503153.2022.2045009>

Uuringu autorite intervjuud mudelite haldajatega

1. Intervjuu 1. Intervjuu „Pere lahendusring” (PRL) mudeli haldajaga 07.02.2024. [Videokõne]
2. Intervjuu 2. Intervjuu „Ringist välja” (RV) mudeli haldajaga 13.02.2024. [Videokõne]
3. Intervjuu 3. Intervjuu „Noortegarantii tugisüsteem” (NGTS) mudeli haldajaga 13.02.2024. [Videokõne]
4. Intervjuu 4. Intervjuu „Avatud Dialoog” (AD) mudeli haldajaga 15.02.2024. [Videokõne]
5. Intervjuu 5. Intervjuu „Lapse heaolu kolmnurga” (kolmnurga) ja „Lapse heaolu hindamise käsiraamatu” mudelite haldajatega 16.02.2024. [Videokõne]